

32 (72)
2019

Екологія Право Людина

У номері:

Свидовець та Боржава — захистити кам'яних велетнів

Свидовецький хребет та його проблеми

Катерина Полянська, к.г.н., еколог ЕПЛ 6

Боржавський хребет — природоохоронна територія міжнародного значення

Катерина Полянська, к.г.н., еколог ЕПЛ 11

Свидовець: водні аспекти

Анатолій Павелко, юрист, еколог БЕР 14

Результати засідання Підкомітету з питань контролю за дотриманням законодавства у сфері запобігання і протидії корупції органами державної влади та місцевого самоврядування на тему: «Гірський хребет Свидовець: перспективи та загрози розвитку»

Катерина Полянська, к.г.н., еколог ЕПЛ 16

Репортаж

Як насправді виглядають санітарні рубки в Карпатах

Єгор Гриник, експерт з лісової політики ГО «Українська природоохоронна група» 18

Індульгенція на знищення бурозубки альпійської

Софія Шутяк, провідний юрисконсульт ЕПЛ 24

Маленький житель Боржави обійдеться будівникам ВЕС у 500 мільйонів

Софія Шутяк, провідний юрисконсульт ЕПЛ
Олексій Василюк, голова ГО «Природоохоронна група», еколог ЕПЛ 25

Доступ до правосуддя

Боржава та Свидовець: «лакмус» перевірки на зрілість українського суспільства

Софія Шутяк, провідний юрисконсульт ЕПЛ 27

Аналіз судової справи захисту Свидовця

Софія Шутяк, провідний юрисконсульт ЕПЛ 29

Чи доступне правосуддя у справі захисту полонини Боржава від забудови?

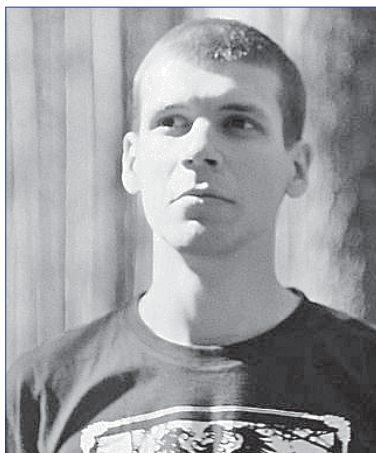
Софія Шутяк, провідний юрисконсульт ЕПЛ 45

Конкурс фотографій на захист гірських масивів Свидовець і Боржава 67

Єгор Гринник

Біолог, експерт лісового напрямку, волонтер МБО «Екологія–Право–Людина».

Анатолій Павелко

еколог, юрист ГО «Бюро екологічних розслідувань», експерт МБО «Екологія–Право–Людина». Спеціалізується на захисті карпатських річок від забудов мініГЕС, на питаннях сталого управління лісами.

Катерина Полянська

В ЕПЛ працює з початку 2017 року. Спеціалізується на геоекологічних питаннях, ландшафтознавстві, заповідній справі, вивченні природи річкових долин, захисті диких тварин, проектуванні Смарагдової мережі, екологічною просвітою. У коло обов'язків входить надання консультацій громадянам з питань охорони довкілля, дослідження впливу антропогенних чинників на довкілля, наукова допомога юрисконсультам у судових справах ЕПЛ, написання статей до журналу «Екологія. Право. Людина», участь в написанні посібників та інших видань ЕПЛ.

Ганна Хомечко

Керівник програм та проектів ЕПЛ. Сфера зацікавлень: літературний і науковий переклад, академічний та діловий дискурс, проектний менеджмент. Учасниця програм партнерства між Львівським, Орегонським та Канзаським університетами (США).

Софія Шутяк

Розпочала свою діяльність в ЕПЛ волонтером у 1999 році. З 2000 року працювала на посаді помічника юриста. З 2002 по 2003 р. займала посаду юрисконсульта, була співредактором журналу ЕПЛ. Повернулась в ЕПЛ у грудні 2013 і займає посаду юрисконсульта 1-ої категорії, спеціалізуючись на питаннях охорони ПЗФ, ядерної безпеки, охорони водних об'єктів від забруднення, надмірного використання порушення гідрологічного та гідрогеологічного режиму, знищення середовищ існування видів флори та фауни, питаннями збереження лісів. У коло її обов'язків входить надання юридичних консультацій, представлення інтересів громадян та громадських організацій в судах, органах державної влади та місцевого самоврядування, написання статей до журналу «Екологія. Право. Людина», участь в написанні посібників та інших видань ЕПЛ.

До уваги авторів

Журнал «Екологія. Право. Людина» спрямований на відображення всіх аспектів громадського екологічного руху та стану довкілля в Україні. Його метою є сприяння розвитку природно-заповідного фонду та природоохоронної справи, сприяння розвитку науки та освіти, підвищення рівня поінформованості населення в еколого-правовій сфері. Відповідно, редакція публікує статті, що присвячені еколого-правовій та екологічній проблематиці, актуальним проблемам навколишнього середовища, інформуванню населення з актуальних питань законодавства України. Видання засноване з благої метою та для безкоштовного розповсюдження. Редколегія не завжди поділяє думку авторів.

1. Стаття повинна бути обсягом до 21–23 тис. знаків з пробілами (6–8 сторінок А4 формату з відступами: вгорі — 2; внизу — 1; зліва — 3; справа — 1, 3. Шрифт — Arial 11.)
2. Редакція залишає за собою право публікувати авторські матеріали мовою оригіналу. Викладені автором міркування можуть не співпадати з точкою зору редакції.
3. Оформлення статті: прізвище та ім'я автора; наукове звання, якщо є; установа, де була виконана робота; назва статті. Обов'язковим є адреса та контактний телефон.
4. До статті має бути додане резюме українською мовою. Оформлення резюме: назва статті, прізвище та ім'я автора, короткий зміст чи ідея статті. Обсяг резюме: 700–900 знаків.
5. Формат подання текстових файлів: всі матеріали подаються у форматі Microsoft Word 2000 і вище, файл з розширенням doc.
6. При передруку матеріалів посилання на журнал «Екологія. Право. Людина» обов'язкове.

Журнал
«Екологія. Право. Людина»,
№ 32 (72), 2019 р.

Засновник:
Міжнародна благої організація
«Екологія – Право – Людина»

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 14787–3758 Р
від 14.11.2008 р.

Головний редактор:
О. Кравченко

Відповідальний секретар:
Н. Городецька

Редколегія:

Д. Бонайн професор Орегонського
університету;

І. Войтюк к.ю.н., ректор Академії
суддів України;

П. Стецюк к.ю.н., доктор права,
Заслужений юрист України;

Є. Алексєєва, Н. Городецька,
Н. Куць, О. Мелень-Забрамна,
А. Самура, М. Панькевич,
П. Тєстов, Г. Хомечко,
С. Шутяк.

Переклад: Г. Хомечко

Дизайн: О. Жінчина

Друк: ТзОВ «Компанія “Манускрипт”»

Підписано до друку 03.12.2019 р.
Формат 60x84/8. Папір офсетний.
Гарнітура Minion Pro. Офсетний друк.
Умовн. друк. арк. 8,37. Обл.-вид. арк. 5,96.
Друк: ТзОВ «Компанія “Манускрипт”»

© Журнал «Екологія. Право. Людина»
№ 32 (72), Львів, 2019

Шановні читачі та дописувачі!

Пропонуємо до вашої уваги спецвипуск журналу, в якому ми поділимося з вами описом проблеми збереження Свидовця та Боржами, покажемо правовий шлях боротьби за їхнє збереження для нинішнього та прийдешніх поколінь.

Свидовець та Боржава — два гірські хребти в Українських Карпатах, перед якими постала загроза знищення. Дивовижна природа, смарагдові ліси, джерела, витoki річок, льодовикові озера, кремезні карові долини, урвисті схили, безкраї краєвиди, мінлива погода, море з хмар, потужні вітри, суцільна імла, рясні дощі, кліт птахів, мерехтіння зірок, свіжий подих дикої природи. Ці гірські хребти мають більше 200 видів рослин і тварин, занесених до Чероної книги України, рідкісні оселища, що охороняються Бернською конвенцією, проєктовані національні природні парки «Ждимир» та «Свидовецький», природоохоронні території міжнародного значення та, на протизвагу їм, створення нової рекреаційної локації для змістовного сімейного відпочинку — туристичного комплексу «Свидовець» на

22 тисячі осіб та будівництво вітрової електростанції з 34 вітровоустановками.

Свидовець та Боржава — це скарб, заради якого варто жити і боротися, який треба оберегати. Це тисячолітня історія, витонченість та досконалість Природи, сильний і водночас тендітний світ. Який дає нам все необхідне для життя. Але чи заслуговуємо ми на цей дар? Чи вміємо його приймати та чи знаємо як його зберегти?

У рубриці «Свидовець і Боржава — захистити кам'яних велетнів» ми розповімо вам про красу, велич, природне багатство, унікальність цих територій, розкажемо про проблеми, які виникли у зв'язку з ідеями побудови гірськолижного комплексу на Свидовці та забудови вітровоустановками Боржави.

Спільно із юристами рубриці «Доступ до правосуддя» ми пропонуємо читачам пошукати правові інструменти захисту двох хребтів Українських Карпат.

Редакція буде рада отримати від вас коментарі та пропозиції стосовно нашого видання, а також інформацію про відомі вам випадки порушення екологічних прав громадян та довкілля. Ми завжди готові прийти вам на допомогу.

*З повагою,
виконавчий директор ЕПЛ,
головний редактор*

Олена Кравченко

СВИДОВЕЦЬ ТА БОРЖАВА – ЗАХИСТИТИ КАМ'ЯНИХ ВЕЛЕТНІВ

Свидовецький хребет та його проблеми

Катерина Полянська
канд. геогр. наук, еколог ЕПЛ

«Сьогодні наша сестра (Земля ред.) ридає, бо ми завдали їй шкоди своїми зловживаннями та безвідповідальним використанням дарів, якими її нагородив Господь. Ми дійшли до того, що вважаємо себе її володарями і хазяями, які мають право розграбовувати її, коли заманеться. Насильство, що зачалося в наших уражених гріхом серцях, знаходить відображення у симптомах захворювання, що проявляється в землі, воді, повітрі та живих істотах» (Рим 8,22). «Ми забули, що самі створені із земного пороху» (пор. Бут 2,7); «наші тіла створені з елементів планети, ми дихаємо її повітрям, а вона живить нас і відновлює сили» (Laudato Si, 2).

Свидовецький хребет розташований на території Рахівського та Тячівського районів Закарпатської області. Він є частиною Карпатської гірської країни, один з її найбільш масивних та підвищених хребтів (рис. 1,2), його максимальна висота складає 1883 метри. Це край карових долин, сніжників, гірських озер, альпійських луків та пралісів.

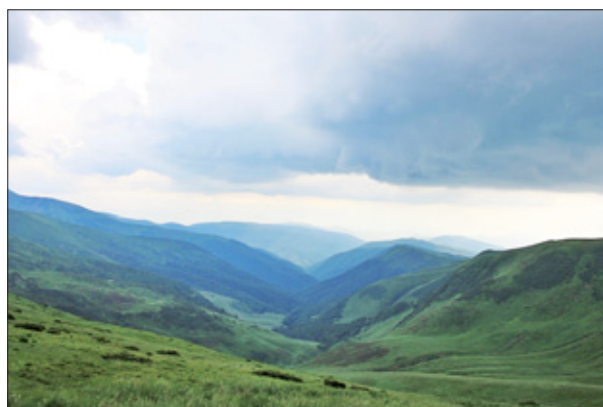

Рис. 1. Схили Свидовецького хребта.
Фото Полянської К.В., 2018 р.

Свидовецький хребет й долина річки Чорна Тиса є природоохоронними територіями міжнародного значення — частинами Смарагдової мережі

Європи, затвердженими Постійним комітетом Бернської Конвенції про дикі види флори та фауни і середовища існування в Європі у 2016 році.

Рис. 2. Свидовецький хребет.
Зображення з ресурсу Google maps

Вся територія гірського масиву повинна була стати національним природним парком, проте замість цього великий бізнес та місцева влада Закарпаття, вже на наступний рік після надання Свидовцю міжнародного природоохоронного статусу вирішили, що він має стати новим, найбільшим в Україні гірськолижним курортом.

У 2017 році на сайті Тячівської райдержадміністрації з'явився Детальний план території майбутнього курорту (рис. 3).

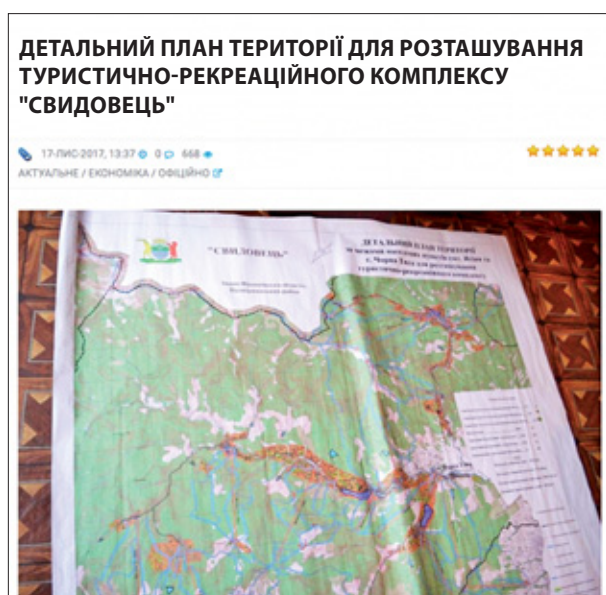

Рис. 3. Фото Детального плану території для розташування Туристично-рекреаційного комплексу «Свидовець» з сайту Тячівської райдержадміністрації

14 березня 2018 року згідно із даними Єдиного реєстру оцінки впливу на довкілля (надалі — ОВД) <http://eia.menr.gov.ua/places/view/288> Закарпатська обласна державна адміністрація повідомила про плановану діяльність у вигляді створення нової рекреаційної локації для змістовного сімейного відпочинку — туристичного комплексу «Свидовець» із мережею підвісних пасажирських канатних доріг, лижних трас, готельною інфраструктурою (рис. 4).

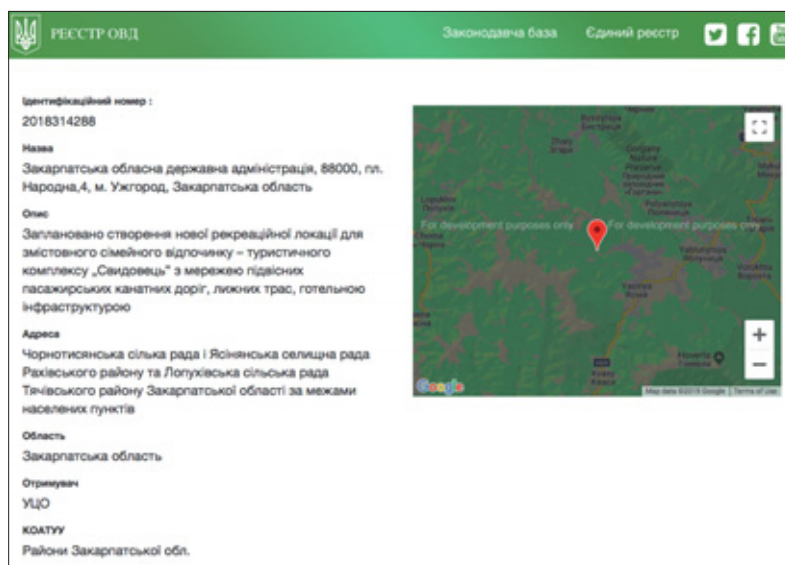

Рис. 4. Інформація про плановану діяльність в Реєстрі ОВД

Основна область під розташування лижних трас та підвісних пасажирських канатних доріг охоплює південні, південно-західні та східні схили гір Гропа (1759 м н.р.м.), Дурня (1750 м н.р.м.), Братківська 1788 м н.р.м.), Руська (1677 м н.р.м.), Чорна Клева (1725 м н.р.м.), Великий Менчул, Котел (1771 м н.р.м.), полонин Братківська, Левковець, Довга, Татул, Менчіл, Ворожеска, Герешаска, Крачунеска, хребет Апшинець.

Згідно з проектом, оприлюдненим у Реєстрі оцінок впливу на довкілля, на території комплексу планується спорудження 23 підйомників, облаштування 230 км лижних трас, будівництво 120 ресторанів, 60 готелів, 390 котеджів (житловою інфраструктурою передбачено розміщення 18 000 відпочивальників щоденно), спорудження 17 пунктів прокату спорядження, 10 торгових центрів, а також розважальних закладів, банків, 3 фітнес-центрів, медичних установ, 5 багатоповерхових парковок на 6000 автомобілів. Комплекс розрахований на прийом одночасно 22000 осіб. Передбачено облаштування водосховищ, підпірних дамб на водозаборах, підпірних стінок по руслах малих річок та струмків, тощо.

Частину запланованого гірськолижного курорту вже можна побачити на кадастровій карті України (рис. 5).

Проектована діяльність зі зведення туристичного комплексу «Свидовець» є **неприпустимою** на цій території, вона може завдати значної шкоди та знищити природні комплекси Свидовецького масиву та верхів'їв басейну транскордонної річки Чорна Тиса.

Україна є стороною Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, Угоди з охорони річки Тиса та її приток, має зобов'язання перед Водним Форумом з питань захисту від паводків в басейні р. Тиси, за якими вона зобов'язана **охороняти** природні комплекси Українських Карпат та річки Чорна Тиса.

Планована діяльність має складний довгостроковий характер впливу на всі компоненти природних комплексів (геологічний фундамент, ґрунти, води, повітря, клімат, флору та фауну), в масштабах, більших, ніж зазначена в проектній документації площа туристичного комплексу.

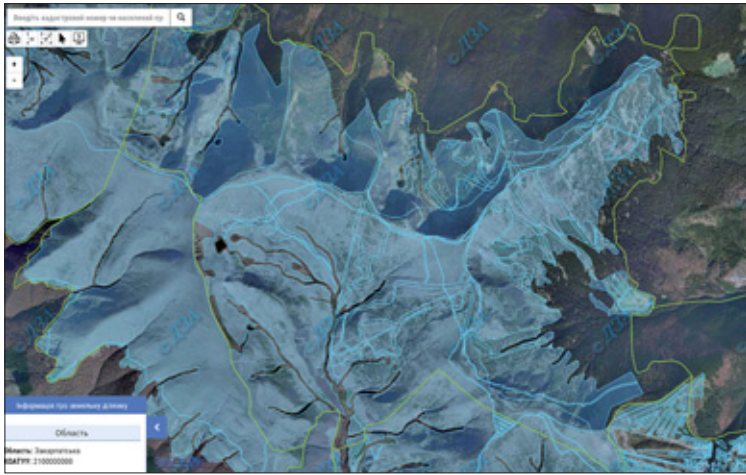

Рис. 5. Фрагмент кадастрової карти України із частиною земельних ділянок, запланованих під створення курорту

Економіка в гірському регіоні може мати різні напрямки. Маніпулятивна парадигма «або курорт, або рубати ліс» має бути розбита альтернативними пропозиціями розвитку районів. Не може бути такого, що є лише два виходи з ситуації. Українські органи влади не до кінця розуміють цінність цієї природи. І зелений туризм, про який говорять як про основну альтернативу, розвивається дуже слабо. Навіть для маркування стежок чеські організації та українські туристи зробили більше, ніж місцеві адміністрації, вже не кажучи про відсутність інформаційних стендів, укриттів від дощу та снігу, кемпінгів та зелених садиб.

Вирубання ж лісів може принести короткотермінові доходи, але туризм із низьким впливом на довкілля може бути набагато довгостроковішим. Ще раз наголошуємо, туризм з мінімальним впливом на довкілля. Свидовець є однією з найкрасивіших територій в Україні. Це скарб. І зведення гірськолижного курорту його знищить.

Відкритим питанням лишається, звідки планують отримувати енергію для роботи курорту, обігріву будівель, руху витягів, снігових гармат, освітлення, яким способом буде підводитися газ, світло до курорту? Рахівський район не газифікований, для опалення житла місцеві використовують дрова. Під час громадських слухань у селах проєктанти як вихід запропонували опалювати приміщення за допомогою електричних обігрівачів. Але де взяти стільки коштів?

Серйозної шкоди буде завдано річковій системі Чорної Тиси, оскільки весь туристичний комплекс має забезпечуватися водою та потім відводити відпрацьовану, а також забезпечити її

очищення. У природному стані річкова система має здатність до самоочищення, однак вона не розрахована на такі навантаження. До того ж, вона складається не тільки з русла та берегів, але й всього водозбірного басейну, приток, долини, екологічний стан яких безпосередньо пов'язаний зі станом річки. У проєкті комплексу є створення водосховищ, зведення яких призведе до зарегулювання природного стоку, порушення природних процесів, вплине на види флори і фауни. Річка Прутець на Буковелі фактично мертва, а що буде з долиною Чорної Тиси?

Із проблемою нестачі води місцеві стикаються останні 10 років, особливо на висотах. Її стає менше в колодязях, джерелах, річках. Скільки ж води буде потребувати такий величезний комплекс? Для нього передбачено зведення водопроводу, каналізації, очисних споруд, водосховищ. Однак слід пам'ятати про катастрофічні паводки 2001 та 2008 років, які супроводжувалися підземними поштовхами, зсувами. Чи є гарантія, що дамби водосховищ курорту встоять? На фотографії детального плану території ми нарахували 11 «акумуючих ставків» на річках.

Через зведення курорту Україна може порушити положення міжнародних документів та угод. Серед них:

1. Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище в транскордонному контексті¹.
2. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат (2006 р.)².
3. Конвенція про охорону річки Дунай (1994 р.)³.
4. Угода з охорони річки Тиса та її приток (1986 р.)⁴.
5. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція, 1979 р.).
6. Угода про збереження кажанів в Європі (1999 р.)⁵.
7. Зобов'язання України перед Водним Форумом з питань захисту від паводків у басейні р. Тиса.

Свидовець є пам'яткою Природи, її величним витвором мистецтва, а не засобом для наживи. Гори — це храми природи.

Цінний з геологічної, геоморфологічної, біологічної, кліматичної, рекреаційної, туристичної, культурної точок зору він має бути збережений та захищений. На Свидовці має бути забезпечено дотримання чинного природоохоронного законодавства, обмеження господарської діяльності,

надання заповідного статусу, посилення заходів щодо охорони лісів, обмеження лісгосподарських заходів, створення охоронних зон.

Західна частина Свидовецького хребта входить до території Карпатського біосферного заповідника. Зведення туристичного комплексу «Свидовець» може призвести до негативного впливу на природні комплекси біосферного заповідника, зокрема на праліси, які входять до переліку об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси та давні ліси Карпат й інших регіонів Європи».

Гірський масив Свидовець та долина р. Чорної Тиси є оселищем для рідкісних тварин, занесених до Червоної книги України: ссавців ведмедя бурого, рисі, кутори малої, горностая, бурозубки альпійської, полівки татранської, нетопира лісового, нічниці звичайної, нічниці довгоухої та ін.; птахів беркута, орла-карлика, тетерука, глушця, тинівки альпійської, сови довгохвостої, пугача, сича волохатого, підорлика малого та ін.; земноводних саламандри плямистої, тритона альпійського, тритона карпатського, кумки жовточеревої та ін.; комах махаона, райдужниці великої, сатурнії малої, мнемозини, хризоліни карпатської, кведія карпатського, ведмедиці-господині та ін. Рослин ломикаменя карпатського, тирлича жовтого, айстри альпійської, шафрана Гейфеля, зозульок серценосних, зелениці альпійської, баранця звичайного, тирлича роздільного, орликів чорніючих та ін., що занесені до Червоної книги України.

У долині Чорної Тиси, її притоки Апшинця та на схилах Свидовця розташовані території природно-заповідного фонду лісовий заказник місцевого значення «Смереків Карпати», гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення «Ворожеська» (рис. 6), гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення «Герешаська» (рис. 7), ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Андромеда», ботанічний заказник місцевого значення «Станіслав», гідрологічний заказник місцевого значення «Апшинецький», іхтіологічний заказник місцевого значення «Біла та Чорна Тиса», які можуть зазнати негативного впливу, зокрема через порушення водного режиму річки Тиса та її приток внаслідок зведення водосховищ.

Територія Свидовецького хребта є резервом для виконання показників створення природно-заповідного фонду, затверджених Кабінетом Міністрів України (Постанова від 6 серпня 2014 р. № 385) в рамках Державної стратегії регіонального розвитку України. Відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну про-

граму формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки» (Відомості Верховної Ради України, 2000, № 47, ст. 405), територію Свидовецького хребта передбачено включити до національного природного парку «Свидовецький» (15000 га).

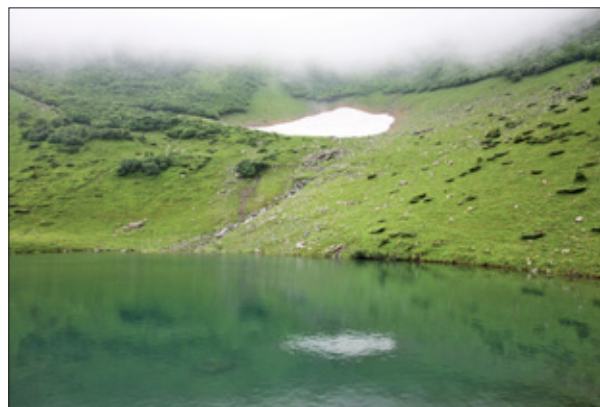

Рис. 6. Пам'ятка природи місцевого значення «Ворожеська». Фото Полянської К. В., 2018 р.

Рис. 7. Пам'ятка природи місцевого значення озеро «Герешаська». Фото Полянської К. В., 2018 р.

Створення туристичного комплексу на території Свидовецького масиву становить загрозу знищення місць існування рідкісних, зникаючих та ендемічних видів тварин і рослин, що поширені тут. Також, створення інфраструктури туристичного комплексу стане діяльністю, не сумісною із режимом існуючих об'єктів природно-заповідного фонду та виключить можливість виконання рішень щодо створення нових територій природно-заповідного фонду.

Альтернативними рішеннями розвитку цієї території є створення ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Центральний Свидовець», обґрунтування створення якого подане науковцями до Міністерства екології та природних ресурсів України та подальше його розширення й включення до національного природного парку «Свидовецький».

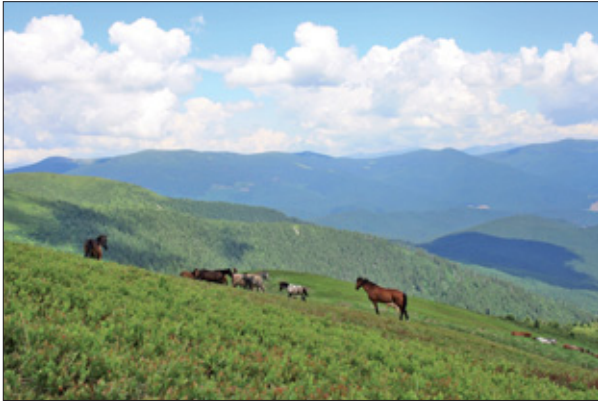

Рис. 8. Випас коней на схилах Свидовецького хребта. Фото Полянської К. В., 2018 р.

Станом на сьогодні триває процедура оцінки впливу на довкілля, проєктанти мають підготувати детальний звіт, за результатами якого будуть оголошені громадські слухання та надано висновок про допустимість чи недопустимість здійснення такої діяльності. Всі матеріали будуть у відкритому доступі в Реєстрі ОВД. Справа щодо відповідності чинному законодавству детального плану території розглядається у Верховному суді.

Якщо знищать Свидовець, то вже за кілька років якась пані буде сидіти в кафе «Ворожеська» й пити каву, насолоджуючись краєвидами озера з «екологічним» підігрівом, трасами, ландшафтними парками замість лісів та мовчазними скелями, навіть не підозрюючи про трагедію, яка тут відбулася. Кафе опалюватимуть дровами від зрубаних навколо дерев, воду набиратимуть із свердловин, пробитих у тілі Свидовця, поля з

рідкісними рослинами затопчуть та поховують під фундаментом; туристи підійматимуться на гори на витягах, розбиватимуть калюжі з останніми пуголовками колесами джипів і дивуватимуться, чому вони не бачать тритонів, саламандр. Найрідкіснішим птахом курорту стане голуб, який підбиратиме крихти за відпочивальниками. Пугача малюватимуть лише на картинках, як і ведмеда з риссю, хоча, для них можуть зробити «традиційний» звіринець. Дику природу показуватимуть лише по телевізору, діти більше знатимуть про жирафів та носорогів, ніж про звірів, які є мешканцями рідного краю, і яких і так вже майже не залишилося в Україні.

Політики й далі будуть збиратися та визнавати, що «Карпати є унікальним природним скарбом визначної краси та екологічної цінності, важливим центром біорізноманіття, головним водозбором великих річок, необхідним середовищем існування та притулком для багатьох видів рослин і тварин, які перебувають під загрозою зникнення, та найбільшою у Європі територією з незайманими лісами...» (цитата з Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат).

¹ http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_272/print1516560733824078

² http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/998_164

³ http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/998_800/print1493796653370059

⁴ http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/998_110

⁵ http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_011

Боржавський хребет — природоохоронна територія міжнародного значення

Катерина Полянська
канд. геогр. наук, еколог ЕПЛ

«Технології, які тісно пов'язані з фінансовими інтересами, претендують бути єдиним вирішенням проблем, насправді не здані ні побачити, ні врахувати ті багатогранні зв'язки, які існують між речами, і тому, вирішуючи якусь проблему, породжують інші» (Laudato Si 20). «Тверезий погляд на наш світ свідчить, що ступінь втручання людини, часто на користь інтересів бізнесу і споживачтва, насправді робить нашу землю менш багатюю і красивою, але біднішою і сірою, хоча ми і спостерігаємо технічний прогрес та безмежне зростання кількості споживчих товарів. Здається ми вважаємо, що можемо замінити неповторну й унікальну красу чимось створеним власноруч» (Laudato Si 34).

Полонина Боржава — гірський масив на Полонинському хребті в Українських Карпатах, між річками Віча і Рікою. Відомий своїми вітрами з унікальними природними умовами для гірських польотів та тренувань з парашутизму, оточений заповідними територіями, давній гірський хребет з крутими схилами та слідами давніх зледенінь. Розташований у межах Воловецького, Міжгірського, Свалявського, Іршавського і (частково) Хустського районів Закарпатської області. Довжина масиву близько 30 км, пересічна ширина 3–4 км (місцями до 10 км і більше), висота до 1681 м (г. Стій).

Боржавський хребет є природоохоронною територією міжнародного значення — об'єктом Смарагдової мережі Європи, затвердженим Постійним комітетом Бернської Конвенції про дикі види флори та фауни і середовища існування у Європі у 2016 році. Входить до Екомережі Українських Карпат, а саме до Вододільно-Карпатського середньогірно-високогірного екокоридору.

Також, тут розташована проектована територія природно-заповідного фонду України, щодо якої прийняті рішення про резервування її під заповідання: це — проектований національний природний парк «Ждимир» площею 21 600 га

(рішення Закарпатської обласної ради No 695 від 26 грудня 2003 р., яким затверджена Програма перспективного розвитку заповідної справи та екологічної мережі у Закарпатській області на 2006–2020 рр.).

В березні 2019 року за результатами оцінки впливу на довкілля Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської обласної державної адміністрації України оприлюднив офіційний висновок (<http://eia.menr.gov.ua/places/view/1379>) про допустимість будівництва вітрової електростанції 120 МВт на Полонині Боржава на території Воловецького та Свалявського районів Закарпатської області.

Висновок про допустимість будівництва був виданий, не дивлячись на те, що звіт з ОВД містить завідомо неправдиву на недостовірну інформацію, наявні докази проведення ненадлежної та неповної оцінки впливу планованої діяльності на природні комплекси Боржавського хребта, суттєві неточності, відсутність можливості гарантувати збереження особливо цінних видів рослин та тварин, мінімізувати негативний вплив на довкілля (детальніше про це в статті «Боржавський парадокс: Джанкой в Карпатах, море на полонині, мишей зловлять та переселять, будівництво не зашкодить, чорницям буде краще» [11](http://epl.org.ua/announces/borzhavskij-</p></div><div data-bbox=)

paradoks-dzhankoj-v-karpatah-more-na-polonyni-myshej-zlovlyat-ta-pereselyat-budivnytstvo-ne-zashkodyt-chornytsham-bude-krashhe/).

Проектантами є ТОВ «Атлас Воловець Енерджи», вони планують збудувати вітрову електростанцію потужністю 120 МВт. Об'єкт складатиметься з 34 вітрових електроустановок висотою 80–140 метрів, електричної підстанції — ПС 35/110 кВ «ВЕС Воловець», 3-х розподільчих пунктів та підземної лінії електропередачі (кабельної) напругою 35 кіловольт та 110 кіловольт. Орієнтовний термін експлуатації ВЕС — 25 років.

Впливи на довкілля присутні під час будь-якої з фаз зведення ВЕС від будівництва (механічне пошкодження рослинного покриву, ґрунтів, геологічної будови, випадкове або аварійне забруднення вод і ґрунтів паливно-мастильними матеріалами або трансформаторними мастилами під час будівництва) до експлуатації (шум, миготіння лопатей, електромагнітне випромінювання, вібрація, візуальний вплив через зміну краєвиду, ризики виникнення пожеж, відривання криги з лопатей), етапів відновлення або виведення з експлуатації.

Наслідком можуть бути тимчасові або постійні впливи, різні за радіусом дії, а також кумулятивний ефект від сукупності різноманітних впливів. Припинення роботи та демонтаж вітроелектростанції після закінчення терміну її експлуатації призведе до порушень, аналогічних до тих, що відбуваються під час будівництва ВЕС. Особливо вагомим такі впливи стають в межах об'єктів природно-заповідного фонду та міжнародних природоохоронних територій.

Будівництво вітрової електростанції з 34 вітроустановками вимагає спеціальної інженер-

ної підготовки навколишніх територій. Це — підготування майданчиків та облаштування фундаментів вітрових установок, прокладання під'їзних доріг і шляхів до об'єкту будівництва, захисту проектованої території від ерозії, підтоплення, просідання, активізації інших процесів. Всі ці заходи знищують частину природних комплексів Полонина Боржава та спричинять суттєвий негативний ефект на прилеглих територіях.

Навколо Боржавського хребта та безпосередньо на ньому розташовані 8 територій природно-заповідного фонду України. Кожен із зазначених об'єктів природно-заповідного фонду створений з метою охорони природних комплексів, а також рідкісних видів флори та фауни. На цій території науковцями виявлено 94 види птахів; серед них 8 видів, занесених до Червоної книги України, 9 видів рукокрилих (всі види занесені до Червоної книги України), 21 вид судинних рослин, занесених до Червоної книги України та 22 види безхребетних тварин. Через Боржавський хребет проходить міграційний шлях птахів.

Зведення ВЕС може спричинити значну шкоду популяції птахів Боржавського хребта та прилеглих територій. Через особливість виникнення теплових висхідних потоків у різних частинах масиву, вітрові турбіни становитимуть значну потенційну небезпеку для птахів, що використовують ці потоки для набору висоти. Насамперед, це стосується хижих та інших великих перелітних птахів, більшість з яких занесені до Червоної книги України та різних природоохоронних списків європейського та світового значення. Особливу небезпеку турбіни становитимуть для тих видів птахів і кажанів, що переважно мігрують у нічний період доби.

Зведення вітрової електростанції на Боржаві вплине на такі види спорту та туризму, поширені на її схилах: пішохідний та гірський туризм, альпінізм, трекінг, парапланеризм, гірськолижний спорт, а також на активний відпочинок та оздоровлення.

Маршрут Воловець–Полонина Боржава–Міжгір'я є одним з найпопулярніших у Карпатах, входить до відомого «Закарпатського туристичного шляху», який проходить гребеню і збігається з лінією розташування вітрогенераторів. Використання енергії вітру загалом є екологічно дружньою технологією, «зеленою енергією», однак, нехтуючи

екологічними нормами та базовими законами функціонування природних комплексів, відбираючи ділянки для будівництва ВЕС лише за показниками вітру та простою оформлення землевідведення, зведення ВЕС може призвести до негативних наслідків й бути загрозою для природи.

Зелена енергетика має розвиватися, відновлювальні джерела енергії мають використовуватися, але вони не мають знищувати природу.

Невдало обравши місце розташування ВЕС, прекрасну ідею зеленої енергетики можна повністю перекреслити руйнівним впливом ВЕС на дику природу. Адже порушення зазнають всі компоненти природи: геологічна будова, ґрунти, водне середовище, рослинний та тваринний світ, рельєф території, клімат. Це тягне за собою порушення законів України та міжнародних природоохоронних угод.

Прикладами можуть слугувати справа в Європейському суді — Європейська комісія проти Ірландії щодо неврахування всіх ризиків при розробці проекту ВЕС на торфовищах (С-215/06 — *Commission v Ireland* <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=c-215/06>), а також статистика загибелі птахів від ВЕС в різних країнах. Зокрема, в США впродовж року через зіткнення з вітроенергетичними установками гине до 400 000 птахів (*Wind turbine syndrome: a communicated disease. The University Of Sydney, N.S.W.: Sydney University Press, 2017*).

При оцінці потенційних впливів ВЕС на природні комплекси важливо враховувати, що ці впливи можуть стосуватися не лише вітрових установок, але й всіх пов'язаних з ними об'єктів інфраструктури: під'їзних доріг, будівельних конструкцій, тимчасових споруд підрядників, підземних або повітряних ліній електропередачі, їхніх опор, трансформаторних підстанцій та інших. Тип та масштаби впливу залежать від території, на якій зводиться ВЕС, природних чи антропогенних ландшафтів, видів та оселищ, їхнього стану збереження, вразливості, проекту самої ВЕС, її розмірів та конструкцій, а також від таких факторів, як клімат території та частота несприятливих природних явищ. Всі вони

можуть мати суттєві відмінності залежно від географічного положення та відповідних умов. Тому, дуже важливо розглядати кожен план та проект на індивідуальній основі, а не використовувати заздалегідь заготовлений шаблон, з чим і стикаються екологи, аналізуючи звіти про ОВД.

Зведення вітрових електростанцій має здійснюватися поза межами природоохоронних територій, охоронюваних оселищ та поза межами міграційних шляхів кажанів та птахів й ключових середовищ їхнього існування. З урахуванням природоохоронних територій та шляхів міграцій мають бути розроблені «Карти чутливості дикої природи» («Wildlife sensitivity maps») до функціонування ВЕС.

Ймовірність накладання факторів впливу, їхній постійний, тимчасовий та кумулятивний характер мають обов'язково бути частиною оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки.

ЕПЛ підтримує розвиток альтернативних джерел енергії, однак вважає, що він можливий лише з урахуванням вимог чинного національного та міжнародного природоохоронного законодавства. І тому від тих проектів ВЕС, які завдають найбільшу шкоду довкіллю, в тому числі від проекту зведення ВЕС на Боржаві, потрібно відмовитися, аби не дискредитувати ідею зеленої енергетики.

Станом на сьогодні триває судова справа на захист Боржави, яка оскаржує висновок Департаменту екології про допустимість планованої діяльності. До Закарпатської облдержадміністрації подано обґрунтування створення ландшафтного заказника місцевого значення «Зелениця».

Свидовець: водні аспекти

Анатолій Павелко
юрист, еколог БЕР

Проектом створення нової рекреаційної локації для змістовного сімейного відпочинку – туристичного комплексу «Свидовець», оприлюдненим у Реєстрі оцінок впливу на довкілля, планується облаштування 230 км лижних трас, будівництво 120 ресторанів, 60 готелів, 390 котеджів, 10 торгових центрів, а також розважальних закладів, 3 фітнес-центрів, медичних установ. Комплекс розрахований на прийом одночасно 22 000 осіб. Всі ці об'єкти потребують забезпечення водою. Як планується втілити це в життя й до чого це може призвести?

Проектом передбачено облаштування підпірних дамб на водозаборах, підпірних стінок по руслах малих річок та струмків, облаштування підпірних стінок уздовж автодоріг в місцях найбільшого навантаження, де необхідно підсилити ґрунти для запобігання зсувів, мостів, мостових переходів для лижних трас, пішохідних переходів, тощо. Поверхневі води з території житлових мікрорайонів відводяться відкритим способом (лотки, кювети, канали). Частину стоків планується відвести за рахунок дощової каналізації. Для виконання земляних робіт необхідно провести інженерні пошукові роботи, на основі яких будуть розроблені робочі креслення. Існуючі русла каналів необхідно регулярно чистити, дотримувати їх у відповідному робочому стані.

Під житлово-комерційну та рекреаційну інфраструктуру проектом визначено 800 га включно з площею під інженерні комунікації. Їх розташування охоплює основні річкові долини річок: Чорна Тиса, Довжана, Станислав.

Для забезпечення потреби питної води буде використано водозабір з артезіанських свердловин класу «вода питна», решта — за рахунок спорудження руслових водозаборів з локальними фільтраційними насосними станціями на існуючих струмках та річках.

Очистка стічних вод буде здійснюватись централізовано через збірний канал від верхньої частини забудови туристичного комплексу вниз по долині за межі населеного пункту. Для цього

буде споруджено біологічну систему комплексної очистки стічних вод від побутових відходів.

На які потреби потрібна вода проєктованому курорту «Свидовець»:

- а) водопостачання (питне) із розрахунку 22 тис. відпочивальників;
- б) вода для виробництва штучного снігу;
- в) вода для потреб об'єктів інфраструктури (магазини, басейни, сауни, ресторани і т. ін.).

Загальний об'єм водою — 1 260 000,0 м³. Денне споживання води — від 4 до 5,8 тис. м³/добу. Планова потужність систем очистки стічних вод — від 4 до 6 тис. м³/добу.

Відповідно до проектних даних, загальна площа гірськолижних трас і канатних доріг становитиме 630 га = 6 300 000 кв. м.

Для забезпечення базового осніження (сніговий покрив висотою 30 см) на 1 кв. м площі використовується 0,3 куб. м снігу, що дорівнює 0,125 куб. м води. Це витрати води на одноразове забезпечення снігом 1 кв. м трас і канатних доріг.

Отже, потреба у воді для базового (ОДНОРАЗОВОГО!) осніження складе:

$$6\,300\,000 \times 0,125 = 787 \text{ тис. куб. м води.}$$

Це одноразове осніження, наприклад, відповідає усьому водоспоживанню міста Яремче протягом 5 років.

Для покращеного засніження трас потреба збільшується на 20 % = 944 000 куб. м. води. Це складе, щонайменше (при одноразовому повному

осніженні) 44 % від заявленого максимального річного водоспоживання.

Зважаючи на запроектовані потужності очисних споруд і те, що вода від осніження не очищується, фактивне водоспоживання (річне) очікується на рівні 2 117 тис. куб. м води із підземних джерел плюс, щонайменше, 787 тис. куб. м із поверхневих джерел.

Зважаючи на те, що осніження до висоти 1263 метрів доведеться постійно підтримувати, зважаючи на те, що основна частина трас розтошовуватиметься до цієї висоти, протягом сезону ця цифра може істотно збільшитись (все залежить від погодних умов конкретної зими).

АЛЕ: як свідчить приклад курорту «Буковель», такі гірськолижні комплекси спричиняють до розвитку супутньої інфраструктури (готелі, ресторани, відпочинкові заклади, що не належать до курорту). Будівництво і експлуатація таких закладів супроводжується збільшенням водоспоживання (найчастіше — неконтрольованим), на них відсутні або не працюють очисні споруди і вони істотно забруднюють довкілля. Крім того, добитись ефективної роботи очисних споруд біологічного типу навіть в умовах гірськолижного курорту вкрай складно через їх технічні особливості.

Які екологічні проблеми будуть спричинені водокористуванням курорту «Свидовець»:

– Ймовірне виснаження ресурсів підземних вод.

- Забруднення поверхневих водних об'єктів, включно із розташованими нижче об'єктами ПЗФ і об'єктами Смарагдової мережі.
- Створення водосховищ в умовах геологічно нестійких гірських структур (накопичення більше 1 млн 260 тис. т води для потреб комплексу).
- Негативних вплив на водні екосистеми через забруднення поверхневих вод (біологічні системи і очистки і контроль параметрів скидів в Україні не передбачають очистку контроль багатьох параметрів вод, таких, наприклад, як наявність антибіотиків, гормонів, зміна кислотності тощо), що неодмінно спричинить до перебудови екосистем і зникнення окремих цінних ланок (наприклад, червонокнижних риб — харіуса, марен, міног).

Зважаючи на особливу природоохоронну цінність обраної території та істотну вразливість екосистем, в тому числі водних, будівництво курорту на обраній території є неприйнятним. Виправданою альтернативою могло б бути будівництво кількох курортів менших розмірів на територіях, що мають відповідні водні ресурси і розташовані на територіях, що зазнали значної антропогенної трансформації (найближчі — Ворохта, Драгобрат). За таких варіантів зменшиться негативний екологічний вплив проектів (за деяких умов він навіть може бути позитивним) і істотно збільшиться позитивний соціально-економічний ефект.

Результати засідання Підкомітету з питань контролю за дотриманням законодавства у сфері запобігання і протидії корупції органами державної влади та місцевого самоврядування на тему: «Гірський хребет Свидовець: перспективи та загрози розвитку» 7 грудня 2018 року

Катерина Полянська
канд. геогр. наук, еколог ЕПЛ

У Комітеті, під головуванням народного депутата України Луценка І. В. відбулося засідання Підкомітету з питань контролю за дотриманням законодавства у сфері запобігання і протидії корупції органами державної влади та місцевого самоврядування на тему: «Гірський хребет Свидовець: перспективи та загрози розвитку».

У заході взяли участь співробітники Інституту зоології НАНУ ім. І. І. Шмальгаузена, Географічного факультету КНУ імені Тараса Шевченка, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Державного природознавчого музею НАНУ (м. Львів), Національного ботанічного саду імені М. М. Гришка НАН України.

Також, взяли участь посадові особи Міністерства екології та природних ресурсів України, Державного агентства водних ресурсів України, Карпатського біосферного заповідника, Академії етики та економіки, місцеві підприємці, представники природоохоронних органів.

На засіданні презентовано проект зведення гірськолижного курорту «Свидовець» в долині Чорної Тиси та на схилах Свидовецького хребта (замовник проекту — Рахівська та Тячівська райдержадміністрації Закарпатської області).

Попередньо проаналізувавши згаданий проект, присутні на засіданні, прийшли до висновків, що проєктована діяльність може завдати значної шкоди природним комплексам Свидовецького масиву та верхів'ям басейну транскордонної річки Чорна Тиса.

За результатами засідання, прийнято рішення звернутися до Міністерства екології та природних ресурсів України щодо невідповідності

державній політиці із розбудови природно-заповідного фонду України та суперечить інтересам держави в рамках виконання Угоди про асоціацію України та Європейського Союзу (збереження територій Смарагдової мережі).

На основі наукових даних, озвучених співробітниками Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАНУ, Національного ботанічного саду імені М. М. Гришка НАН України, Географічного факультету КНУ імені Тараса Шевченка, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Державного природознавчого музею НАНУ (м. Львів) під час круглого столу, учасники дійшли висновків, що проєктована діяльність зі зведення туристичного комплексу «Свидовець» може завдати значної шкоди природним комплексам Свидовецького масиву та верхів'ям басейну транскордонної річки Чорна Тиса.

Планована діяльність має складний довгостроковий характер впливів на всі компоненти природних комплексів (геологічний фундамент, ґрунти, води, повітря, клімат, флору та фауну), в масштабах, більших, ніж зазначена в проєктній документації площа туристичного комплексу.

Хребет Свидовець та річка Чорна Тиса є природоохоронними територіями міжнародного значення — частинами Смарагдової мережі Європи, створення якої відбувається в рамках виконання Угоди про асоціацію України та Європейського

Союзу. Міжнародний статус цих територій затверджений Постійним комітетом Бернської Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі у 2016 році.

Західна частина Свидовецького хребта входить до території Карпатського біосферного заповідника. Зведення туристичного комплексу «Свидовець» може призвести до негативного впливу на природні комплекси біосферного заповідника, зокрема на праліси, які входять до переліку об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси та давні ліси Карпат й інших регіонів Європи».

У долині Чорної Тиси, її притоки Апшинця та на схилах Свидовця розташовані території природно-заповідного фонду лісовий заказник місцевого значення «Смерекові Карпати», гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення «Ворожеська», гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення «Герешаська», ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Андромеда», ботанічний заказник місцевого значення «Станіслав», гідрологічний заказник місцевого значення «Апшинецький», іхтіологічний заказник місцевого значення «Біла та Чорна Тиса», які можуть зазнати негативного впливу, зокрема через порушення водного режиму річки Тиса та її приток внаслідок зведення водосховищ.

Україна є стороною Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, Угоди з охорони річки Тиса та її приток, має зобов'язання перед Водним Форумом з питань захисту від паводків в басейні р. Тиси, за якими вона зобов'язана охороняти природні комплекси Українських Карпат та транскордонної річки Чорна Тиса.

Територія Свидовецького хребта є основним резервом для виконання показників створення природно-заповідного фонду, затверджених Кабінетом Міністрів України (Постанова від 6 серпня 2014 р. № 385) в рамках Державної стратегії регіонального розвитку України.

Відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки» (Відомості Верховної Ради України, 2000, N 47, ст. 405), територію Свидовецького хребта передбачено включити до національного природного парку «Свидовецький» (15000 га).

Створення туристичного комплексу на території Свидовецького масиву становить загрозу збереженню рідкісних, зникаючих та ендемічних видів тварин і рослин, що поширені тут. Також, створення інфраструктури туристичного комплексу з великою ймовірністю стане діяльністю, не сумісною із режимом існуючих об'єктів природно-заповідного фонду та виключить можливість виконання рішень щодо створення нових територій природно-заповідного фонду. Зокрема, чинними є рішення про оголошення територій ПЗФ, а також Закон, згідно з яким тут відбувається створення національного природного парку. Прийняття позитивного рішення щодо туристичного комплексу суперечитиме Закону України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 роки».

Альтернативними рішеннями розвитку цієї території є створення ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Центральний Свидовець», обґрунтування створення якого подане науковцями до Міністерства екології та природних ресурсів України та подальше його розширення й включення національного природного парку «Свидовецький».

Враховуючи викладене вище, видача висновку про допустимість планованої діяльності є неможливою у зв'язку із особливою природною цінністю цієї території, державною політикою із розбудови природно-заповідного фонду України, необхідністю виконання інтеграційних зобов'язань України в рамках виконання Угоди про асоціацію України та Європейського Союзу (збереження територій Смарагдової мережі).

Як насправді виглядають санітарні рубки в Карпатах

Єгор Гриник

експерт з лісової політики ГО «Українська природоохоронна група»

Однією з проблем, про яку останнім часом багато говорять як представники лісової галузі, так і закордонні експерти, є надмірна бюрократизованість процедури отримання дозволів на проведення санітарних рубок. Мовляв, тривала процедура не дає змоги оперативно боротися зі «шкідниками» і вилучати свіжезаражені дерева. З одного боку, це дійсно так, за умови що рубка призначена з врахуванням особливостей біології конкретного «шкідника», а не просто по причині «ліс сухий та кривий». А з іншого — як можна говорити про спрощення процедур, доки під виглядом санітарних рубок продовжують вирубуватись насадження, які таких рубок не потребують? Ми вже писали про ситуацію з «Цуманською Пущею», «Савранським лісом», національним природним парком «Голосіївський». Але з ситуацією коли суцільною санітарною рубкою вирубується здоровий ліс ми зіштовхнулись чи не вперше. У Ясінянському лісомисливському господарстві на Закарпатті.

Снігу в горах майже немає, зате є туман та неприємна морось. Радянський бусік-таблетка трясеться розбитою сільською дорогою.

У ньому нас п'ятеро, не рахуючи водія. Раптом шлагбаум перекриває в'їзд до лісу. Жвава розмова стихає. Орест Дель Соль — активіст групи Free Svydovets — надягає капюшон. Якщо його впізнають, то весь задум буде зруйновано.

На щастя, черговий на КПП не надто уважний і без перешкод пропускає нас до лісу. Туман трохи розсіюється й оголює майже лісі гірські схили долини Чорної

Тиси. Так виглядають санітарні рубки в Карпатах.

Рубати ліс без перешкод

Згідно з новою програмою діяльності Кабміну, одним із завдань Міністерства енергетики та захисту довкілля стало спрощення санітарних правил у лісах України.

Інакше кажучи, влада збирається спростити процедуру отримання дозволів на санітарні рубки, чого вже не перший рік чекає вся лісова галузь. Як це може позначитися на карпатських лісах?

В останні роки санітарні рубки стали найбільш масовим видом рубок в українських Карпатах.

Вони дозволяють безпроблемно рубати ліс там, де інші види рубок обмежені або взагалі заборонені з природоохоронних міркувань. Наприклад, на крутих схилах чи вздовж річок.

У 2018 році на Закарпатті санітарними рубками заготовили 776 тисяч кубометрів деревини — у півтора рази більше, ніж «комерційними» рубками головного користування. Порівнюючи з 2017 роком, масштаби санітарних рубок на Закарпатті збільшилися більш ніж удвічі.

Санітарні рубки в Карпатах

Захаращення струмків у ході рубки — типове порушення у карпатських лісгоспах

Наприкінці року Верховна Рада новим законом намагалася обмежити санітарні рубки в Карпатах, проте з цього нічого не вийшло: текст документу не забороняє дозволені раніше рубки.

Ми виходимо з машини й рухаємося лісовозною дорогою вгору. Лісу навколо майже немає — наслідок санітарних рубок останніх років. Трохи нижче видно, як незаконно вивозили деревину прямо річищем струмка.

Рухаючись вище, потрапляємо на свіжу санітарну рубку та дуже дивуємося — межі суцільної рубки ніяк не позначено. Отже, лісоруби на власний розсуд вирішують, як багато

потрібно рубати. Навіть за межею суцільної рубки знаходимо з десяток великих свіжих пнів, схованих під свіжими ялиновими гілками. Вочевидь хтось не втримався від бажання заробити трохи більше.

Лісники стверджують, що нічого незаконного в санітарних рубках немає, вони більш ніж необхідні для порятунку карпатських лісів. Інакше, мовляв, «все всохне».

Активісти та природоохоронці зі свого боку називають санітарні рубки «бичом Карпат» і вимагають негайних дій з боку влади.

Так у чому ж справа?

Санітарні рубки марні через заскладну процедуру погодження?

Офіційна версія лісівників: у Карпатах масово всихають ялинові ліси, а санітарні рубки — найбільш ефективний спосіб боротьби з таким всиханням.

У теорії це має сенс. Ялинові (смереківі) ліси становлять близько половини всіх лісів українських Карпат.

Водночас близько 40% карпатських ялиників — це так звані ялинові монокультури — штучні ліси з однієї тільки ялини, які створювалися після рубок.

На жаль, значна частина ялинових монокультур знаходиться в несприятливих для зростання ялини умовах. Наприклад, у низькогірних лісах, де природні умови більш придатні для зростання букових чи мішаних лісів.

Більше того, коренева система ялини не дуже глибока, тому ялина дуже залежить від опадів. Як наслідок, довгі посухи та інші несприятливі фактори останніх років суттєво послаблюють карпатські ялиники (в першу чергу, штучні), роблячи їх набагато більш вразливими до хвороб та шкідників.

Біля багатьох суцільних рубках в Карпатах можна знайти приховані пні — додатковий «бонус» лісорубам

Згідно із задумом, санітарні рубки мають запобігати поширенню шкідників та хвороб у лісі.

І це дійсно може працювати. Для прикладу, один з найпоширеніших шкідників ялини в Карпатах короїд-типограф відкладає яйця в ослаблені ялини. Якщо зрубати та вивезти таке дерево до моменту вильоту нового покоління жука, то йому не вдасться проникнути в інші дерева.

Так само оперативне видалення вітровальних дерев, які вже не можуть опиратися шкідникам, може зменшити чисельність останніх. Але для цього потрібно діяти швидко, адже вирубка вже «відпрацьованих» короїдом дерев ніяк не допоможе боротьбі зі шкідником: він такі дерева вже полишив.

Чинне лісове законодавство не надто сприяє оперативним санітарним рубкам.

Залежно від категорії лісу, проведення санітарної рубки вимагає від трьох до семи погоджень у різних органах. Отримання таких погоджень може тривати кілька місяців. За цей час комахи-шкідники встигають полишити дерева, відібрані до рубки.

Як екологи два роки борються за карпатську полонину Боржава

Як наслідок, значна частина санітарних рубок (не тільки в Карпатах) абсолютно безмістовна й лише вилучає мертві дерева.

Це питання постійно порушується на різних зустрічах лісової галузі.

Держлісагентство наводить приклади країн Європи, де між виявленням ураженого шкід-

ником дерева та його рубкою минають лічені дні.

Саме звідси випливає намір, згаданий вище, — спростити Санітарні правила в лісах України.

Виходить, що єдина проблема санітарних рубок — надто складна процедура отримання дозволів на них?

На жаль, не в Україні...

Санітарні рубки в українських реаліях

Знаходимо ще кілька зовсім свіжих санітарних рубок. Ситуація така ж сама: межі рубки позначені далеко не всюди й лісоруби явно зрубали зайвого. Однак це не те, що ми шукаємо. Тут тільки пеньки, а з них не зрозумієш, наскільки «хворим»

є ліс. Потрібна ще не проведена санітарна рубка.

Нарешті, морось закінчується, а нам посміхається вдача. Ялиновий ліс впритул прилягає до струмка. Половина ділянки вже зрубана, струмок захарашено порубковими рештками й він явно слугує дорогою для вивозу деревини.

Знаходимо поспіхом залишені лісорубами каски та жилети. Певно, що лісівники вже дізналися про наш виїзд та попередили лісорубів. Частина дерев позначена до рубки, проте ще не зрубана. Оглядаємо більш ніж здорові буки, ялини та ялиці, які точно не потребують суцільної санітарної рубки.

Наша гіпотеза знаходить підтвердження — під виглядом санітарних рубок Ясінянський лісгосп незаконно вирубує здоровий ліс.

Вивезення деревини струмками — це одне типове порушення у Карпатах

Приклад Ясінянського лісгоспу — один з багатьох, що демонструє значно ширші проблеми санітарних рубок, ніж заскладна процедура їх погодження. Про це вже неодноразово заявляли природоохоронці як в Україні, так і за кордоном. У 2018 році британська організація

EarthSight опублікувала звіт, у якому звинуватила українську лісову галузь у корумпованості, беззаконні та продажі незаконно отриманого лісу в Європу. Один з пунктів звинувачення — маніпуляції із санітарними рубками, що призводять до вирубки здорових дерев.

Санітарна рубка живого лісу в Ясінянському лісгоспі

Згідно з даними німецьких експертів, більше половини оглянутих ними санітарних рубок у Карпатах були призначені неправомірно або ж викликали запитання.

На думку природоохоронців, санітарні рубки перетворилися в зручний спосіб отримати деревину там, де інші види рубок заборонені чи обмежені.

Держлісагентство всі звинувачення в незаконних рубках відкидає. Мовляв, жодних незаконних санітарок не проводили, усі необхідні документи наявні.

Але тут не все так просто.

Лісівники підмінюють поняття. Багаторічна комунікація лісової галузі хитро поставила знак рівності між самовільними та незаконними рубками.

Самовільні рубки проводяться браконьерами без жодних необхідних для рубки документів. Частіше за все такі браконьєри не пов'язані з лісгоспами.

Виходить, якщо обмежити незаконні рубки лише самовільними рубками, то можна відібрати всю лісову галузь.

Насправді ж трактування незаконних рубок значно ширше й

включає в себе будь-які рубки, проведені з порушеннями.

Інакше кажучи, будь-яка санітарна рубка, проведена без належних на те причин, є незаконною. Те ж стосується й рубок, проведених з порушенням законодавчих вимог.

Спускаючись назад до бусіка, бачимо чорний джип, що спішисть схватися за поворотом дороги.

Наш водій — місцевий житель — виглядає помітно схвильованим і просить швидше сідати в машину. На шляху назад його телефон розривається: лісівники вже з'ясували, що він возить активістів лісом. У селі нас супроводжують кілька машин. Зі слів водія, це автівки лісівників.

Наступного дня водій відмовляється взяти нас до лісу, послаючись на сімейні обставини.

Перед проведенням суцільної санітарної рубки необхідним є обстеження, яке проводиться лісопатологами — спеціалістами з боротьби зі шкідниками та хворобами лісу.

Лісопатологи працюють у спеціалізованих лісозахисних підприємствах, що функціонують під егідою Держлісагентства.

Робота лісопатологів оплачується самими лісгоспами. Іншими словами, для проведення суцільної санітарної рубки лісгосп платить (!) людям, які обґрунтовують доцільність такої рубки. Очевидний конфлікт інтересів, який і призводить до вирубки здорового лісу під виглядом санітарної рубки.

Водночас такі рубки мають повний комплект документів, а лісівники вважають їх «законними».

Що буде, якщо знищать Свидовець — один з найвищих хребтів Українських Карпат

Не залишаються осторонь і місцеві громади. Згідно з санітарними правилами, доцільність суцільних санітарних рубок встановлюється комісією, до складу якої в тому числі входить представник органу місцевого самоврядування.

Інакше кажучи, місцеві жителі мають реальний юридичний інструмент для припинення недоцільних санітарних рубок.

Однак використовують його нечасто. Певною мірою це пов'язано з тим, що частина податку на рубки — рентної плати — платиться лісгоспом безпосередньо до місцевого бюджету.

Як наслідок, недобросовісні органи місцевого самоврядування напряму зацікавлені у збільшенні обсягів рубок.

Для прикладу, у 2018 році державні лісгоспи Закарпаття поповнили місцеві бюджети більш ніж на 100 млн гривень. Левова частка цього доходу — рентна плата за санітарні

рубки. Довести недоцільність санітарних рубок майже неможливо. Часто причини їх проведення в документах вказані дуже поверхово — «шкідники та всихання лісу». Які саме шкідники знищують ліси — встановити не вдається.

Більше того, санітарні рубки поширені не тільки у всихаючих ялиниках Карпат чи сосняках Полісся. Надзвичайно поширені й санітарні рубки листяних дерев — дуба, бука та інших. У тому числі й у відповідних лісах.

Хоча, здавалося б, спалахів шкідників у таких лісах не спостерігається. Вибіркові ж санітарні рубки часто спрямовані на вилучення сухостійних дерев, а це не лише не допомагає в боротьбі зі шкідником, але й

серйозно загрожує лісу як екосистемі.

Окремої уваги варті санітарні рубки, спрямовані на боротьбу з грибовими, бактеріальними чи вірусними захворюваннями. Такі рубки навіть теоретично мають надзвичайно низьку ефективність, адже спори грибів та бактерій щільно вкривають усю територію навкруги.

Вилучення окремих уражених дерев ніяк не зупиняє ураження інших. У той же час бактеріальні, вірусні чи грибові захворювання — одні з найчастіших причин проведення санітарних рубок.

Частково така ситуація викликана низькою проінформованістю посадових осіб. Проте лише частково.

Не залишаються осторонь рубки і місцеві громади

Наступного дня ми знову їдемо до лісу, однак вже іншою дорогою.

Цього разу фокус із капюшоном не вдається — черговий майстер лісу впізнає Ореста та відмовляється відчиняти шлагбаум. У даній ситуації забороняти в'їзд до лісу незаконно. Майстер лісу виправдовується наказом директора лісгоспу. До шлагбаума під'їжджають лісничий та ще кілька чоловіків. Після переговорів нас пропускають.

У лісі картина, аналогічна вчора: вивезення деревини річками, порушення при проведенні санітарних рубок.

Дорогою назад телефон водія — уже іншого — знову розривається від дзвінків лісівників. У багатьох сільських регіонах лісгосп володіє величезною, майже феодалською владою. Місцевим жителям, які виступають проти дій лісгоспу, доводиться важко. За час нашого перебування

в лісі біля шлагбауму збирається близько десятка похмурих чоловіків. Серед них уже знайомі нам лісівники.

На щастя, нас безперешкодно випускають. Вирішуємо не провокувати конфлікти та повертаємось в Ясіню. Як і минулого дня, не без супроводу.

Злочин без покарання

В ідеалі контроль доцільності проведення санітарних рубок має проводитися Державною екологічною інспекцією.

На жаль, цей орган не дуже ефективний. Під час планових перевірок лісгоспів екоінспектори лише зрідка виявляють серйозні порушення.

Домогтися проведення позапланових перевірок дуже складно: профільне Міністерство не дає згоди на їх проведення.

Більше того, виявлення будь-яких порушень не гарантує, що вони не повторяться в майбутньому.

У тому ж Ясінянському лісгоспі екоінспекція вже виявляла маніпуляції із санітарними рубками в 2018 році, оцінюючи завдану лісу шкоду в 350 тисяч гривень. Але лісгоспу неважко заплатити штраф за виявлені порушення, адже екоінспектори ніколи не знайдуть усі незаконні рубки. Лише в окремих випадках порушення перетворюються на кримінальні справи. Частіше за все виявлені порушення стосуються недостатності якогось з необхідних для рубки документів і аж ніяк не зачіпають недоцільність санітарної рубки як такої. Але й тут кримінальні провадження закінчуються нічим.

Для прикладу, головному лісівнику Закарпаття Валерію

Мурзі оголосили підозру в незаконній санітарній рубці в одному із заповідних лісів біля Ужгорода. Незважаючи на очевидне порушення (недостатність одного з документів), провадження вже давно стоїть на місці.

В інших випадках винними оголошуються лісівники найнижчих посад. Випадки притягнення до відповідальності директорів лісгоспів або ж начальників обласних управлінь, які власне і підписують документи на рубки, майже відсутні.

Більшість карпатських лісгоспів мають сертифікат «відповідального» лісоуправління FSC, що полегшує продаж деревини у Європу

Про ефективність спрощення санітарних правил у неправовій державі

Санітарні рубки в Карпатах яскраво ілюструють нашу національну проблему — відсутність належного контролю та правозастосування.

Нерозумно та шкідливо казати про спрощення правил проведення санітарних рубок, доки будь-які порушення залишаються безкарними.

Спрощення Санітарних правил є можливим лише після того, як директори лісгоспів, начальники обласних управлінь та інші посадові особи нестимуть реальну кримінальну

відповідальність за незаконні рубки!

Звісно, простіше це написати, ніж зробити.

Однак перші кроки зробити не так важко, як здається. Наприклад, реформа екологічної інспекції вже розпочалась, і хочеться вірити, що зміни будуть і що ці зміни принесуть позитивний результат.

Більш ніж доцільним було б внесення змін до 246 статті Кримінального кодексу, що дозволило б трактувати «незаконну рубку» як «будь-яку рубку з порушеннями», а значить — притягати до відповідальності винних осіб.

Важливо також позбутися конфлікту інтересів, забезпечивши лісопатологам та таксаторам державне фінансування, а не зарплату від лісгоспів.

Доцільним є й осучаснення законодавства, удосконалення критеріїв проведення санітарних рубок, особливо в межах заповідних лісів.

Тільки після впровадження таких чи аналогічних кроків можна дискутувати про спрощення санітарних правил, а значить — і про збереження карпатських лісів.

(Всі фото надані автором)

Індульгенція на знищення бурозубки альпійської

Софія Шутяк

провідний юрист ЕПЛ, адвокат

В Україні є чинною Постанова Кабінету Міністрів «Про розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання)». Юрист ЕПЛ порахувала скільки коштуватиме знищення одного з багатьох видів червонокнижних тварин, середовищем існування якого є Полонина Боржава.

На фотографії бурозубка альпійська. Відповідно до постанови КМУ від 7 листопада 2012 року № 1030 «Про розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання)» за один екземпляр знищеної бурозубки альпійської сплачувалось 600 грн у 2012 році. Станом на зараз, враховуючи розмір інфляції, розмір компенсації за одну бурозубку альпійську має становити **1531 грн 20 коп.** Якщо таких бурозубок буде знищено 100, це вже 153 120 грн. А скільки їх не народиться?

У висновку з ОВД планованої діяльності «Будівництва вітрової електростанції 120 МВт на території Воловецької селищної ради Воловецького району та на території Березняківської, Дусинської, Неліпинської та Тибавської сільських рад (за межами населених пунктів) Свалявського району Закарпатської області»¹ визначаються екологічні умови провадження планованої діяльності.

Фото з Червоної книги України

Зокрема, у п. 1.2. йдеться, що «при виконанні будівельно-монтажних робіт в разі необхідності **видалення природних ресурсів**, їх використання здійснювати після отримання відповідних дозвільних документів». Для червонокнижних видів такого законного порядку не існує.

У той же час, на суб'єкта господарювання у п. 4.4. покладається із здійснення компенсаційних заходів, зокрема: «на підставі додаткового дослідження наявності рослин та тварин занесених до Червоної книги України на території планованої діяльності обрахувати компенсації за знищення або пошкодження видів тваринного та рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання) згідно із постановою Кабінету Міністрів України від 07.11.2012

року № 1030 та оприлюднити зазначене і розрахунки на веб-сайтах місцевих органів влади і направити до департаменту».

Отже, Закарпатський департамент розуміє **незаконність такого знищення червонокнижних видів**, тому у висновку відразу пропонує інвестору **порахувати такі збитки і компенсувати незаконне знищення червонокнижних видів**. У той же час, на суб'єкта господарювання покладається обов'язок із запобігання, уникнення, зменшення (пом'якшення), усунення, обмеження впливу планованої діяльності на довкілля, а саме: «збереження біологічного різноманіття території ВЕС відповідно до Закону України «Про Червону книгу України» та міжнародних конвенцій». Яким чином, буде виконуватися ця умова, якщо відповідно до попередньої — буде сплачена просто фінансова компенсація?

Скільки коштує в Україні знищення біорізноманіття та червонокнижних видів? Скільки коштуватиме Україні будівництво ВЕС на полонині Боржава?

¹ <http://eia.menr.gov.ua/uploads/documents/1379/reports/31da551ddaae324905884fad832e987d.pdf>

Маленький житель Боржави обійдеться будівникам ВЕС у 500 мільйонів

Софія Шутяк

провідний юрисконсульт ЕПЛ, адвокат

Олексій Василюк

голова ГО «Природоохоронна група», еколог ЕПЛ

Спеціалісти порахували розмір збитків через знищення червонокнижного виду тетрадонтофори блакитної — виду, середовищем існування якого є Полонина Боржава.

Тетрадонтофора блакитна (надалі — тетрадонтофора)¹ майже непомітна неозброєному оку дрібна тварина, назву якої більшість українців не чули ні разу у житті. Тетрадонтофора — мешканець ґрунту, один з багатьох надважливих тружеників, чийми зусиллями утворюється родючий шар ґрунту. Кислотні дощі, зміни клімату, забруднення довкілля і інші наслідки діяльності людини призводять до загибелі ґрунтової фауни і ґрунт перестає утворюватися. Цю екосистемну послугу не може компенсувати жодна технологія, вигадана людиною. Адже утворення ґрунту — біологічний процес, до якого залучено

безліч специфічних організмів. Тетрадонтофора занесена до Червоної книги України із статусом «зникаючий вид»². Її знахідки відомі лише для кількох вологих лісів передгір'я Карпат, де багато мертвої деревини та грибів. Він зникає через зміни у довкіллі, спричинені діяльністю людини.

Винятком для тетрадонтофори є Полонина Боржава. Специфічні кліматичні умови та незаймана рослинність, що добре зберігає вологу, дозволили цьому рідкісному виду жити не у лісі, що було би звичним місцем для тетрадонтофори, на відкритій місцевості. Сьогодні Полонина Боржава — єдине місце, де цей рідкісний вид

можна гарантовано зустріти і де його чисельність дійсно досить велика³.

Відповідно до Порядку визначення розміру компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання)⁴ розмір компенсації за незаконне знищення однієї особини Тетрадонтофори блакитної становить 22 грн. 50 копійок. Популяції тетрадонтофори мають велику щільність, що характерно для цієї групи в цілому. Але навіть десятки особин на 1 квадратний метр означатимуть для всієї території, що буде пошкоджена запланованим будівництвом ВЕС на Боржаві — щонайменше 500 мільйонів збитків.

Це рідкісний випадок, коли ми можемо оцінити в грошах збитки, що може принести необдумане будівництво на стільки здавалось би, непримітній тваринці. Більше того, якби оцінити збитки, що будуть нанесені

втратаю функції відтворення ґрунтів, сума виявилась би значно вищою.

Незважаючи на те, що науковці під час громадського обговорення звіту з ОВД привертати увагу до важливості цього виду та необхідності належної оцінки наслідків знищення місць перебування цього виду, Звіт з оцінки впливу на довкілля не містив опису на оцінки жодних впливів на цей вид. Наслідки знищення цього виду для ґрунтів Закарпатського регіону залишаються не вивченими, а отже ризики неоцінені. Тому, яким чином міг бути прийнятий висновок з ОВД про допустимість діяльності?

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=Lz5aos5N2Hs>

² <http://zoology.univer.kharkov.ua/lit/shanlit/redbook-ukr-carpath-2011.pdf>, стор. 19

³ http://dc.smmh.org/collection12/index?Collection12Search%5Bregion_id%5D=&Collection12Search%5Bgeoregion_id%5D=8&Collection12Search%5Bwaterbody_id%5D=&Collection12Search%5Breserve_id%5D=&Collection12Search%5Bforest_range%5D=&Collection12Search%5Bquarter%5D=&Collection12Search%5Bindividual_id%5D=&Collection12Search%5Bhabitat_ua%5D=&Collection12Search%5Brdbu_id%5D=1&Collection12Search%5Bleg_ua%5D=&Collection12Search%5Bdet_ua%5D=&Collection12Search%5Binstcode_id%5D=&Collection12Search%5Btype_id%5D=&Collection12Search%5Bsmnh_code%5D=&Collection12Search%5Bc_number%5D=&list_id=2205&map

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1030-2012-%D0%BF>

⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1030-2012-%D0%BF>

Боржава та Свидовець: «лакмус» перевірки на зрілість українського суспільства

Софія Шутяк

провідний юрисконсульт ЕПЛ, адвокат

Стаття присвячена деяким правовим та моральним аспектам захисту полонини Боржава та Карпатського хребта Свидовець. Автор наводить низку нормативних актів, норми яких можуть допомогти захистити ці унікальні куточки природи від забудови, зупиняється на ролі науковців та зацікавленої громадськості у збереженні Боржави та Свидовця.

Боржава та Свидовець — назви, які для пересічного українця нічого не скажуть. Проте, якщо ви еколог, турист чи спортсмен — ці слова перенесуть вас у мальовничу природу Закарпаття, яка тисячу років формує екосистеми цих територій. Станом на сьогодні два однойменних хребта включені у список особливо цінних природоохоронних територій відповідно до Бернської конвенції. Вони перебувають під пильним спостереженням науковців. Проте бізнес вирішив покласти своє око на ці мальовничі місця й, як наслідок, поставив під загрозу існування цих територій як природних територій.

Варто нагадати, що охорона довкілля це важлива функція держави, яка реалізовується через злагодженість дій усіх учасників суспільних відносин. Прописано це у Конституції України у статтях 13, 16, 50, 66, які визначають як права на природні ресурси, екологічну безпеку, так і покладають обов'язок на усіх щодо охорони довкілля.

Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» се-

ред основних принципів охорони довкілля визначають принцип науково-обґрунтованого узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства на основі поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук та прогнозування стану навколишнього природного середовища. Принцип наукової обґрунтованості розшифровується у законі України «Про наукову і науково-технічну експертизу» і розуміється він як цілеспрямована робота експертного середовища із вивчення елементів довкілля, аналізу їхнього стану, прогнозування певних змін з врахуванням чинників впливу на них. Принцип наукової обґрунтованості прописаний також у процедурах стратегічної екологічної оцінки (СЕО) та оцінки впливу на довкілля (ОВД).

Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» зобов'язує Міністерство енергетики та захисту довкілля, Міністерство охорони здоров'я та області державні адміністрації залучати науковців до консультацій під час проведення про-

цедури СЕО, у разі виникнення спірних питань залучаються науковці. Також вони залучаються для підготовки звітів з оцінки впливу на довкілля, які готуються на підставі адміністративними даними, статистичної інформації та результатами досліджень. У звіті зазначається кваліфікація усіх виконавців звіту.

Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» передбачає опис поточного стану довкілля та опис його ймовірної зміни без здійснення планованої діяльності в межах того, наскільки природні зміни від базового сценарію можуть бути оцінені на основі доступної екологічної інформації та наукових знань, таким чином науковці з врахуванням відповідних кваліфікацій залучаються для проведення належних оцінок наслідків впливів від планованої діяльності чи реалізації документа державного планування для прийняття максимально правильного рішення.

Однак, як засвідчує досвід боротьби на захист Свидовця і Боржави, серед науковців немає єдиної позиції щодо охорони цих земель, як цінних природних територій. Їхні консультації з органами влади і офіційні, і приватні не полегшують прийняття рішень, завершуються виникненням конфліктних ситуацій.

Так, у 2017 років Тячівська та Рахівська РДА прийняли рішення про забудову території Свидовця мега курортом, перетворивши його на величезний масив розваг. На початку 2018 року Воловецька та Свалявська РДА прийняли рішення про забудову полонини Боржава Вітровою електростанцією за кошти турецького інвестора.

Обидві конфліктні ситуації були породжені невірним трактуванням норм природоохоронного законодавства. Внаслідок цього сучасні прогресивні процедури оцінки екологічних наслідків документів державного планування, такі як детальні плани територій приймалися без проходження стратегічної екологічної оцінки, а реалізація проектів будівництва ВЕС відбулася із порушенням процедури оцінки впливу на довкілля.

У підсумку у провадженні судів знаходяться судові справи. Щодо Свидовця справа перебуває на розгляді у Верховному Суді (Справа № 807/1314/17). Тут оскаржуються розпорядження про затвердження детальний планів територій.

Стосовно Боржави є дві справи у провадженні Закарпатського адміністративного суду щодо оскарження висновку з оцінки впливу на довкілля та дозволу на початок будівельних робіт виданого ТОВ «Атлас-Воловець».

Справи на захист Свидовця і Боржави актуалізували дуже важливі теми серед наукової спільноти: це достовірність наукових даних, перевірка їх на об'єктивність, доступ до наукової екологічної інформації, відповідальність науковців за свої висновки, вибір методик для збору достатньої інформації для прийняття оптимальних рішень щодо оцінок тощо.

Звіт з оцінки впливу на довкілля будівництва ВЕС на полонині Боржава отримав море критики ці сторони науковців. Під час прес-конференції «Чи не продали недобросовісні чиновники та науковці Боржаву за 30 срібняків?» науковці ствердили, що підготовка документації щодо спорудження на Боржавській полонині вітрової електростанції викликає великі сумніви щодо якості та рівня фаховості тих, хто її готує.

А 18 листопада 2019 року у Закарпатському адміністративному суді були допитані свідки-науковці. Результати допитів, лише підтвердили сказане під час конференції.

Таким чином, перед науковою спільнотою стоїть виклик, який потребує чіткого розв'язання. Слід вимагати від Кабінету Міністрів України належного фінансування проведення досліджень, оновлення системи моніторингу стану довкілля, який включає і моніторинг за біорізноманіттям, за ґрунтами, ландшафтами тощо, вимагати розробку найкращих методик для оцінки стану довкілля під час прийняття тих чи інших рішень. Також важливо дотиснути прийняття постанови КМУ про експертну комісію з оцінки впливу на довкілля на виконання с. 10 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля».

Аналіз судової справи захисту Свидовця

Софія Шутяк

провідний юрисконсульт ЕПЛ, адвокат

У статті автор наводить аналіз судової справи захисту Свидовця, розмірковує над правильністю висновків суду та аргументує свою позицію: плани забудови Свидовця не пройшли належної оцінки та суперечать природоохоронним нормам.

Рішенням Закарпатського окружного адміністративного суду від 10.01.2018 задоволено позов щодо скасування розпоряджень про затвердження ДПТ щодо спорудження високогірного гірськолижного курорту «Свидовець» з мотивів порушення процедури громадського обговорення такого роду документів, відсутність інформації про наявність затверджених ДПТ, розділів про оцінку впливу на довкілля, як наслідок, неможливість реалізації права на участь у процесі прийняття рішень, що мають вплив на довкілля. Рішенням Львівського апеляційного адміністративного суду від 04.05.2018 року з тих мотивів, що неналежне надання інформації про плановану діяльність не було підставою висловлюватися проти такого будівництва у визначений для громадського обговорення час, рішення першої інстанції було скасовано.

Таким чином, позиції судів розділились. Суд першої інстанції вважає, що участь громадськості у процесі прийняття рішень що мають вплив на довкілля не може бути формальною та повинна включати три складові: доступ до екологічної інформації, дотримання процедури громадського обговорення та доступ до правосуддя у разі порушення права на доступ до інформації та на участь у прийнятті рішень, що мають вплив на довкілля.

Суд апеляційної інстанції, з'ясувавши, що напрацювання були зроблені, ознайомився візуально із об'ємом інформації виготовленої для розробки ДПТ та зазначив, що ніщо не заважало

позивачам брати участь в обговорення оскаржуваних розпоряджень навіть за тих обставин, що інформація не було оприлюднена у визначений законом відкритий спосіб, а отже, в позові слід відмовити, оскільки не знайшов порушення прав, чим неправильно протрактував ст. 19 ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності» відповідно до якого матеріали детального плану території не можуть містити інформацію з обмеженим доступом та бути обмеженими в доступі. Загальна доступність матеріалів детального плану території забезпечується відповідно до вимог Закону України «Про доступ до публічної інформації» шляхом розміщення їх у загальнодоступному місці у приміщенні органу місцевого самоврядування впродовж всього періоду громадського обговорення. Із матеріалів справи вбачається, а також підтверджується записами судових засідань апеляційного інстанції, що інформація громадськості не надавалась для ознайомлення.

Вважаємо рішення першої інстанції законним та справедливим, а рішення суду апеляційної інстанції не правомірним, таким, свідчить про неправильне застосуванням норм матеріального права та порушення норм процесуального права, що призвело до ухвалення незаконного судового рішення, а також таким, що свідчить про не правильне розуміння судами способів захисту порушеного права на участь у процесі прийняття рішень, що мають вплив на довкілля, а саме: розробки та прийняття детального плану території про будівництво курорту Свидовець.

1. Суть участі громадськості в процесі прийняття рішень, що мають вплив на довкілля це — досягнення безпечного стану довкілля

Право на участь у процесі прийняття рішень, що мають вплив на довкілля зумовлений тим, що відповідно до ст. 13 Конституції України всі природні ресурси є власністю народу України. Від їх імені розпорядником є органи державної влади відповідно до розроблених правил та порядків.

Відповідно до Конституції України та Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» право кожної людини нинішнього і прийдешніх поколінь жити в навколишньому середовищі, сприятливому для її здоров'я та добробуту. Саме для досягнення цієї мети Оргуська конвенція визначає, що кожна зі Сторін гарантує права на доступ до інформації, на участь громадськості в процесі прийняття рішень і на доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища, відповідно до положень цієї Конвенції.

Відповідно до Оргуської конвенції кожна зі Сторін передбачає відповідні практичні та (або) інші положення стосовно участі громадськості на принципах прозорості та справедливості в процесі підготовки планів і програм, пов'язаних з навколишнім середовищем, надаючи громадськості необхідну інформацію. В рамках цих принципів застосовуються пункти 3, 4 і 8 Статті 6. Відповідний державний орган з урахуванням цілей Конвенції визначає кола громадськості, які можуть брати участь у цьому процесі. В міру можливостей кожна зі Сторін прагне забезпечити громадськості можливостями для її участі у розробці екологічної політики.

Для виконання принципу сталого розвитку (розвиток економіки із врахуванням впливу на довкілля та людей) — передбаченого принципом 10 Декларації¹ про охорону навколишнього природного середовища, були розроблені процедури екологічних оцінок: стратегічної екологічної оцінки та оцінки впливу на довкілля.

Саме процедура стратегічної екологічної оцінки вимагає від органу, який розробляє та затверджує документ, який має вплив на довкілля, вчинення дій, які свідчать про наявність комунікації не лише із місцевими мешканцями, зацікавленими особами, але і консультації із профільними органами влади. Необхідне це для того, щоб врахувати якомога краще всі обставини і рішення

було повним, справедливим, враховувало всі потенції ризику та передбачало заходи для їх попередження.

Право на участь у процесі прийняття рішень, що має вплив на довкілля визначається також положеннями Закону України «Про регулювання містобудівної документації» містобудівна документація — затвержені текстові та графічні матеріали з питань регулювання планування, забудови та іншого використання територій. Містобудівна документація розробляється на паперових і електронних носіях на оновленій картографічній основі в цифровій формі як набори профільних геопросторових даних у державній геодезичній системі координат УСК-2000 і єдиній системі класифікації та кодування об'єктів будівництва для формування баз даних містобудівного кадастру.

Матеріали детального плану території не можуть містити інформацію з обмеженим доступом та бути обмеженими в доступі. Загальна доступність матеріалів детального плану території забезпечується відповідно до вимог Закону України «Про доступ до публічної інформації» шляхом надання їх за запитом на інформацію, оприлюднення на веб-сайті органу місцевого самоврядування, у тому числі у формі відкритих даних, на єдиному державному веб-порталі відкритих даних, у місцевих періодичних друкованих засобах масової інформації, у загальнодоступному місці у приміщенні органу місцевого самоврядування.

Таким чином, суд апеляційної інстанції неправильно потрактував право позивачів на участь в процесі прийняття оскаржуваних рішень чим звужив його зміст передбачений ст. 19 ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності».

2. Особлива цінність території, на якій планується здійснення гірського курорту Свидовець

Справа становить значний суспільний інтерес, оскільки піднімає питання про якісну реалізацію права громадськості на участь у процесі розроблення та прийняття рішення що матиме значний вплив на довкілля, оскільки мова йде про забудову курортом значної території гірських Карпат. ДПТ розроблені на понад 13 тис. кв. км. Це території, які ніколи не зазнавали втручання людей і у 2016 році набули статусу Смарагдової мережі. ДПТ виходить за межі одного району.

Після огляду картографічних матеріалів можна зробити висновок, що вплив серйозний на всю долину Чорної тиси, а також на схили Свидовця. Важливо зазначити, що у документах усюди зазначено, що вплив на ліси лише там де траси та витяги, а в ДПТ в розділі 28.3 зазначено, що між витягами будуть лісопарки з ландшафтною архітектурою. Тобто ліси втраять свою природність. Крім того, із ДПТ вбачається, що факт відсутності лісів вище 1300 метрів зафіксовано, проте не відмічено, що вище 1300 метрів це цінні альпійські луки. Більше у додатку № 1.

Додаткові матеріали від ОДА про концепцію розвитку області та районів є фрагментарними та переставлені місцями. На перший план розвитку районів ставлять рекреаційно-туристичну галузь. Приоритет — формування гірсько-рекреаційних комплексів, проте з тексту Стратегії сталого розвитку Закарпатської області мова іде про розвиток сільського зеленого туризму, яким не можна вважати великий туристичний курорт.

Але важливо, що при розробці ДПТ мали врахувати:

- розвиток екомережі та її міждержавного каркасу;
- розвиток прикордонних територій;
- необхідність застосування протизсувних заходів;
- знаходження територій в зоні значної та потенційної селевої небезпеки;
- сейсмічність.

Проте таких описів у ДПТ не має. Крім того, програма перспективного розвитку природно-заповідної справи та екологічної мережі в Закарпатській області на 2006–2020 роки та рішення облради від 19.03.02 № 525-22/XXIII «Про формування національної екомережі станом до 2015 року» не вивчені.

Щодо самого ДПТ. Помилки, грубі майже на кожній сторінці, що стосується природної частини. Таке враження ніби текст скопійовано з різних джерел і навіть не вчитано.

Грубі помилки в описах тваринного і рослинного світу та інших компонентів природи. Я просто не знаю, що ми робимо з цим ДПТ.

Цінність території визнається на національному рівні.

Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» встановлює правові та організаційні основи містобудівної діяльності і спрямований на забезпечення сталого розвитку територій з

урахуванням державних, громадських та приватних інтересів.

Скасовані судом розпорядження Рахівської та Тячівської РДА затверджували детальний план території будівництва гірськолижного комплексу на особливо цінних територіях Свидовецького хребта. Як наслідок судом не було застосовано норму ст. 12 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», відповідно до якої схеми планування окремих частин території України: гірських територій Карпат розробляється за рішенням Кабінету Міністрів України.

3. Судом першої інстанції дотримано принцип Верховенства права

Суд при вирішенні справи керувався принципом верховенства права, відповідно до якого, зокрема, людина, її права та свобода визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Суд застосував судову практику Європейського суду з прав людини.

Справа Хамер проти Бельгії (Case of Hamer v. Belgium)(заява 21861/03, рішення від 27 листопада 2007) ЄСПЛ у цій справі підтвердив, що довілля є активом, захист якого є предметом значного і постійного занепокоєння з боку і громадськості, і влади. Економічні імперативи і навіть деякі основоположні права, такі як право на повагу до власності не повинні бути пріоритетом над охороною довілля, особливо, якщо держава впровадила законодавство з цього питання. На владу покладаються обов'язки, які повинні вчасно втілюватися у конкретні дії, щоб не позбавити заходи з охорони довілля, які держава вирішила втілювати, будь-якого корисного ефекту. Таким чином, обмеження права власності може бути дозволено за умови, що досягнуто справедливого балансу між колективними та індивідуальними інтересами.

У цій справі ЄСПЛ встановив, що оскаржувані заходи переслідували законну мету захисту лісу, в якому будівництво було заборонено, і зосередив свою увагу на питання, чи користь від використання лісу за призначенням є пропорційною незручностям спричиненим заявникам.

У справах Депаль проти Франції (Case of Depalle v. France) (заява 34044/02, рішення від 29 березня 2010) та Броссе-Тріболе та інші проти Франції (Case of Brosset-Triboulet and Others v. France)

(заява 34078/02, рішення від 29 березня 2010) ЄСПЛ підкреслив, що навіть масове втручання у право власності може бути виправдано інтересом охорони довкілля. В обох цих справах ЄСПЛ не знайшов порушення статті 1 Протоколу No 1 у ситуації, коли органи держави зобов'язали заявників привести узбережжя у попередній стан за власний рахунок і без компенсації. Будинки, що підлягали зносу, були збудовані на території, що належала до громадської власності, на підставі дозволу влади півстолітньої давнини, який жодним чином формального не визнавав право власності або право тимчасового перебування заявників на землях громадської власності.

Територія, на якій заплановане будівництво оголошена територією Смарагдової мережі з листопада 2016. А отже, перебуває під охороною Бернської конвенції про охорону дикої флори та фауни, і це означає, що володіючи цією інформацією відповідачі не приймали би оскаржуваних розпоряджень. Ця інформація повинна бути відображена на містобудівній документації державного та регіонального рівня.

4. Територія Свидовця входить до території гірських Карпат, а отже, регулюється містобудівною документацією державного рівня. Оскаржувані розпорядження затвердили ДПТ, які не відповідають містобудівним документам державного рівня

Планування територій є цілеспрямованою діяльністю з формування стратегії розвитку території задля забезпечення створення та підтримання повноцінного життєвого середовища. Вона покликана забезпечити раціональне використання наявних ресурсів, зниження потенційних ризиків, посилення притаманних території переваг, урівноваження різноманітних економічних, соціальних, культурних, природоохоронних та інших потреб, сталий розвиток відповідної території. Планування територій є складовою частиною містобудівної діяльності і регулюється, насамперед, Законом України «Про основи містобудування» № 2780-ХІІ від 16 листопада 1992 року та Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності» № 3038-VI від 17 лютого 2011 року.

Схеми планування окремих частин території України розробляються у розвиток рішень Генеральної схеми планування території України і містять принципові рішення з функціонального зонування території регіону за видами переважного використання, планувальної організації території, взаємопов'язаного комплексного розміщення основних об'єктів промисловості, транспорту та інженерної інфраструктури, захисту населених пунктів від небезпечних геологічних і гідрогеологічних процесів, охорони навколишнього природного середовища, охорони нерухомих об'єктів культурної спадщини, формування національної екологічної мережі.

Схеми планування окремих частин території України можуть розроблятися за рішенням Кабінету Міністрів України для кількох областей, узбережжя Чорного та Азовського морів, **гірських територій Карпат**, транскордонних регіонів, територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, та інших територій з підвищеним техногенним навантаженням і ризиком виникнення надзвичайних ситуацій. Склад та зміст містобудівної документації з планування окремих частин території України визначається положеннями ДБН Б.1.1-13:2012 «Склад та зміст містобудівної документації на державному та регіональному рівнях». Схема планування окремої частини території України складається з графічних матеріалів, які відображають розташування території у планувальній структурі території України, сучасне використання території, її комплексну оцінку та розроблені проектні рішення, а також текстових матеріалів, у яких висвітлюється результати проведеного аналізу та пропозиції щодо планувальної структури, функціонального зонування і розвитку території.

Відповідно до Закону України «Про Генеральну схему планування території України» визначено території, розвиток яких потребує державної підтримки. До цих територій належить територія Закарпатської області, а також, територій із значним природоохоронним, рекреаційним, оздоровчим та історико-культурним потенціалом і низьким рівнем розвитку соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури і природно-техногенної небезпеки це — Східні Карпати. Сюди попадають і території на яких розроблялися ДПТ затверджені оскаржуваними розпорядженнями. Як видно із листа Державної архітектурно-будівельної інспекції України від 20 вересня 2017 року та 27 березня 2018 року районні адміністрації затверджували ДПТ щодо споруджена курорту за межами населених пунк-

тив. Зазначається приблизна площа необхідної території проте не зазначає де саме знаходиться ця територія, а отже, такий ДПТ не відповідає відповідним умовам, оскільки він не прив'язаний до картографічного матеріалу.

Відповідно до закону України «Про Генеральну схему планування території України» визначені механізми забезпечення реалізації Генеральної схеми України.

Реалізація Генеральної схеми України забезпечується органами державної влади та органами місцевого самоврядування в порядку, визначеному законодавством.

З метою забезпечення реалізації Генеральної схеми Кабінет Міністрів України приймає рішення про розроблення схем планування окремих частин території України. Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері містобудування (станом на сьогодні це Мінрегіонбуд) готує пропозиції щодо розроблення схем планування окремих частин території України і подає їх на розгляд Кабінету Міністрів України; погоджує в установленому порядку нормативно-правові акти, що приймаються іншими центральними органами виконавчої влади, з питань, що стосуються планування та регулювання використання територій. Листом від 27 квітня 2018 року Мінрегіонбуд повідомив, що схеми розвитку гірських Карпат як містобудівної документації державного рівня не має станом на зараз. Підставою для розробки Детального плану території за межами населеного пункту є відповідні схемі планування території області та районів, а також схеми планування розвитку частин територій України та Генеральна схема розвитку України.

Із змісту закону випливає, що Закарпатська ОДА, а також районні державні адміністрації не мають права планувати документи регіонального рівня без попереднього коригування Генеральної схеми. Також на ці органи покладається відповідальність щодо інформування та моніторингу реалізації в містобудівній документації державного рівня у частині, що стосується відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Отже, що планування розвитку території України відбувається на державному та регіональному рівнях і між цими документами повинен існувати зв'язок, зокрема, документація регіонального рівня повинна відповідати документами державного рівня, або іншими словами чим нижчої

ланки документ, чим більш він деталізований, тим більшої кількості документів попередніх він повинен відповідати. Це закріплено у законах України «Про основи містобудування» та «Про регулювання містобудівної документації».

Отже, інструментом державного регулювання планування територій є містобудівна документація, яка поділяється на документацію державного, регіонального та місцевого рівнів. Ця документація повинна узгоджуватися між собою. Цікавим є факт, що містобудівна документація загальнодержавного значення підлягає експертизі та стратегічній екологічній оцінці, а регіонального значення ні. Зумовлено це тим, що законодавець вважає, що регіональна документація деталізує містобудівні документи загальнодержавного значення і не потребує окремою оцінки, оскільки конкретні проекти будуть проходити оцінку впливу на довкілля.

Відповідно до закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» планування і забудова територій — діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних та фізичних осіб, яка передбачає:

- 1) прогнозування розвитку територій;
- 2) забезпечення раціонального розселення і визначення напрямів сталого розвитку територій;
- 3) обґрунтування розподілу земель за цільовим призначенням;
- 4) взаємоузгодження державних, громадських та приватних інтересів під час планування і забудови територій;
- 5) визначення і раціональне взаємне розташування зон житлової та громадської забудови, виробничих, рекреаційних, природоохоронних, оздоровчих, історико-культурних та інших зон і об'єктів;
- 6) збереження, створення та відновлення рекреаційних, природоохоронних, оздоровчих територій та об'єктів, ландшафтів, лісів, парків, скверів, окремих зелених насаджень;

Містобудівна документація розробляється на паперових і електронних носіях на оновленій картографічній основі в цифровій формі як набори профільних геопросторових даних у державній геодезичній системі координат УСК-2000 і єдиній системі класифікації та кодування об'єктів будівництва для формування баз даних містобудівного кадастру.

Містобудівна документація підлягає стратегічній екологічній оцінці в порядку, встановленому Законом України «Про стратегічну екологічну

оцінку». Розділ «Охорона навколишнього природного середовища», що розробляється у складі проекту містобудівної документації, одночасно є звітом про стратегічну екологічну оцінку, який має відповідати вимогам Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку».

Об'єктами містобудування на державному та регіональному рівнях є планувальна організація території, система розселення, система взаємопов'язаного комплексного розміщення основних об'єктів промисловості, транспорту, інженерної та соціальної інфраструктури, функціональне зонування території України, її частин (груп областей), території Автономної Республіки Крим, областей, адміністративних районів.

Фінансування робіт з планування територій на державному рівні, розроблення нормативних документів з питань планування і забудови територій, проведення пріоритетних науководослідних робіт здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України.

Планування територій на державному рівні здійснюється шляхом розроблення відповідно до закону Генеральної схеми планування території України, схем планування окремих частин території України, а також внесення змін до них.

Містобудівна документація на державному рівні підлягає експертизі та стратегічній екологічній оцінці.

За рішенням Кабінету Міністрів України розробляються схеми планування окремих частин території України до яких належать гірські території Карпат. Це підтверджується і ст. 9 Закону України «Про основи містобудування».

ДБН Б.1.1-13:2012. Склад та зміст містобудівної документації на державному та регіональному рівнях встановлюють вимоги до складу та змісту містобудівної документації на державному (схеми планування окремої частини території України) та регіональному (схеми планування території Автономної Республіки Крим, області, групи районів та окремого району) рівнях.

Отже, крім схеми планування території Закарпатської області повинна бути розроблена схема планування окремої частини території України — гірських Карпат.

Схема планування окремої частини території України є першоосновою для розроблення системи стратегічних, прогнозних і програмних документів щодо здійснення регіональної політики. Вона повинна містити принципові рішення з

функціонального зонування території регіону за видами переважного використання, планувальної організації території, взаємопов'язаного комплексного розміщення основних об'єктів промисловості, транспорту та інженерної інфраструктури, захисту населених пунктів від небезпечних геологічних і гідрогеологічних процесів, охорони навколишнього природного середовища та культурної спадщини, формування національної екологічної мережі.

До складу графічних матеріалів входять:

а) схема розміщення регіону в планувальній структурі території України у довільному масштабі;

б) план сучасного використання території в масштабі 1:100 000–1:200 000, на якому зображаються існуючі та запроєктовані на момент складання схеми основні об'єкти, які відповідають переліку, обсягу і деталізації об'єктів і факторів, що наносяться на проектний план;

в) комплексна оцінка території в складі схем природно-ресурсного потенціалу та природно-техногенної небезпеки території в масштабі 1:100000–1:200000, на яких подається інформація щодо мінерально-сировинної бази, кліматичних, геологічних та інших природних умов, зображаються ділянки прояву небезпечних геологічних, гідрогеологічних та геоморфологічних процесів, території та об'єкти природно-заповідного фонду (природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, а також інші території та об'єкти за умови наявності інформації щодо їх географічної прив'язки), інші природоохоронні території, встановлені згідно з затвердженою документацією, а також інші фактори та планувальні обмеження, що впливають на здійснення містобудівної та господарської діяльності;

г) проектний план (основне креслення) у масштабі 1:100 000–1:200 000, на якому зображаються перспективне функціональне зонування території за видами переважного використання;

- межі адміністративних одиниць;
- міста, селища та села з виділенням центрів районних та міжрайонних систем розселення;
- міжрайонні системи розселення;
- існуючі та перспективні курорти, зони масового відпочинку; (планованого курорту Свидовець не зазначено на цьому документі);
- території та об'єкти природно-заповідного фонду (природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки та інші території та об'єкти за умови наявності інформації

щодо географічної прив'язки) й інші природоохоронні території, встановлені згідно з затвердженою проектною документацією;

- охоронні зони;
- зони особливого режиму (у нашому випадку наявність Смарагдової мережі);
- нерухомі об'єкти культурної спадщини та землі історико-культурного призначення;
- землі Держлісфонду;
- напрями існуючих та проектних трас міжнародних транспортних коридорів, доріг національного та регіонального значення, магістральних інженерних комунікацій;
- існуючі та проектні пункти пропуску через державний кордон;
- елементи гідрографічної мережі, включаючи штучні об'єкти;
- порти, аеропорти, аеродроми, а також інші значні транспортні та інженерні споруди;

д) схеми, що обґрунтовують, ілюструють чи деталізують прийняті проектні рішення. Обсяг і масштаб схем встановлюються у завданні на проектування з урахуванням особливостей об'єкта проектування.

Замовниками схем планування окремих частин території України є Верховна Рада Автономної Республіки Крим, відповідні обласні ради.

Схеми планування окремих частин території України затверджуються рішенням замовників таких схем.

Склад, зміст, порядок розроблення схем планування окремих частин території України визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері містобудування.

Текстові матеріали складаються з пояснювальної записки з основними показниками схеми планування окремої частини території України, яка містить:

- а) результати аналізу, проведеного з використанням методики, наведеної у додатку Д (у розрізі адміністративних одиниць у порівнянні із середньодержавними показниками):
- сучасного стану господарського комплексу та системи розселення;
  - зовнішніх та внутрішніх факторів, які визначають стратегічні пріоритети розвитку різних видів діяльності і функціональне використання території;
  - розвитку транспортної та інженерної інфраструктури;
  - використання ресурсного потенціалу;

- стану навколишнього природного середовища та інших факторів;

б) пропозиції щодо:

- функціонального зонування території;
- планувальної організації території;
- розвитку інвестиційно-привабливих територій, реструктуризації господарського комплексу, розміщення нових виробничих та обслуговуючих підприємств, використання можливостей ресурсного потенціалу регіону на основі принципів рішень Генеральної схеми планування території України, Державної стратегії регіонального розвитку України, схем планування території та стратегій розвитку Автономної Республіки Крим та окремих областей;
- розвитку транскордонних регіонів, вільних економічних та інших зон із спеціальним режимом використання;
- охорони культурної спадщини;
- розвитку транспортної та інженерної інфраструктури з урахуванням формування міжнародних транспортних коридорів;
- охорони навколишнього природного середовища з урахуванням формування Національної екологічної мережі;
- розвитку рекреаційно-оздоровчої та туристичної галузі;
- реалізації рішень схеми планування окремої частини території України;
- основних показників схеми планування окремої частини території України, Автономної республіки Крим, області, групи районів (за формою згідно з В.1).

До складу пояснювальної записки включають кольорові копії графічних матеріалів схеми планування окремої частини території України.

До примірників пояснювальної записки, що надаються замовнику, додають ксерокопії:

- рішення щодо розроблення схеми планування, прийняте відповідно до чинного законодавства;
- завдання на розроблення документації;
- протоколів попереднього розгляду окремих складових документації;
- вихідних даних, матеріалів субпідрядних організацій тощо, що обґрунтовують прийняті рішення.

У разі наявності у складі містобудівної документації таємної або службової інформації ці матеріали (графічні креслення, розділи пояснювальної записки) виготовляються окремими кресленнями або томом у встановленому порядку.

Планування територій на регіональному рівні здійснюється шляхом розроблення схем планування території Автономної Республіки Крим, областей та районів. За рішенням Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних (районних) державних адміністрацій можуть розроблятися схеми планування окремих частин Автономної Республіки Крим, областей (районів).

Реалізація схем планування території Автономної Республіки Крим, областей та районів здійснюється шляхом розроблення, затвердження і виконання відповідних програм економічного і соціального розвитку.

У разі зміни соціально-економічних показників, на основі яких розроблено схеми планування території Автономної Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні та районні державні адміністрації забезпечують проведення моніторингу реалізації схем планування території Автономної Республіки Крим, областей та районів.

Республіки Крим, області, району, або виникнення потреби у розміщенні об'єктів державного, регіонального значення Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласна або районна рада приймають рішення про розроблення чи про внесення змін до схеми планування відповідної території.

Тобто, для того, щоб розробити ДПТ на курорт Свидовець, слід було внести зміни до містобудівної документації.

Як видно із рішення Закарпатської обласної ради від 17 травня 2013 року № 731 «Про затвердження проекту Схеми планування території Закарпатської області», і з графічної, і описової частини, на територіях хребта Свидовець, яка описана у повідомлення про оцінку впливу на довкілля, не передбачено діяльності, яка описується в протоколі про громадські слухання про Детальний план території. Це цілком підтверджується озвученою 18 квітня 2018 року позицією представника відповідачів, а також листом Закарпатської обласної ради від 21 листопада 2017 року №101/01-29.

5. Детальний план території

Детальний план території за межами населених пунктів розробляється відповідно до схеми планування території (частини території) району та/або області з урахуванням державних і регіональних інтересів.

Розроблення детального плану території за межами населених пунктів та внесення змін до нього здійснюються на підставі розпорядження відповідної районної державної адміністрації.

На підставі та з урахуванням положень затвердженого детального плану території може розроблятися проект землеустрою щодо впорядкування цієї території для містобудівних потреб, який після його затвердження стає невід'ємною частиною детального плану території.

Детальний план території визначає:

- 1) принципи планувально-просторової організації забудови;
- 2) червоні лінії та лінії регулювання забудови;
- 3) функціональне призначення, режим та параметри забудови однієї чи декількох земельних ділянок, розподіл територій згідно з будівельними нормами, державними стандартами і правилами;
- 4) містобудівні умови та обмеження (у разі відсутності плану зонування території) або уточнення містобудівних умов та обмежень згідно із планом зонування території;
- 5) потребу в підприємствах і закладах обслуговування населення, місце їх розташування;
- 6) доцільність, обсяги, послідовність реконструкції забудови;
- 7) черговість та обсяги інженерної підготовки території;
- 8) систему інженерних мереж;
- 9) порядок організації транспортного і пішохідного руху;
- 10) порядок комплексного благоустрою та озеленення, потребу у формуванні екомережі;
- 11) межі прибережних захисних смуг і пляжних зон водних об'єктів (у разі відсутності плану зонування території).

Детальний план території складається із графічних і текстових матеріалів.

Склад, зміст, порядок розроблення та затвердження детального плану території визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері містобудування.

Матеріали детального плану території не можуть містити інформацію з обмеженим доступом та бути обмеженими в доступі. Загальна доступність матеріалів детального плану території забезпечується відповідно до вимог Закону України «Про доступ до публічної інформації» шляхом надання їх за запитом на інформацію, оприлюднення на веб-сайті органу місцевого

самоврядування, у тому числі у формі відкритих даних, на єдиному державному веб-порталі відкритих даних, у місцевих періодичних друкованих засобах масової інформації, у загальнодоступному місці у приміщенні органу місцевого самоврядування.

Детальний план території за межами населеного пункту розглядається і затверджується відповідною районною державною адміністрацією протягом 30 днів з дня його подання.

Детальний план території не підлягає експертизі.

6. Не проведення громадського обговорення ДПТ

Громадському обговоренню підлягають розроблені в установленому порядку проекти містобудівної документації на місцевому рівні: генеральні плани населених пунктів, плани зонування територій, детальні плани територій.

Затвердження на місцевому рівні містобудівної документації, зазначеної у частині першій цієї статті, без проведення громадського обговорення проектів такої документації забороняється.

Таким чином, відповідачі повинні були як замовники містобудівної документації зобов'язані забезпечити:

- 1) оприлюднення прийнятих рішень щодо розроблення містобудівної документації на місцевому рівні з прогнозованими правовими, економічними наслідками та наслідками для довкілля, у тому числі для здоров'я населення;
- 2) оприлюднення проектів містобудівної документації на місцевому рівні, пояснювальної записки, розділу «Охорона навколишнього природного середовища» або звіту про стратегічну екологічну оцінку на своїх офіційних веб-сайтах, а також вільний доступ до такої інформації громадськості;
- 3) реєстрацію, розгляд та врахування пропозицій громадськості до проектів містобудівної документації на місцевому рівні;
- 4) проведення громадських слухань щодо проектів містобудівної документації на місцевому рівні;
- 5) узгодження спірних питань між громадськістю і замовниками містобудівної документації на місцевому рівні через погоджувальну комісію;
- 6) оприлюднення результатів розгляду пропозицій громадськості до проектів містобудівної документації на місцевому рівні.

Оприлюднення прийнятих рішень щодо розроблення містобудівної документації на місцевому рівні, проектів містобудівної документації на місцевому рівні є підставою для подання пропозицій громадськості замовнику містобудівної документації. Тобто, поширеною повинна бути не лише вже готова ДПТ, але інформація про розробку такого для того, щоб можна було запропонувати свої пропозиції на найраннішній стадії.

Як видно із матеріалів справи, а також, було озвучено третьою стороною, Лопухівською сільською радою можливо до 2 % людей чуло про проект ДПТ, не обговорювали його по суті, бо це далека за межами села. Таким чином, відповідачі не виконали передбачених законом процедур, які охоплюються назвою — громадські обговорення.

Пропозиції громадськості подаються у строк, визначений для проведення процедури громадського обговорення, який не може становити менш як 30 днів з дня оприлюднення проекту містобудівної документації на місцевому рівні.

Пропозиції, подані після встановленого строку, не розглядаються.

Громадські слухання щодо проектів містобудівної документації на місцевому рівні проводяться у строк, визначений для проведення процедури громадського обговорення, але не раніше 10 днів з дня оприлюднення проекту містобудівної документації на місцевому рівні.

Для розгляду спірних питань, що виникають у процесі громадського обговорення, може утворюватися погоджувальна комісія.

До складу погоджувальної комісії входять:

- 1) посадові особи замовника містобудівної документації;
- 2) представники органу земельних ресурсів, природоохоронного і санітарно-епідеміологічного органу, органу містобудування та архітектури, охорони культурної спадщини та інших органів;
- 3) представники професійних об'єднань та спілок, архітектори, науковці;
- 4) уповноважені представники громадськості, які обираються під час громадських слухань. Кількість представників громадськості має становити не менш як 50 відсотків і не більш як 70 відсотків загальної чисельності комісії.

Головою погоджувальної комісії є посадова особа замовника містобудівної документації.

Погоджувальна комісія протягом двох тижнів після її утворення розглядає спірні питання, зафіксовані у протоколі громадських слухань, та ухвалює рішення про врахування або мотивоване відхилення таких пропозицій (зауважень).

Засідання погоджувальної комісії є правомочним, якщо у ньому взяли участь не менш як дві третини її членів (з них не менше половини — представники громадськості).

Рішення погоджувальної комісії оформлюється протоколом.

У разі неможливості врегулювати спірні питання між сторонами погоджувальною комісією остаточне рішення приймає замовник містобудівної документації. Урегульовані погоджувальною комісією спірні питання між сторонами або прийняті замовником містобудівної документації рішення є підставою для внесення змін до проекту відповідної документації.

Склад погоджувальної комісії вже говорить про те, що документи ДПТ відіграють важливу роль у розвитку територій, тому не можуть прийматися поспіхом, безналежного аналізу та врахування інтересів усіх зацікавлених осіб. Особи, які оприлюднюють проекти містобудівної документації на місцевому рівні, є відповідальними за їх автентичність.

Враховуючи вище наведене вважаємо, що це суттєве перевищення повноважень РДА, не врахування ними державних інтересів під час планування розвитку території, не враховано, що це особливо цінні території — Гірські Карпати, а відповідно рішення суду першої інстанції є в повній мірі законним та обґрунтованим, а відповідно апеляційна скарга підлягає скасуванню в повному об'ємі.

7. *Порушення міжнародного законодавства у процесах прийняття рішень, що мають вплив на довкілля*

Так під час розробки скасованих розпоряджень не було враховано:

Рамкову конвенцію про охорону та сталий розвиток Карпат² в загальних цілях та принципах передбачає, що сторони проводять всебічну політику та співпрацюють для охорони та сталого розвитку Карпат з метою, зокрема, поліпшення якості життя, зміцнення місцевих економік та громад, збереження природних цінностей та культурної спадщини.

Країни підтримують принципи:

- a) принципи запобігання та застереження;
- b) принцип «забруднювач платить»;
- c) **участь громадськості та залучення заінтересованих організацій;**
- d) транскордонну співпрацю;
- e) інтегроване планування та управління земельними та водними ресурсами;
- f) програмний підхід;
- g) екосистемний підхід.

Для досягнення цілей, визначених цією Конвенцією, та забезпечення її виконання Сторони можуть, у разі необхідності, розробляти та приймати Протоколи.

Стаття 5 Карпатської конвенції зазначає, що сторони проводять політику просторового планування, спрямовану на охорону та сталий розвиток Карпат, яка враховує особливі екологічні та соціально-економічні умови в Карпатах та їхніх гірських екосистем, та є вигідним для місцевого населення.

Сторони прагнуть координувати просторове планування на прикордонних територіях, шляхом розробки **транскордонних та/або регіональних політики та програм просторового планування, покращення та підтримки співпраці між відповідними регіональними та місцевими установами.**

Розробляючи програми та політику просторового планування, особливу увагу, зокрема, слід звернути на:

- a) транскордонну транспортну, енергетичну і телекомунікаційну інфраструктуру та послуги;
- b) **збереження та стале використання природних ресурсів;**
- c) узгоджене планування міських та селищних прикордонних територій;
- d) запобігання транскордонному впливу забруднення;
- e) інтегроване планування землекористування та оцінка впливу на довкілля.

Положення Бернської конвенції або Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі³ теж були порушені оскільки не враховано входження Східного Свидовця до Смарагдової мережі (особливо цінні з точки зору біорізноманіття території).

18.11.2016 року Постійний комітет Бернської конвенції затвердив Оновлений перелік офіційноприйнятих територій Смарагдової мережі,

який для України включає 271 територію. Серед них територія UA0000259 Східний Свидовець (Skhidnyi Svydovets). В додатку №1 надаємо стандартну форму даних цієї території. Офіційні дані можна переглянути на сайті Ради Європи <http://wab.discomap.eea.europa.eu/webappbuilder/apps/28/>. Перелік затверджених територій можна переглянути за посиланням <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=2445665&Site=&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679&direct=true>. Площа міжнародної природоохоронної території складає 15 138 га, на ній наявні 15 типів рідкісних оселищ та 35 видів рослин і тварин, які охороняються Бернською конвенцією.

Порівнявши карту проектного туристично-рекреаційного комплексу «Свидовець» та межі міжнародної природоохоронної території UA0000259 Східний Свидовець нами було зроблено висновок, що центральна частина курорту буде розташована в межах природоохоронної території та нанесе значну шкоду її природним комплексам та становитиме загрозу знищення рідкісних оселищ та середовищ існування видів.

Протокол про стратегічну екологічну оцінку

Метою цього Протоколу є забезпечення високого рівня захисту навколишнього середовища, зокрема здоров'я населення, шляхом:

- a) забезпечення такого стану, коли екологічні питання, зокрема пов'язані зі здоров'ям населення, ретельно враховуються під час розробки планів і програм;
- b) сприяння розглядові питань занепокоєності стосовно екологічних проблем, зокрема пов'язаних зі здоров'ям населення, під час розробки політики й законодавства;
- c) установлення чітких, прозорих та ефективних процедур стратегічної екологічної оцінки;
- d) забезпечення участі громадськості в стратегічній екологічній оцінці;
- e) урахування за допомогою цих засобів питань занепокоєності стосовно екологічних проблем, у тому числі пов'язаних зі здоров'ям населення, під час заходів і в документах, які розробляються для забезпечення дальшого сталого розвитку.

«Плани та програми» означає плани й програми та будь-які зміни до них, які:

- a) вимагаються законодавчими, регулятивними або адміністративними положеннями, а також
- b) підлягають підготовці й (або) прийняттю органом або готуються органом для прийняття відповідно до офіційної процедури парламентом або урядом.

Стратегічна екологічна оцінка проводиться стосовно планів і програм, які готуються для сільського господарства, лісового господарства, рибальства, енергетики, промисловості, зокрема гірничодобувної, транспорту, регіонального розвитку, утилізації відходів, водного господарства, зв'язку, туризму, планування розвитку міських та сільських районів або землекористування, і тих, які встановлюють структуру для згоди стосовно майбутнього розвитку проектів, перелічених у додатку I, та будь-яких інших проектів, перелічених у додатку II, що згідно з національним законодавством вимагає оцінки впливу на навколишнє середовище.

Таким чином, детальні плани територій підпадають під визначення документів, які повинні проходити стратегічну екологічну оцінку, оскільки це документи містобудування, які після їх затвердження є підставою для реалізації діяльності, яка підпадає від оцінку впливу на довкілля. Повідомлення про проходження оцінки впливу на довкілля було опубліковано на сайті Єдиного державного реєстру оцінок впливу на довкілля і є підтвердженням того, що розроблені ДПТ дозволяють в подальшому реалізовувати конкретну діяльність яка матиме вплив на довкілля відповідно до ст. 3 закону України «Про оцінку впливу на довкілля».

Незважаючи на те, що проект закону «Про стратегічну екологічну оцінку» прийнятий лише у першому читанні, процедура стратегічної екологічної оцінки повинна бути дотримана на замовник документу державного планування. Зокрема, у частині консультування із органами охорони здоров'я та природоохоронними органами, о не було зроблено, а також повинні забезпечити участь громадськості на самій ранній стадії розробки документу, коли ще визначається обсяг дослідження.

Стратегічна екологічна оцінка (СЕО) здійснюється з метою недопущення можливих негативних наслідків під час реалізації планів передбачених затвердженим державним документом. Як видно із вище наведено, відсутність цієї процедури може привести до значної екологічної катастрофи, через порушення екологічного балансу Свидовця.

Крім того були поуршеня положення Водної рамкової директиви⁴ та Угоди про асоціацію⁵. Зокрема ст. 290 Угоди зазначає, що сторони гарантують, що їхнє законодавство забезпечує високі рівні охорони навколишнього природного середовища та праці і докладають зусиль для подальшого вдосконалення цього законодавства.

Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля⁶ у ст. 7 гарантує, що кожна зі Сторін передбачає відповідні практичні та (або) інші положення стосовно участі громадськості на принципах прозорості та справедливості в процесі підготовки планів і програм, пов'язаних з навколишнім середовищем, надаючи громадськості необхідну інформацію. В рамках цих принципів застосовуються пункти 3, 4 і 8 Статті 6. Відповідний державний орган з урахуванням цілей Конвенції визначає кола громадськості, які можуть брати участь у цьому процесі. В міру можливостей кожна зі Сторін прагне забезпечити громадськості можливостями для її участі у розробці екологічної політики. Враховуючи вимоги цієї статті, а також розуміння громадськості відповідно до закону України «Про оцінку впливу на довкілля» порядок проведення громадських слухань щодо врахування громадських інтересів під час розроблення проектів містобудівної документації на місцевому рівні, затверджена постановою КМУ від 25.05.2011 року № 555 суттєву звужує право громадян на участь у процесі прийняття рішень.

Враховуючи вище наведене апелянти помиляються зазначаючи, що право позивачів не було порушено. Навпаки, все вище наведене свідить що право на участь у процесі розробки та затвердження ДПТ було порушене. Це окреме право, яке пов'язана з інтересом у забезпечення екологічної безпеки, що знаходиться у логічно-смысловому зв'язку із право на життя у безпечних для життя і здоров'я умовах, що гарантується ст. 55 Конституції України.

Це також цілком узгоджується із ст. 4 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», яка визначає, що суб'єктами містобудування є органи виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи не залежно від місця їх проживання чи реєстрації.

Це пов'язане з тим, що об'єкти природно-заповідного фонду, яких у межах Свидовця нараховується понад 20 відповідно до закону

України «Про природно-заповідний фонд» може охороняти будь-яка особа. Ця позиція закріплена ВСУ у справі №К/9991/14764/11-С⁷.

На території Тячівського та Рахівського району, в межах планованого курорту знаходиться гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення Озеро «Ворожеска», гідрологічний заказник місцевого значення «Апшинецький», гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення Озеро «Герешаска», ботанічний заказник місцевого значення «Станислав», іхтіологічний заказник «Чорна Тиса», ботанічна пам'ятка природи «Андромеда», охоронні зобов'язання додані до відзиву.

Враховуючи все вище наведене, важливість цієї території не лише для України, але і для міжнародної спільноти, аналізуючи чинне містобудівне законодавство є всі підстави стверджувати що апелянтами свідомо перекручується законодавство, та робляться висновки про застосування чи не застосування певних норм матеріального права без розуміння суті відносин, які врегульовуються скасованими розпорядженнями.

Враховуючи все вище наведене враховуючи важливість етапу планування містобудівної діяльності для захисту права на безпечне для життя та здоров'я довкілля, враховуючи судову практику щодо участі громадськості у процесі прийняття оскаржуваного рішення посилення апелянтів на безпідставне застосування ст. 21 Закону України «Про регулювання містобудівної документації» є не обґрунтованим, і спростовується лише тим, що закон передбачає цю процедуру для затвердження ДПТ.

Аналіз ДПТ туристично-рекреаційного комплексу «Свидовець»⁸

Ст. 5 — у перерахунку документів, які враховані при розробленні ДПТ, не вказано Стратегію розвитку Закарпатської області на період до 2020 року. http://dfr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2015/05/Strategiya.pdf

Тому, ми вважаємо, що загальнодержавні інтереси враховані не повністю, оскільки на ст. 97 Стратегії зазначено, що до 2020 року площа природно-заповідного фонду (ПЗФ) області має зрости із показника 13,9% до 16%. В свою чергу, Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2020 року ґрунтується на Державній Стратегії регіонального розвитку України на пе-

ріод до 2020 року⁹, що затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385¹⁰. Саме цей документ визначає, що площа природно-заповідного фонду у Закарпатській області повинна сягнути до 2020 року показника 28% (станом на момент затвердження Стратегії показник становив 13,9%). Постановою Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 1089 «Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року»¹¹ було внесено уточнення до Стратегії, яке визначило також показники приросту площ природно-заповідного фонду не лише в розрізі областей а й в розрізі років. Ознайомитись з оновленими регіональними нормами приросту ПЗФ можна за посиланням: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/file/text/59/f472224n29.doc> Так, для Закарпатської області, документ містить такі показники:

Питома вага площі природно-заповідного фонду (відсотків площі адміністративно-територіальної одиниці)

Назва регіону	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Закарпатська	14	14,02	17,51	21,01	24,5	28

Інформація щодо проєктованих територій природно-заповідного фонду, які мають забезпечити вказаний вище приріст площ природно-заповідного фонду, міститься у нормативних актах. Зокрема, Закон України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі на 2000–2015 роки» від 21 вересня 2000 року, передбачає виділення коштів на створення конкретного переліку проєктованих природно-заповідних територій. Серед них — НПП «Свидовецький» площею 15 000 гектарів. Зокрема, зазначений національний парк повинен бути створений безпосередньо в місці, щодо якого розроблений ДПТ¹². Планувальні межі ДПТ охоплюють площу 13671 га (ст. 19), тобто повністю поглинаються проєктованим національним природним парком. Сам же ДПТ не містить жодної інформації про це, а отже не враховує чинні рішення, прийняті раніше щодо зазначеної території. Тим більше мова про рішення рівня Закону України.

ДПТ включає перелік територій природно-заповідного фонду, що знаходяться в планувальних межах і перелічує такі, з якими ДПТ межує. Разом з тим, розробники ДПТ не вивчали

конфігурацію територій природно-заповідного фонду а лише використали в тексті ДПТ скріншот карти, створеної Закарпатським обласним департаментом екології та природних ресурсів <http://ecozakarpat.net.ua>. Зокрема іхтіологічний заказник «Біла та Чорна Тиса» (ділянка вздовж русла довжиною 32 км, Свидовецьке л-во, квартал 13, 15, 26, Чорнотисянське л-во, квартал 1, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 14, Станіславське л-во, квартал 4, 5, 6, 7, 8, 17, 18, 19.), що створений рішенням Закарпатського облвиконкому від 07.03.1990 року № 55 в межах. На вказаній вище карті заказник вказаний в вигляді єдиної точки по центру своєї протяжності — нижче с. Ясіня. Не вивчаючи питання, розробники вирішили, що заказник знаходиться за межами проєктних меж ДПТ (про це прямо зазначено на ст. 24). Проте він займає всю протяжність русла р. Чорна Тиса в проєктних межах¹³. Карту заказника можна побачити тут: http://ecozakarpat.net.ua/parks/255/images/Rahiv_ZMZ_Chorna_Tysa_sh%20n.jpg

Охоронне зобов'язання заказника обмежує всі види діяльності, що можуть порушити екологічну рівновагу в ньому¹⁴. Враховуючи конфігурацію об'єктів інфраструктури, запроектованих в ДПТ, основна транспортна магістраль вздовж проєктованого курорту буде проходити через русло річки. Таким чином, діяльність з будівництва та експлуатації курорту вплине на нерестовища низки харіуса європейського та лосося дунайського, які занесені до Червоної книги України та задля яких створений заказник. ДПТ передбачає численні мости, дороги вздовж русла, укріплення берегів і навіть акумулюючі ставки на руслі р. Чорна Тиса. Таким чином, будівництво та експлуатація проєктованого курорту буде порушенням режиму заказника, порушення якого тягне відповідальність згідно ст. 252 ККУ.

Крім того, на с. 59 зазначено, що саме р. Чорна Тиса та її притоки будуть місцем розміщення водозаборів, які живитимуть курорт в обсязі 5800 м³ на добу. Водозабори також розміщені в межах заказника і не є припустимим видом господарського використання природно-заповідного фонду. Стічні води, розбавлені річковою водою, скидатимуться назад у річку, в межах заказника (ст. 68).

Ст. 15–19 — На сторінках 15–19 йде перелік туристичних маршрутів в регіоні. Для них вказана сезонність, яка для більшості маршрутів починається в травні, а завершується в серпні-жовтні. В реальності ж туристичні маршрути відвідуються цілорічно — в тому числі і високогірні маршрути

на г. Говерлу, Петрос, Піп-Іван Чорногірський, Близниця, Піп-Іван Мармароський тощо. Це наводить на думку, що автори ДПТ спеціально занизили кількість пішохідних туристів, які відвідують відповідні маршрути.

Ст. 20 — Наводиться загальна площа ділянок лісового фонду, на які поширюється ДПТ, але не наведений квартално-видільний перелік таких ділянок з їх таксаційними характеристиками.

Ст. 21 — с. Чорна Тиса та с. Ясіня, поблизу яких планується розташування курорту, знаходяться від с. Ділового на відстані 55 км та 47 км відповідно. Тобто, планований курорт «Свидовець» недоцільно називати центром Європи.

Ст. 27 — Розділ 11 «Флора і фауна регіону». 1 абзац, останнє речення — «Усього видів, занесених до Червоної книги України — 144 екземпляри...» — неправильне вживання терміну «екземпляри». Екземпляр — це окремий представник виду рослин чи тварин, тобто особина. І стверджувати, що видів є 144 особини — речення без змісту, тому що види і особини — не одне і те ж. Крім того, текст ДПТ лише вказує кількість видів флори і фауни, що занесені до Червоної книги України, але зовсім не містить оцінку впливу на кожного з них і тим більше — не обґрунтовує того, яким чином такий вплив має бути недопущений в рамках діяльності, передбаченої ДПТ. Разом з тим, таке врахування є обов'язковим, оскільки стаття 11 Закону України «Про Червону книгу України» передбачає, що...

Ст. 27 — зазначено, що ялини сягають висоти 50 метрів і більше, при тому, що ялина європейська в умовах Українських Карпат зазвичай має висоту 25–30 (максимум 40) метрів.

Ст. 27 — Розділ 11 «Флора і фауна регіону». 2 абзац. Тут автор вказує максимальну верхню межу лісу в 1560 м н.р.м., в той час як на ст. 56 було вказано, що характерною ознакою територій вище 1300 м є «не лісистість».

Ст. 28 — 2 абзац. «20 типів організмів» — неправильне вживання терміну «організм». «Організм» може бути синонімом до слова «екземпляр» чи «особина», але не до слова «вид» чи до іншого таксону. Тому, словосполучення «20 типів організмів» — термінологічно неправильне. Крім того, термін «тип» в даному випадку хибно вжито замість необхідного терміну «вид».

Ст. 28 — 3 абзац, 1 речення. Автори перелічують представників хребетних, та включають до них круглороті риби, що неправильним із точки зору систематики. Круглороті не мають сформованого

хребта, а мають лише хорду, тобто несегментовану скелетну вісь. Саме тому, круглороті належать до типу «хордових», а не до підтипу «хребетні».

Ст. 28 — 3 абзац, 2 речення. «По два види норок та куниць» — не є науковим стилем та не містить конкретної інформації щодо того, які саме види мешкають на даній території. Наводити видові назви прийнято за бінарною номенклатурою, що складаються з родової та видової назви. Крім того, в межах планування ДПТ можливе мешкання лише одного виду, що може називатись у побуті «норкою», а саме штучно завезеного з американського континенту виду — візону річкового, якого в побуті хибно називають «норкою американською». Тому зазначена в ДПТ інформація є вигадкою.

Ст. 28 — 3 абзац, 3 речення. «Із них три останні занесені до Червоної книги України» не відповідає дійсності. Із трьох останніх перелічених видів (видра, горностай, борсук) борсук не занесений до Червоної книги України, а видра річкова відсутня у високогірних районах. Натомість, зазначені перед ними рись та лісовий кіт, а також далі по тексту — ведмідь бурий, є занесеними до Червоної книги видами, але автори це не відмітили. Також далі по тексту перелічена низка видів земноводних і плазунів, більшість з яких також занесені до Червоної книги України, проте це не зазначено у тексті.

Ст. 28 — 3 абзац, 4 речення. «... понад двісті особин екземплярів» — неправильне вживання терміну «екземпляри». Як вже було зазначено вище, цей термін є синонімом до терміну «особини», тому словосполучення «понад двісті особин особин» є тавтологією та свідчить про нерозуміння авторами змісту написаного.

Ст. 28 — 4 абзац. Автори знову починають зі вступних слів про ссавців, не дивлячись на те, що у попередньому абзаці описували «хижих звірів», що також є ссавцями. Це свідчить про те, що два абзаци були взяті з двох різних джерел та просто вставлені до загального тексту без вичитування та розуміння змісту написаного. Про це також свідчить багаторазові повторювання у сусідніх абзацах того, що у Карпатах мешкає ведмідь, рись, кіт лісовий, вовк, борсук, горностай, видра і ще багато інших. Разом із цим додатковим аргументом на користь того, що текст скопійований з інших джерел і не вичитаний, є те, що різні види, поставлені разом в одне речення, знаходяться в різних відмінках (називному та родовому). Наприклад, «Серед представників ссавців — олень європейський, сарна європейська, ведмідь бурий... спритну кар-

патську білку». Окрім цього не відділено комою два різні види (ондатру та прудкого зайця), які ще й знаходилися в різних відмінках, в результаті чого було на папері «винайдено» новий вид «ондатра прудкого зайця», що є абсолютною нісенітницею. Крім того, виду «карпатська білка» не існує; є лише підвид, який крім того, має наукову назву «вивірка», а не «білка».

Ст. 28 — 5 абзац, 1 речення. Так само, як і у попередньому абзаці, види перелічені у різних відмінках упереміш. Тобто, «Із птахів варто назвати карпатського білоспинного дятла, глухаря, тетерева, сову велику, сова бородата, сова вухата, беркута, перепелицю...».

Ст. 28 — 5 абзац, 2 речення. Не дивлячись на те, що 5 абзац починається з переліку птахів, у другому реченні наводяться знову представники ссавців — кажани та гризуни. Це викликає занепокоєння, що автори не знають, до якого саме класу тварин належать кажани та гризуни — до класу ссавців чи до класу птахів. Окрім цього, зазначена «татранська полівка», Червоною книгою України наводиться для Чорногірського масиву, а не Свидовецького. Якщо у авторів не зазначено посилання на публікацію, де відмічено наявність цього виду на Свидовці, то така інформація не може вважатися правдивою. Тим більше, що татранська полівка зазначається авторами як «численний гризун», що зовсім не відповідає дійсності, оскільки в Червоній книзі України вказується, що «чисельність дуже низька, з території України відомо лише близько 15 знахідок». <http://redbook-ua.org/item/microtus-tatricus-kratochvil/>

Ст. 28. — 6 абзац, 2 речення. Не вказано, які саме види ящірок характерні для цієї території.

Ст. 33 — Згадується про необхідність проведення ЛЕП протяжністю 35 км та потужністю 110 мВт. Але ніде в ДПТ не наводяться характеристики цієї ЛЕП — звідки вона буде йти, який точний маршрут тощо. Можливо, ця проєктована ЛЕП так само буде проходити через заповідні об'єкти. (Петро)

Ст. 46 — зазначено що прибережні захисні смуги річок і інших водотоків встановлені завширшки 10 м., а озер — 50 м. Разом з тим, Водний кодекс України визначає ширину прибережних смуг для річок таких як Чорна Тиса — 50 м, а всіх озер — 100 метрів. Тож ДПТ не враховує вимоги Водного кодексу України.

Ст. 50 В розділі 28.1 написано, що будівництво ТРК «Свидовець» не призведе до порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону. Це є неправдою, т.як на них пла-

нується будувати ставки, а це є прямою зміною гідрологічного режиму. (Петро)

Ст. 51 — зазначено що ДПТ передбачає позитивний вплив на природно-заповідний фонд. Яким чином це пояснюється — не зрозуміло. Крім того, зазначено що жодного негативного впливу на природно-заповідний фонд і об'єкти тваринного і рослинного світу спричинено не буде. З описаного вище — очевидно, що це інформація не правдива.

Ст. 52 — зазначено, що будівництво ТРК «Свидовець» не призведе до порушення або деградацію середовищ існування диких тварин. Це є неправдою, т.як проєктом планується вилучати землі лісового фонду і міняти їх цільове призначення і відповідно це призведе до знищення середовища існування тих видів тварин, які прив'язані до лісових екосистем. (Петро)

Ст. 55–56 — в розділі 28.3 описується, що при будівництві ТРК «Свидовець» «під капітальні споруди (за винятком лінійних об'єктів витягів та лижних трас) будуть проведені ландшафтні (в сенсі лісового законодавства) рубки, які за площею розміщенням та екологічними наслідками більш ощадливі, ніж існуючі на даній території суцільні рубки з тракторним трелюванням деревини», а «облаштування лижних трас курорту та іншої інфраструктури передбачає проведення суцільних і вибіркових рубок на площі 420–430 га», «щорічну промислово лісозаготівлю буде зменшено на 3–4 тисячі кубометрів» і «разом з активним приростом даного регіону покращить його відсоток лісистості до 70%».

Весь цей розділ є маніпуляцією, т.як реалізація проєкту ТРК «Свидовець» потребує зміни цільового призначення земель лісового фонду, тобто вилучення їх з користування лісгосподарських підприємств. При всіх шкідливих екологічних наслідках від проведення суцільних рубок головного користування та інших суцільних рубок, чинне лісове законодавство України вимагає обов'язкового відновлення лісів або шляхом створення лісових культур, або шляхом сприяння природному поновленню. Тобто в перспективі ліс на таких ділянках буде відтворений. Натомість, колишні лісові землі на яких буде побудований ТРК «Свидовець» (готелі, лижні траси тощо) назавжди залишаться без лісу. Тому обсяги лісозаготівлі будуть зменшені в першу чергу завдяки тому, що зменшиться площа лісу! Окремо варто відмітити, що не показано яким саме чином буде збільшений відсоток лісистості регіону, якщо площа лісового фонду зменшиться.

Загальні зауваження:

1. Всі згадки про види флори і фауни подані без латинських назв. Враховуючи вільне трактування авторами тексту назв видів, а також почасти переплутані видові, родові назви і інші моменти номенклатурного характеру, варто зробити висновок що текст підготовлений не лише без залучення фахівців але й без використання фахової літератури; інакше кажучи — є вигадкою авторів.
2. Центральна частина ДПТ — заказник «Річна Чорна та Біла Тиса», режим якого не врахований і передбачається забудова, створення ставків, водозабір та скидання каналізаційних стоків, що неприпустимо з огляду на наявний режим заказника.
3. Зовсім не враховано, що частина території — об'єкти Смарагдової мережі.
4. Треба мати квартално-видільний перелік ділянок лісового фонду, на який поширюється ДПТ. Окремо треба мати що планується робити з кожною ділянкою — які будуть вилучатись з складу лісового фонду рішенням КМУ під інше цільове використання, а які залишаться в складі лісового фонду, але для них буде змінена категорія лісів.

¹ http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_455

Принцип 4 Для достижения устойчивого развития защита окружающей среды должна составлять неотъемлемую часть процесса развития и не может рассматриваться в отрыве от него.

² http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_164

³ http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_032/conv/print1443623311288358

⁴ http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_962

⁵ http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011

⁶ http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_015/conv/print1443623311288358

⁷ <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/25128506>

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/20656090>

⁸ Виконавці Норенко Катерина, Петро Тестов, Катерина Полянська

⁹ <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF/para11#n11>

¹⁰ Офіційний вісник України, 2014 р., № 70, ст. 1966

¹¹ <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1089-2017-%D0%BF/para2#n2>

¹² Попович С., П. Устименко. 1995. Охорона екосистем Свидовецьких гір. Ойкумена, № 1–2: 62–67.

¹³ <http://ecozakarpat.net.ua/parks/ikhtiologichnii-zakaznik-mistsievogho-znachiennia-bila-ta-chorna-tisa>

¹⁴ http://ecozakarpat.net.ua/parks/255/images/Rahiv_ZMZ_Chorna_Tysa%20n.jpg

Чи доступне правосуддя у справі захисту полонини Боржава від забудови?

Софія Шутяк

провідний юрисконсульт ЕПЛ, адвокат

Автор статті дає детальний аналіз порушення процедури здійснення оцінки впливу на довкілля, підстав скасування договорів оренди землі, викладає правові підстави оскарження висновку з оцінки впливу на довкілля

Закарпатські суди закриті від громадськості та не дозволяють захистити порушене право на безпечне для життя та здоров'я довкілля. Для того, щоб полонина Боржава була дійсно захищена, недостатньо одного позову про скасування висновку з оцінки впливу на довкілля. Необхідно скасувати детальні плани територій, які стали підставою для укладення договорів оренди землі. Скасовувати потрібно і укладені договори оренди землі. Не зважаючи на те, що ВЕС планується одна, договорів оренди уклали під кожну ВЕУ (окремий вітряк). Таким чином, судовий збір за подачу такого позову становить понад 151 тис. грн, що не посилам будь-якій НУО. На звернення до суду з проханням відтермінувати сплату судового чи визнати це однієї позовною вимогою — суди реагують негативно. Проте, закон про судовий збір дозволяє звільняти у таких категоріях спорів позивачів від сплати судового збору, адже мова іде про збереження національного надбання. Також судитися потрібно щодо скасування дозволів на початок будівельних робіт, які отримані ТОВ «Атлас-Воловець».

Правові підстави скасування договорів оренди землі

Головним управлінням Держгеокадастру у Закарпатській області передано земельні ділянки особливо цінної території полонини Боржава, об'єкта екологічної мережі та Смарагдової мережі — в оренду під промисловий об'єкт, шляхом прийняття оскаржуваних ухвал.

Відповідачем допущено порушення норм земельного законодавства, природоохоронного законодавства, у частині гарантування дотримання природоохоронного законодавства та дотримання екологічних вимог відповідачем під час розпорядження власністю народу України на природні ресурси (ст. 13 Конституції України), зокрема, під час вибору розташування земельних ділянок, зміни цільового призначення землі, прийняття оскаржуваних наказів та укладення договорів оренди землі, чим знищується особливо цінна природоохоронна територія — полонина Боржава.

I. Не проведено оцінку впливу на довкілля під час проведення зміни цільового призначення землі

Порядок отримання земельних ділянок сільськогосподарського призначення для промислових потреб визначається Земельним кодексом України.

Відповідно до земельного законодавства віднесення земель до тієї чи іншої категорії здійснюється на підставі рішень органів державної влади, до яких належить відповідач.

Зміна цільового призначення земельних ділянок здійснюється за проектами землеустрою щодо їхнього відведення. Проект землеустрою щодо відведення земельної ділянки погоджується в порядку, встановленому статтею 186-1 Земельного Кодексу.

Відповідно до ч.3 цієї статті визначається, що землі природно-заповідного та іншого приро-

доохоронного призначення підлягають також погодженню з структурним підрозділом обласної, Київської чи Севастопольської міської державної адміністрації у сфері охорони навколишнього природного середовища. Ця норма підтверджується і ст. 50 закону України «Про землеустрій».

Процедура погодження, яка згадана у цій статті, детально прописана у законі України «Про оцінку впливу на довкілля». Згідно частини третьої статті 3 Закону «Про оцінку впливу на довкілля» зміна цільового призначення земель сільськогосподарського призначення для потреб спорудження вітрової електростанції є видом планованої діяльності, щодо якої обов'язково проводиться процедура ОВД (п. 2 ч. 3 ст. 3).

Закон чітко визначає, що «зміна цільового призначення земель сільськогосподарського призначення (якщо нове призначення відноситься хоча б до одного виду діяльності, зазначеного у частинах другій та третій цієї статті) та зміна цільового призначення особливо цінних земель» є об'єктом оцінки впливу на довкілля. У п. 4 ч. 3 ст. 3 закону «Про оцінку впливу на довкілля» зазначено, що «вітрові парки, вітрові електростанції, що мають дві і більше турбіни або висота яких становить 50 метрів і більше» є тією діяльністю, яка до отримання остаточного дозволу повинна пройти процедуру оцінки впливу на довкілля.

Таким чином, відповідач, перед прийняттям рішення оформленого оскаржуваними наказами повинен був отримати від третьої особи (орендаря) висновок з оцінки впливу на довкілля проектів із зміни цільового призначення сільськогосподарських земель розташованих в межах природоохоронних територій полонини Боржава на землі промисловості.

Підставою прийняття оскаржуваних документів були Проекти землеустрою щодо відведення земельної ділянки в оренду зі зміною цільового призначення ТОВ «Атлас Воловець Енерджи» із земель сільськогосподарського призначення державної власності для розміщення, будівництва, експлуатації та обслуговування будівель і споруд об'єктів енергогенеруючих підприємств, установ і організацій розташованої за межами населеного пункту на території Березниківської сільської ради Свалявського району Закарпатської області, за межами Воловецької селищної ради Воловецького району Закарпатської області, за межами населеного пункту на території Тибавської сільської ради Свалявського району Закарпатської області, за межами населеного

пункту на території Дусинської сільської ради Свалявського району Закарпатської області, за межами населеного пункту Неліпінської сільської ради Свалявського району Закарпатської області, що підтверджує, що зміна цільового призначення відбулась.

Проте, Державний реєстр оцінок впливу на довкілля¹ свідчить, що проекти із зміни цільового призначення землі для потреб Боржавської ВЕС оцінки впливу на довкілля не проходили.

Слід наголосити, що оцінка впливу на довкілля — це не формальна процедура. ОВД — це процедура, яка здійснюється до моменту прийняття остаточного рішення та має на меті виявлення будь-яких наслідків планованої діяльності для довкілля, в тому числі наслідки для безпечності життєдіяльності людей та їхнього здоров'я, флори, фауни, біорізноманіття, ґрунту, повітря, води, клімату, ландшафту, природних територій та об'єктів, історичних пам'яток та інших матеріальних об'єктів чи для сукупності цих факторів, а також наслідки для об'єктів культурної спадщини чи соціально-економічних умов, які є результатом зміни цих факторів для запобігання шкоди довкіллю, забезпеченню екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів.

Проходження процедури ОВД дозволило б вчасно визначити, що обрана територія не може використовуватись для потреб ВЕС.

Зокрема, як зазначено у ДСТУ 8339:2015 «Вітроелектростанції. Оцінення впливу вітроелектростанцій на навколишнє середовище», затвердженого наказом ДП «УкрНДНЦ» від 22 червня 2015 р. № 61, та введеного в дію з 1 липня 2017 р.: на стадії вибору площадок та проектування ВЕС оцінюють ризик впливу планованої діяльності ВЕС на навколишнє середовище (п. 7.7.1). Перевірити, чи території не належать до спеціальних заповідних територій, територій, важливих для збереження видового різноманіття та кількісного багатства птахів (ІВА території), об'єктів природно-заповідного фонду, об'єктів Смарагдової мережі, місць, важливих для тих видів птахів, що мають несприятливий природоохоронний статус у Європі. (9.1). **Відповідно до п. 9.3. для створення потрібної санітарно-захисної зони враховується віддаленість від території житлової забудови населених пунктів, окремо розташованих житлових будинків, ді-**

лянок санаторно-курортних і оздоровлювальних закладів, дачної забудови, садівницьких товариств, курортно-рекреаційних зон, місць відпочинку населення та інших прирівняних до них об'єктів. В той же час, на території полонини Боржава є багато туристичних стежок, а схема планування Закарпатської області визначає її рекреаційною зоною. Отже, планування ВЕС на Боржаві неможливо через недотримання санітарно-захисних зон.

У статті 21 Земельного кодексу України визначено наслідки порушення порядку встановлення та зміни цільового призначення земель, які, зокрема, полягають у визнання недійсними рішень органів державної влади, про надання (передачу) земельних ділянок громадянам та юридичним особам (оскаржувані накази) та визнання недійсними угод щодо земельних ділянок.

Крім того, це є підставою для відмови в державній реєстрації земельних ділянок або визнання реєстрації недійсною та притягнення до відповідальності відповідно до закону громадян та юридичних осіб, винних у порушенні порядку встановлення та зміни цільового призначення земель.

Таким чином, не проходження проектом відведення земельної ділянки із зміною цільового призначення ОВД, та відсутність висновку з ОВД призвело до прийняття незаконних наказів та відведення у користування особливо цінних територій полонини Боржава, що вимагає оскарження їх у суді та відповідно скасування оскаржуваних наказів та визнання недійсним договорів оренди землі.

II. Земельна ділянка не могла бути надана для планованої діяльності

Відповідач повинен був надати відмову дозвіл на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки в межах полонини Боржава, оскільки відповідно до містобудівної діяльності ділянка не планувалася для цілей промисловості, навпаки, вона мала завжди рекреаційне призначення. Це підтверджується ч. 3 ст. 123 Земельного кодексу України.

Відповідно до Звіту про виконання природоохоронного заходу «Розробки проекту екомережі Закарпатської області (продовження робіт)»² Перелік і опис структурних складових елементів екомережі Свалявського району 4) землі рекреаційного призначення, які використовуються для організації масового відпочинку населення і туризму та проведення спортивних заходів,

в т.ч. землі оздоровчого призначення з їх природними ресурсами.

Територія полонини Боржава включена у Смарагдову мережу, як особливо цінна охоронювана територія.

А отже, саме відсутність процедури ОВД, відсутність детального вивчення статусу цієї території, привело до прийняття незаконних наказів, що тепер зумовлює необхідність визнання недійсними договорів оренди землі.

III. Договори оренди земельних ділянок укладених між ТОВ «Атлас Енерджі Воловець» та Відповідачем суперечать законодавству, а отже є недійсними

Законність підстав визнання договорів оренди недійсними на підставі порушення природоохоронного законодавства впливає із таких норм законодавства.

Цивільний кодекс України у ст. 13 визначає, що при здійсненні своїх прав особа зобов'язана утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб, завдати шкоди довкіллю. Не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах.

Відповідно до статті 319 Цивільного кодексу України власник не може використовувати право власності на шкоду правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію та природні якості землі.

Відповідно до статті 324 Цивільного кодексу України земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу.

Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, встановлених Конституцією України.

Стаття 373 ЦКУ визначає, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави.

Стаття 413 ЦКУ визначає, що власник земельної ділянки має право надати її в користування іншій особі для будівництва промислових, побутових, соціально-культурних, житлових та

інших споруд і будівель (суперфіцій). Таке право виникає на підставі договору або заповіту.

Вищепераховані норми наділяють відповідача правом приймати оскаржувані накази та укласти оскаржувані договори, проте, накладають певні обмеження, які полягають, зокрема, у дотриманні екологічного законодавства під час реалізації свого права на розпорядження землею.

Стаття 215 ЦКУ визначає підстави недійсності правочину, які полягають, зокрема, у невідповідності змісту правочину актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам. Враховуючи цінність території Боржава, обмеження встановлені природоохоронними законами, порушенням процедури визначення та відведення цих земельних ділянок, можна однозначно стверджувати, що оскаржувані договори суперечать інтересам держави та суспільства.

Другою підставою недійсності правочину є необхідний обсяг цивільної дієздатності. Відповідач не мав такої дієздатності, оскільки не отримав висновку з ОВД землевпорядної документації і не мав правових підстав виносити оскаржувані накази.

Стаття 416 ЦКУ визначає, що право користування земельною ділянкою для забудови може бути припинене за рішенням суду в інших випадках, встановлених законом.

Статті 1163 та 1164 ЦКУ визначають, що з метою захисту майна, у тому числі від загрози небезпеки, у тому числі щодо забруднення земель, неможливості їх використовувати у подальшому, особа має право забороняти діяльність, яка створює загрозу. Діяльність із будівництва ВЕС на полонина Боржава матиме негативний вплив на природу полонини Боржава, Закарпатської області та України в цілому.

Ст. 40 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища України» у п. е) наділяє позивача правом на розірвання договору оренди земельної ділянки, якщо внаслідок реалізації такого договору не дотримуються екологічні вимоги та не забезпечується охорона земель.

Стаття 141 Земельного кодексу України серед підстав припинення права користування земельною ділянкою передбачає г) використання земельної ділянки способами, які суперечать екологічним вимогам.

У матеріалах звіту з ОВД спорудження ВЕС на полонині Боржава³ є достатньо доказів викорис-

тання земельної ділянки у спосіб, що суперечить екологічним вимогам.

Закон України «Про охорону земель» покладає на органи влади контроль за охороною земель. Охорона земель це — система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Відповідно до чинного законодавства відповідач наділений і функцією розпорядження землею, і контролю за охороною земель. Це свідчить, про свідоме порушення норм природоохоронного законодавства відповідачем, не проходження оцінки впливу на довкілля проектів землі зі зміни цільового призначення землі, що свідчить про наявність підстав визначення оскаржуваних договорів оренди недійсними, оскільки діями відповідача створені передумови для порушення природоохоронного законодавства та знищення особливо цінної території — полонини Боржава.

Відповідно до Звіту з оцінки впливу на довкілля на виконання оскаржуваних наказів відповідачем укладено одну договірну угоду від 17.07.2017 року №15/57-17, 16 договорів оренди землі від 26.12.2017 року № 32/57-17 по 47/57-17, 19 договорів оренди землі від 31.01.2018 року № 2/57-18 ДО по 20/57-18 ДО, 4 договори оренди землі від 24.07.2018 року №45/57-18 ДО — 45/57-18 ДО загальною площею 30, 6279 га.

IV. Спір підсудний господарському судочинству

Аналіз систематизованих правових висновків Верховного суду у спорах, що виникають із земельних правовідносин за 2018 рік свідчать, що усі спори у яких піднімається питання про скасування рішень органів влади відповідно до яких виникало у іншого суб'єкта майнове право, підсудні господарським судам.

Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» довкілля України є національним надбанням і охороняється та зберігається для теперішніх і майбутніх поколінь, у зв'язку з чим, згідно з частиною п'ятою ст. 9 Конвенції про доступ

до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, кожна сторона повинна послаблювати фінансові перешкоди доступу до правосуддя у справах щодо охорони довкілля, що підтверджується судовою практикою у справі № 826/8827/17 <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75482993>

Крім того, хочемо звернути увагу суду на той факт, що відповідно до ст. 15 Закону України «Про оренду землі» договір оренди може передбачати надання в оренду декількох земельних ділянок, що перебувають у власності одного орендодавця (а щодо земель державної та комунальної власності — земельних ділянок, що перебувають у розпорядженні одного органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування).

Оскільки сторонами договорів є ті самі особи, і оренда стосується однієї і тої самої діяльності, таке дроблення є не припустимим, і свідчить про свідоме ускладнення оскарження планованої діяльності. Уклавши 39 договорів та видавши 39 наказів, відповідач створює штучні перепони у доступі до правосуддя у частині оплати судового збору.

Відповідно до права на забезпечення доказів, просимо суд витребувати у відповідача копії оскаржуваних договорів оренди.

V. Право позивача на звернення до суду

Право на звернення до господарського суду в установленому цим Кодексом порядку гарантується. Ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи у господарському суді, до юрисдикції якого вона віднесена законом.

Юридичні особи та фізичні особи-підприємці, фізичні особи, які не є підприємцями, державні органи, органи місцевого самоврядування мають право на звернення до господарського суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів у справах, віднесених законом до юрисдикції господарського суду, а також для вжиття передбачених законом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням.

Громадські організації мають право звертатися до суду за припиненням дій чи бездіяльності державних органів влади та приватних осіб, якщо такими діями чи бездіяльністю порушується екологічне законодавства (ч. 3 ст. 9 Організаційної конвенції).

Діями відповідача із прийняття оскаржуваних наказів та укладення оскаржуваних договорів оренди порушує норми екологічного законодавства, зокрема, положення законів України «Про екологічну мережу», «Про червону книгу України», «Про рослинний світ», «Про тваринний світ», «Про природно-заповідний фонд», «Про оцінку впливу на довкілля», вимоги Лісового, Водного, Земельного кодексів, Кодексу про надра.

Правові підстави оскарження висновку з оцінки впливу на довкілля

Департамент екології та природних ресурсів Закарпатської обласної державної адміністрації України 12 березня 2019 року видав висновок (<http://eia.menr.gov.ua/uploads/documents/1379/reports/31da551ddaee324905884fad832e987d.pdf>) про допустимість будівництва вітрової електростанції 120 МВт на Полонині Боржава на території Воловецького та Свалявського районів Закарпатської області (надалі — Висновок).

Висновок був виданий з порушенням процедури здійснення оцінки впливу на довкілля (надалі — ОВД), безпідставно та необґрунтовано, на основі завідомо неправдивих даних, без належного врахування результатів участі громадськості, що є підставою для скасування висновку з оцінки впливу на довкілля та рішення про провадження планованої діяльності в судовому порядку. Свої позовні вимоги обґрунтуємо таким.

Процедура оцінки впливу на довкілля планованої діяльності визначається законом України «Про оцінку впливу на довкілля» та складається із декількох етапів. Метою цієї процедури є оцінка будь-яких наслідків планованої діяльності для довкілля, в тому числі наслідків для безпечної життєдіяльності людей та їхнього здоров'я, флори, фауни, біорізноманіття, ґрунтів, повітря, вод, клімату, ландшафтів, природних територій та об'єктів, історичних пам'яток та інших матеріальних об'єктів чи для сукупності цих факторів, а також наслідків для об'єктів культурної спадщини чи соціально-економічних умов, які є результатом зміни цих факторів з метою гарантування екологічної безпеки.

Під час цієї процедури громадськість має право не лише висловитися під час визначення обсягу дослідження та на етапі обговорення звіту з ОВД. Громадськість має право на врахування своїх зауважень та пропозицій, або обґрунтоване їх відхилення з метою захисту права на безпечне

для життя та здоров'я довкілля та верховенства екологічного права.

Крім того, зауваження, які подані на етапі визначення обсягу дослідження, оцінюються у звіті з ОВД суб'єктом господарювання та у таблиці результатів громадського обговорення уповноваженим органом. Зауваження, подані на етапі обговорення звіту, враховуються уповноваженим органом під час підготовки висновку.

Таким чином процедура гарантує врахування всіх зауважень та пропозицій з метою прийняття повного та об'єктивного висновку уповноваженим органом — відповідачем, навіть якщо суб'єкт господарювання несумлінно підійшов до підготовки звіту з ОВД.

Законом визначено, що оцінка впливу на довкілля здійснюється з дотриманням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, з урахуванням стану довкілля в місці, де планується провадити плановану діяльність, екологічних ризиків і прогнозів, перспектив соціально-економічного розвитку регіону, потужності та видів сукупного впливу (прямого та опосередкованого) на довкілля, у тому числі з урахуванням впливу наявних об'єктів, планованої діяльності та об'єктів, щодо яких отримано рішення про провадження планованої діяльності або розглядається питання про прийняття таких рішень. (ч. 2 ст. 2 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля»). Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає, що забороняється введення в дію підприємств, споруд та інших об'єктів, на яких не забезпечено в повному обсязі додержання всіх екологічних вимог і виконання заходів, передбачених у проектах на будівництво та реконструкцію (розширення та технічне переоснащення) (ч. 5 ст. 51 згаданого закону).

Екологічна безпека — це такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей. Діяльність фізичних та юридичних осіб, що завдає шкоди навколишньому природному середовищу, може бути припинена за рішенням суду (ст. 50 цього ж закону).

Як показує аналіз процедури оцінки впливу на довкілля будівництва вітрової електростанції 120 МВт на Полонині Боржава на території Воловецького та Свалявського районів Закарпатської області, розміщеної на сторінці Державного реєстру оцінки впливу на довкілля <http://eia.menr.gov.ua>, під час неї були допущені

грубі порушення законодавства з охорони навколишнього природного середовища, не був врахований стан довкілля на полонині Боржава, екологічні ризики та прогнози, перспективи соціально-економічного розвитку регіону, що не дозволить гарантувати екологічну безпеку під час будівництва та експлуатації ВЕС.

Ст. 12 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» визначає, що порушення процедури здійснення оцінки впливу на довкілля, безпідставне та необґрунтоване неврахування чи неналежне врахування результатів участі громадськості, інші порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля є підставами для скасування висновку з оцінки впливу на довкілля та рішення про провадження планованої діяльності в судовому порядку. Враховуючи вищенаведене, є всі підстави вважати, що висновок підлягає скасуванню. Додатково наводимо таке обґрунтування.

1. Порушення процедури здійснення оцінки впливу на довкілля

1.1. Пропозиції та зауваження громадськості необґрунтовано відхилялись

Відповідно до таблиць про врахування зауважень більшість зауважень не бралися до уваги безпідставно, не обґрунтовано не враховані, що зумовило неналежну оцінку звіту та призвело до прийняття висновку, який суперечить екологічним вимогам та ставить під загрозу екологічну безпеку карпатського регіону, що описується далі.

Зокрема, у звіті з ОВД не враховано, що проведення кабельних ліній електропередач напругою 110 кіловольт, вимагає проведення окремої процедури оцінки впливу на довкілля згідно із п. 10 ч. 3 статті 3 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», проте в звіті не вказано, чи така процедура проводилася щодо кабельних ліній електропередач.

В звіті надано неповну інформацію на зауваження і пропозиції до повідомлення про плановану діяльність. Відповіді на зауваження МБО «Екологія–Право–Людина» до планованої діяльності подано на сторінках 700–720 звіту. У Таблиці врахування зауважень і пропозицій громадськості відсутня нумерація чи чіткий розподіл відповідей на зауваження, а тому не зрозуміло, на яке саме зауваження було надано відповідь «Враховано у звіті з ОВД», «Враховано частково», що порушує вимоги до змісту Таблиці визначені у п. 10 додатку 5 Постанови КМУ від 13 грудня 2017 р. № 1026 Про затвердження по-

рядку передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля та Порядку ведення Єдиного реєстру з оцінки впливу на довкілля, де має міститися інформація про повне врахування, часткове врахування чи обґрунтоване відхилення суб'єктом господарювання зауважень і пропозицій громадськості, наданих у процесі громадського обговорення обсягу досліджень та рівня деталізації інформації.

Крім того, у Таблиці врахування зауваження громадськості не надано:

- повну відповідь щодо дотримання міжнародних зобов'язань, пов'язаних з підписанням Європейської ландшафтної конвенції, Угоди про збереження кажанів в Європі, Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин у зв'язку із планованою діяльністю;
- відповіді щодо оцінки втрати екосистемних послуг Боржавського хребта після спорудження ВЕС, не вказана статистика закритих та діючих ВЕС в інших країнах, досвід яких враховано у планованій діяльності;
- не вказано квартално-видільний перелік ділянок лісового фонду, через які будуть прокладатись під'їзні дороги (включно з картосхемами), а також квартално-видільний перелік ділянок лісового фонду, по яким будуть прокладатись лінії електропередач, та чи будуть вилучатись землі лісового фонду при зведенні цих об'єктів.

Таким чином під час видачі висновку було проігнорувати той факт, що суб'єктом господарювання було свідомо порушено п. 10 ст. 5 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» в частині належного врахування зауважень громадськості, що у свою чергу привело до порушення відповідачем ст. 7 цього ж закону в частині врахування зауважень громадськості та ст. 9 цього ж закону щодо відповідності оскаржуваного висновку природоохоронному законодавству, що, враховуючи відсутність передбачених заходів, спрямованих на запобігання, відвернення, уникнення, зменшення, усунення впливу на довкілля планованої діяльності, привело до прийняття оскаржуваного висновку про допустимість планованої діяльності взамін прийняття висновку про недопустимість планованої діяльності.

1.2. Порушення процедури оцінки впливу на довкілля привело до прийняття незаконного оскаржуваного висновку

Суб'єктом господарювання з початку планування діяльності в межах Боржави не враховувались

інтереси народу України та місцевого населення. Процедура ОВД — це нова процедура, дотримання якої повинне гарантувати зрівноваження інтересів громадськості та бізнесу. Зокрема, бізнес не повинен брати до уваги зауваження громадськості, які псевдо громадськість може використати для нечесної конкуренції. В той же час, громадськість має право бути почутою, якщо вчасно подасть свої зауваження, які не обов'язково повинні бути обґрунтованими, але мають стосуватися предмету ОВД.

Належна процедура проходження ОВД повинна дозволити уповноваженому органу перед прийняттям висновку отримати достовірні дані про величини та масштаб такого впливу, такі як площа території та чисельність населення, які можуть зазнати впливу, характер (у тому числі — транскордонний), інтенсивність і складність, ймовірність, очікуваний початок, тривалість, частота і невідворотність впливу (включаючи прямий і будь-який опосередкований, побічний, кумулятивний, транскордонний, короткостроковий, середньостроковий, та довгостроковий, постійний і тимчасовий, позитивний і негативний впливи), передбачені заходи, спрямовані на збереження (?) довкілля — на підставі усього цього відповідач має зробити висновок про допустимість або недопустимість планованої діяльності.

Процедура ОВД була довгою, звіт великий, громадські слухання — як цілі фільми, проте це не вплинуло на якість звіту та не надало відповідачу інформації про впливи планованої діяльності на довкілля України, а не лише Закарпатської області.

Так, опис нульового впливу не описує зміни у довкіллі, а обґрунтовує відсутність стабілізації енергетичної системи. Таким чином мова іде про підміну понять, охорона довкілля замінюється проблемами енергетичного сектору. Що є недопустимим, та свідчить про неналежну оцінку наслідків.

Також, висновок жодним чином не говорить про опосередкований, побічний, кумулятивний, транскордонний, короткостроковий, середньостроковий, та довгостроковий, постійний і тимчасовий, позитивний і негативний впливи від планованої діяльності. Тобто недостатньо зробити багато досліджень, потрібно прорахувати впливи і відповідно до цих впливів прописати заходи. Чого зроблено не було.

Можливо, саме відсутність такого аналізу пояснює, чому у звіті відсутні підписи та відсутні

дані про кваліфікацію 12-ти виконавців Звіту, чим порушено вимоги п. 8 ст. 6 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» та Додатку 4 Порядку передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля, затверджених постанови КМУ від 13 грудня 2017 р. № 1026. Адже фактично виконавців звіту не було, були виконавці досліджень. Відповідач не міг не помітити відсутність основних даних, на підставі яких він мав право приймати рішення про видачу оскаржуваного висновку.

У звіті відсутні копії документів, які підтверджують право користування земельними ділянками, чим порушено п. 1 ч. 1 Додатку 4 Порядку передачі документації для надання висновку з оцінки впливу на довкілля та фінансування оцінки впливу на довкілля. Зокрема, у звіті відсутні накази ГУ Держгеокадастру в Закарпатській області про надання в постійне користування на умовах оренди і зміни цільового призначення земельних ділянок. Крім цього, відсутня інформація про земельну ділянку 2121555100:09:001:0010 1.6201 га 01.01 «Для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, яке обмежене іншими земельними сервітутами». У звіті не описано вплив, який зазнає ця територія від планованої діяльності. А загального зобов'язання, яке випливає із законодавства про оплату збитків за фактичне використання земельної ділянки є недостатньо, щоб прийняти остаточне рішення.

Неповна інформація міститься в оголошенні про початок громадського обговорення, яка вимагається статтею 8 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», Додатком 3 Порядку передачі документації для надання висновку з ОВД та фінансування ОВД: у пункті 1 «Планована діяльність» відсутні такі параметри планованої діяльності як довжина та площа; у пункті 5 «Строки, тривалість та порядок громадського обговорення» відсутня інформація про строк громадського обговорення, зазначена лише тривалість.

Таким чином, порушення процедури ОВД призвело до прийняття оскаржуваного висновку, який допускає діяльність, яка по суті повинна бути визнана недопустимою, оскільки буде відбуватися із численними порушеннями екологічного законодавства, а сам висновок видано безпідставно, бо звіт не містив основної інформації, на якій має базуватися видача висновку відповідно до ч. 1 ст. 9 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля», що свідчить про

протиправність дій відповідача із прийняття оскаржуваного висновку та є підставою для (?) скасування останнього. (розділ 2).

1.3. Порушення під час громадських слухань

Відповідачем були проігноровані численні порушення, допущені під час проведення громадських слухань. Зокрема, організатори не пропонували зацікавленій громадськості зареєструватися у журналах реєстрації виступів, як наслідок останні були позбавлені права виступу. Не були надані відповіді на запитання, зауваження були необґрунтовано враховані.

1.4. У звіті з ОВД та висновку міститься інформація, яка не стосується планованої діяльності, а також недостовірна інформація

У звіті з ОВД при оцінці впливу на окремі складові довкілля подано недостовірну інформацію. А саме, використовуються дані, скопійовані із джерел та документів, які не стосуються планованої діяльності, натомість мають відношення до інших видів планованої діяльності. Це дає підстави вважати, що вплив на довкілля планованої діяльності не оцінено належним чином, не проведені відповідні дослідження науковцями щодо впливу ВЕС, а взяті дані із впливу на інші об'єкти.

На сторінці 932 звіту міститься інформація про норкову ферму: «Визначення категорії надійності електропостачання **норкової ферми**», а не ВЕС. На сторінці 452 звіту надається інформація про **Сколівську ВЕС**, у той час як у звіті йде мова про планування ВЕС на Боржаві.

На сторінках 1776–1787 звіту подано таблицю 6 — «Оцінка впливів ВЕС на оселища та види Полонини Боржава (“Polonyna Borzhava” — UA0000263), як елементу “Смарагдової мережі”, й рекомендовані заходи щодо їх зменшення», яка містить інформацію, скопійовану зі звіту з оцінки впливу на довкілля «Будівництво і експлуатація **Сиваської вітроелектростанції (Сиваської ВЕС)** загальною встановленою потужністю 250 МВт», яка знаходиться у **Херсонській області**. 262. Та сама таблиця фігурує й на сторінках 540–551 звіту в розділі 8.

В Експертному висновку «Проведення сучасних моніторингових досліджень та розробка експертного висновку і наукового звіту щодо впливу будівництва ВЕС у межах Воловецького та Свалявського районів Закарпатської області на орнітологічні комплекси та кажанів» на сторінці 16 Експертного висновку (1350 сторінка Звіту) наявний пункт «Оцінка територіального розпо-

ділу, видового складу та міграційної активності кажанів на ділянках парку ВЕС в Джанкойському районі» — на території Автономної Республіки Крим.

Науковий звіт щодо створення науково-технічної продукції «Проведення сучасних моніторингових досліджень та розробка експертного висновку і наукового звіту щодо впливу будівництва ВЕС у межах Воловецького та Свалявського районів Закарпатської області на орнітологічні комплекси та кажанів» (в рамках Договору № 09л/09–17 від 10 вересня 2017 року), який ліг в основу розділу 4.8.1 Звіту з ОВД, містить ознаки підтасування та подання недостовірної інформації, що не має відношення до Боржавського хребта. На сторінці 1186 звіту йде мова про «Берегові обриви, як гніздовий біотоп...». Однак на Полонині Боржава немає берегових обривів, а також водоплавних та болотних птахів, про яких йде мова.

На стор. 1248 звіту в підрозділі 5.1 Ретроспективна характеристика орнітологічної ситуації під час осінньої міграції наведено дані з літературних джерел, які не мають відношення до Полонини Боржава — Карпатського біосферного заповідника, національного природного парку «Зачарований край» та ін.

На стор. 1322 звіту подано рекомендації щодо досліджень, які не мають відношення до території Полонини Боржава «Прибережні види (включаючи мартинів, що гніздяться, або створюють сезонні міграційні скупчення на прилеглих до площадки ВЕС водних територій) (аналогічно рекомендацій SNH, пункт 3.7.9.). Дослідження спрямовані на виявлення скупчень морських птахів, особливо таких, як мартин жовтоногий *Larus cachinnans*, мартин звичайний *Larus ridibundus*, в межах до 2 км від проектною територією». Полонина Боржава віддалена від моря, і ці дослідження не стосуються планованої діяльності.

Виконавцями Наукового звіту щодо створення науково-технічної продукції «Проведення сучасних моніторингових досліджень та розробка експертного висновку і наукового звіту щодо впливу будівництва ВЕС у межах Воловецького та Свалявського районів Закарпатської області на орнітологічні комплекси та кажанів» (в рамках Договору № 09л/09–17 від 10 вересня 2017 року) в розділі 2 «Законодавча база України щодо планування робіт з проектування площадок ВЕС, охорони природних комплексів та проведення експертних робіт у зв'язку з будівництвом площадки ВЕС» подано інформацію, що містить застарілі відомості. Недостовірність інформації у звіті спростовується дослідженням

Західноукраїнського орнітологічного товариства та Природничого музею, які додаються до позову та свідчать про суттєве зниження показників та недостатнє дослідження наслідків планованої діяльності.

В звіті подано недостовірну та неповну інформацію про вплив планованої діяльності на туризм, що може становити ризик для життя та здоров'я громадян. Виконавці звіту надали завідомо неправдиву інформацію щодо впливу ВЕС на туризм. Вони стверджують, що: «Зведення Воловецької ВЕС призведе до покращення інфраструктури через будівництво доріг, які спростять туристам доступ до мальовничих куточків Карпат. Це зумовить розробку нових туристичних маршрутів до місць, які на даний момент є важкодоступні чи недоступні взагалі». Проте, як видно із звіту, описують два типи туризму, які виключають один одного — промисловий туризм та природний туризм. Таким чином, відомості щодо навантаження на туристичні маршрути, зокрема, у частині охорони на довкілля, не узгоджуються по тексту звіту, і не відповідають вимогам ст. 13 Закону України «Про туризм».

На стор. 799 подано недостовірну інформацію щодо віддаленості території, де буде здійснюватися планована діяльність: «Території, важливі для туристичної індустрії, та житлові поселення розташовані на відстані, достатній для того, щоб уникнути будь-якого турбування від шуму та візуального впливу». Маршрут Воловець–Полонина Боржава–Міжгір'я є одним з найпопулярніших у Карпатах, входить до відомого «Закарпатського туристичного шляху», що підтверджується загальнодоступними джерелами інформації про Закарпатський туристичний шлях, та розробленими маршрутами^{4,5,6,7}. Зокрема, у схемі планування Закарпатської області³ є таблиця 3.23, у якій наведені промарковані туристичні маршрути, які використовуються протягом всього року, у тому числі у холодний період, коли є небезпека розльоту з елементів конструкцій вітрових генераторів уламків льоду і травмування туристів.

В звіті подано недостовірну інформацію щодо порушення ґрунтового покриву. На стор. 137 звіту наведено «умови збереження навколишнього природного середовища під час проведення будівельних робіт: забезпечити зберігання вийнятого ґрунту без змішування горизонтів, вживати заходів щодо попередження його забруднення; передбачити послойне повернення мінерального шару ґрунту та рекультивацию

рослинного шару ґрунту після виконання будівельних робіт; з метою запобігання ерозії ґрунту зачищену землю повторно засаджувати місцевою рослинністю».

В звіті на рисунках фігурує важка техніка та екскаватори, які будуть задіяні для зведення котлованів під фундаменти ВЕС. За таких умов при роботі екскаваторів та їх заглибленні на більше ніж 4 метри неможливо виїняти ґрунтові профілі та потім їх обережно покласти, пошарово зберігши структурну матрицю ґрунту як одного цілісного тіла, не змішуючи горизонти та не знищивши рослинний покрив. До того ж в заходах вказано про повторне засадження ґрунтів, що суперечить попередньому твердженню. Якщо їх мали витягати пошарово, то мали й зберегти перший горизонт з дерниною, який відіграє важливу роль у функціонуванні ґрунтів та є їх невід'ємною частиною. Таке трактування ґрунтозахисних та ґрунтозберігаючих заходів в звіті свідчить про некваліфікований підхід та надання завідомо неправдивої інформації. Також в звіті не проаналізовано статистичні дані щодо кількості днів з несприятливими погодними умовами, що ускладнюватиме роботу та проїзд важкої техніки та становитиме додатковий вплив та ризик посилення ерозійних процесів.

У звіті також відсутня інформація щодо наявності на Полонині Боржава особливо цінних ґрунтів провінції Карпати, перелік яких затверджено Наказом Державного комітету України по земельних ресурсах № 245 від 06.10.2003.

В звіті вказано неповну та недостовірну інформацію про вплив на поверхневі водойми. «Під час будівництва та експлуатації ВЕС впливу на поверхневі водойми не створюється, оскільки в технологічному процесі вода не використовується. Вплив при виникненні аварійних ситуацій виключений, тому що в зоні розміщення ВЕС поверхневі води відсутні». Однак виконавцями звіту не враховано поверхневий стік дощових вод (складають близько 20–25% живлення річок) та талих снігових вод (50–80 %), які можуть утворювати тимчасові водні потоки. З потоком води по земній поверхні переміщуються частки ґрунту, хімічні елементи та сполуки, відбувається площинний змив, розвиваються ерозійні процеси. Висота снігового покриву на Полонині Боржава перевищує 2 метри, відповідно утворюється значна кількість талих вод, які стікають схилами хребта.

Окремо слід відзначити розділи звіту, у яких аналізуються статті Водного кодексу України про водні об'єкти загальнодержавного і міс-

цевого значення, водоохоронні зони, прибережні захисні смуги та наводяться висновки для Джарилгацької затоки (стор. 1192): «Джарилгацька затока відноситься до водних об'єктів загальнодержавного значення», «Зовнішні межі водоохоронних зон визначаються за спеціально розробленими проектами. Проекту водоохоронної зони Джарилгачської затоки до сьогодні не розроблено». Як відомо полонина Боржава знаходиться далеко від водних об'єктів, зокрема, затоки Джарилгач, що свідчить про недостовірність інформації у звіті.

Це саме зустрічається і в частині аналізу Земельного кодексу України про склад земель водного фонду, обмеження у використанні земельних ділянок прибережних захисних смуг уздовж морів, морських заток і лиманів та на островах у внутрішніх морських водах та подано висновок, що «режим господарської діяльності на земельних ділянках прибережних захисних смуг уздовж морів, морських заток і лиманів та на островах у внутрішніх морських водах встановлюється законом. Чітких обмежень щодо будівництва вітроенергетичних споруд немає». Що не має жодного відношення до розташування Боржави та оцінки планованого на ній будівництва ВЕС.

Зведення ВЕС на території Полонини Боржава матиме суттєвий негативний вплив на екосистеми Боржавського хребта та на всі компоненти природи (геологічну будову, ґрунти, води, рослинність, тваринний світ, рельєф місцевості, а також рідкісні види флори і фауни та оселища, що охороняються, і через наявність на цій території Смарагдової мережі, і на виконання законів про екологічну мережу та червонокнижні види), що є підставами визначити плановану діяльність недопустимою.

Висновок з ОВД є документом дозвільного характеру, на порядок видачі якого поширюються норми Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності». Згідно ч. 5 ст. 4-1 зазначеного Закону, виявлення в документах, поданих суб'єктом господарювання, недостовірних відомостей, є підставою для відмови у видачі документа державного планування. Водночас, попри те, що у Звіті з ОВД міститься вищезгадана недостовірна інформація, Відповідач видав оскаржуваний Висновок всупереч вимогам чинного законодавства.

З огляду на вищенаведене, є всі підстави стверджувати про порушення процедури проведення оцінки впливу на довкілля, які привели до прийняття незаконного та безпідставного висновку

з оцінки впливу на довкілля, який не гарантуватиме екологічну безпеку в Україні, а отже, такий висновок підлягає скасуванню.

1.5. Звіт не підписаний авторами звіту. Що є грубим порушенням закону України «Про оцінку впливу на довкілля»

Відповідно до ч. 8 ст. 6 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» звіт з оцінки впливу на довкілля підписується всіма його авторами (виконавцями) із зазначенням їхньої кваліфікації та зберігається в Єдиному реєстрі з оцінки впливу на довкілля протягом усього часу провадження планованої діяльності, але не менш як п'ять років з дня отримання рішення про провадження планованої діяльності.

Як видно із аналізу Звіту, що став основою для видачі оскаржуваного висновку, він не був підписаним авторами, що є прямим порушенням вимог закону. Незважаючи на те, що вимога є формальною, аналіз звіту по суті дає підстави стверджувати, що особи, які були зазначені як автори звіту, виконували частини своїх досліджень без прив'язки до планованої діяльності, оскільки висновки, які зроблені у звіті є взаємно суперечливими і наводять на думку, що сам звіт виконувався некомпетентними особами, які заховалялися за бланком та підписом наукових вузів. Про це свідчить і відритий лист Ужгородського університету (додається).

2. Інші порушення законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля у частині недотримання вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає завданнями законодавства про охорону навколишнього природного середовища: регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною (стаття 1 згаданого закону). Відносини у галузі охорони навколишнього природного середовища в Україні регулюються цим Законом, а також земельним, водним, лісовим законодавством, законодавством про надра, про охорону атмосферного повітря, про охорону і викорис-

тання рослинного і тваринного світу та іншим спеціальним законодавством.

Рішенням Верховного Суду Великої палати від 11 грудня 2018 року Справа № 910/8122/17 визначено: Орхуську конвенцію ратифіковано Законом України № 832-ХІУ від 06 липня 1999 року, тому її положення відповідно до статті 9 Конституції України є нормами прямої дії, а положення національного законодавства про процедури і механізми судового захисту порушених екологічних прав та інтересів можуть їх конкретизувати. При цьому, відповідно до Орхуської конвенції, представники громадськості мають право оспорювати порушення національного законодавства у сфері довкілля незалежно від того, належать такі порушення до прав на інформацію і на участь громадськості при прийнятті рішень, гарантованих Орхуською конвенцією, чи ні (згідно з Керівництвом із провадження Орхуської конвенції (ООН, 2000 рік), далі — Керівництво). Орхуська конвенція забезпечує доступ до правосуддя як на підставі власних положень, так і в порядку забезпечення дотримання національного природоохоронного законодавства. Приписи нормативно-правових актів усіх рівнів щодо принципів, правил, вимог, обов'язків різноманітних суб'єктів, що стосується питання охорони довкілля та використання природних ресурсів, є «національним законодавством, що стосується навколишнього середовища» у розумінні пункту 3 статті 9 Орхуської конвенції. Порушення приписів цих нормативно-правових актів може бути предметом судового оскарження відповідно до статті 9 Орхуської конвенції.

Спірні правовідносини врегульовуються широким колом нормативно-правових актів у сфері охорони природи. Це закони України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про рослинний світ», «Про тваринний світ», «Про червону книгу», «Про природно-заповідний фонд України», «Про екологічну мережу», «Про охорону земель» та ін., а також Водним, Лісовим, Земельним кодексами, та Кодексом законів про надра.

Слід звернути увагу, що основними принципами охорони навколишнього природного середовища є: а) пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності; б) гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей; в) запобіжний характер

заходів щодо охорони навколишнього природного середовища; г) екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони навколишнього природного середовища, використання та відтворення відновлюваних природних ресурсів, широкого впровадження новітніх технологій; д) збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів; е) науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства на основі поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук та прогнозування стану навколишнього природного середовища; є) обов'язковість оцінки впливу на довкілля. (ст. 3 згаданого закону).

Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що містяться в законодавстві України про охорону навколишнього природного середовища, то застосовуються правила міжнародного договору. Порушення природоохоронних норм, які були допущені під час прийняття оскаржуваного висновку наведені нижче.

2.1. Порушення Бернської Конвенції про дикі види флори та фауни і середовища існування у Європі

Боржавський хребет є природоохоронною територією міжнародного значення — частиною Смарагдової мережі Європи, затвердженою Постійним комітетом Бернської Конвенції про дикі види флори та фауни і середовища існування у Європі у 2016 році. Перелік затверджених Смарагдових територій можна переглянути на сайті Ради Європи (List of officially adopted Emerald sites <https://www.coe.int/en/web/bern-convention/emerald-network-reference-portal>).

Будівництво Воловецької вітрової електростанції заплановане на території Смарагдової мережі «Polonyna Borzhava» — UA0000263 (площа 44.63 km²). (карта <http://wab.discomap.eea.europa.eu/webappbuilder/apps/27/>; стандартна форма даних <http://natura2000.eea.europa.eu/Emerald/SDF.aspx?site=UA0000263&release=2>).

Це означає, що планована діяльність негативно впливатиме на види оселищ відповідно до резолюції № 4 Бернської конвенції, оскільки значна частина території Боржава буде зруйнована під час будівництва ВЕС, а також буде забудована для потреб ВЕС. На площі близько 60 га буде знищено або суттєво пошкоджено ґрунтовий та рослинний покрив та знищені види, які там

перебувають⁸. У додатках до позовної заяви наведений перелік видів та оселищ, які покликана зберегти Смарагдова мережа.

Порушення підтверджується ще і тим, що в розділі 2 Звіту з ОВД Відсутня інформація про міжнародну природоохоронну територію «Polonyna Borzhava» — UA0000263, на території якої буде здійснюватися планована діяльність та подано недостовірну інформацію щодо необхідності здійснення природоохоронних заходів на території Смарагдової мережі. На стор. 148 звіту зазначено «Що стосується віднесення Боржавських Полонин до Смарагдової мережі, як і їх включення до екологічної мережі Закарпатської області, то воно передбачає не заборону господарської діяльності, а тільки провадження її за принципами сталого (збалансованого) розвитку».

Оскільки планована діяльність буде здійснюватися безпосередньо на Смарагдовій території потрібно було провести дослідження впливу планованої діяльності на види флори та фауни й оселища, з метою охорони яких створена ця природоохоронна територія. Однак, у звіті з ОВД відсутня достатня оцінка впливу на Смарагдову мережу, а також надано недостовірну інформацію щодо впливу на природоохоронну територію міжнародного значення — «Polonyna Borzhava» — UA0000263, яка є частиною Смарагдової мережі Європи, затвердженої Постійним комітетом Бернської Конвенції про дикі види флори та фауни і середовища існування у Європі. Зокрема:

а) Про наявність Смарагдової території не вказано в розділі 2 — опис планованої діяльності, не проведено досліджень щодо поточного стану довкілля (розділ 4), не оцінено факторів довкілля які ймовірно зазнають впливу (розділ 5), не описані можливі впливи планованої діяльності на територію Смарагдової мережі (розділ 6), не передбачено заходів, спрямованих на запобігання, відведення, уникнення, зменшення та усунення значного негативного впливу (розділ 8). б) На сторінках 700–701 звіту з ОВД зазначено, що вплив будівництва ВЕС на територію Смарагдової мережі подано в додатку 18 — в «Звіті про проведення незалежної оцінки за методом “Appropriate Assessments” щодо впливів будівництва та експлуатації ВЕС ТОВ “Атлас Воловець Енерджи” на полонині “Боржава” у Закарпатській області на об'єкти (оселища та види тварин/рослин) “Смарагдової мережі”». Однак Звіт про проведення незалежної оцінки за методом «Appropriate Assessments» містить недоліки:

- В звіті наведено інформацію, яка вказує на відсутність якісних досліджень та детального вивчення впливів на види флори і фауни та природні оселища. Так, вплив на оселища за даними, поданими в звіті, оцінено за фотографіями місцевості, без опису належних методик, даних польових досліджень, геоботанічних описів, звітів науковців. В звіті подано 72 рисунки (стор. 1665–1736) із зображенням місць розташування ВЕУ, фотографіями місцевості, а також накладеними зображеннями вітрових установок, що має візуалізувати мінімальний вплив на оселища, чого є недостатньо. Навпаки, наявна інформація доводить, що такий вплив матиме місце, проте не оцінено цей вплив і, відповідно, не було достатньо інформації для прийняття рішень. Зокрема, не бралися до уваги останні рекомендації щодо оцінки *Wind farms and birds: an updated analysis of the effects of wind farms on birds, and best practice guidance on integrated planning and impact assessment* https://search.coe.int/bern-convention/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680746245.
- На стор. 1742 подана недостовірною інформація про відсутність цінних оселищ. В звіті на стор. 1763 зазначено, що методика проведення досліджень була заснована на методиці, розробленій Шотландським фондом природної спадщини, для берегових ВЕС. Оскільки Полонина Боржава є гірським хребтом, віддаленим від морського узбережжя, тому відповідною методикою оцінки є польська методика⁹, а не для берегових ВЕС. Використання невірної методики досліджень знецінює їх результати.
- Звіт не містить даних про дослідження окремих оселищ, які наявні на відведених під інфраструктуру ВЕС земельних ділянках, зокрема: на об'єкті «Polonina Borzhava» (UA0000263) наявні оселища типів «E1.71», «E4.3», «E5.5», «F4.2», а також рослини 4070 Дзвоники ракоподібні (*Campanula rapuligera*), «2316» (Тонконіг гранітний (*Poa granitica*), що підлягають особливій охороні, однак дослідження впливу на них планованої діяльності проведено не було, у зв'язку з чим у звіті міститься неповна інформація про можливий вплив від будівництва та діяльності ВЕС на довкілля. Відповідно не оцінено потенційну шкоду та не прописано умови для попередження настання такої.
- В звіті на стор. 1785 зазначено, що «Через наявність оселищ типів: “E1.71”, “E4.3”, “E5.5”, “F4.2” в зоні вітрополя, існує вірогідність відкриття нових оселищ саме на ділянках руху будівельної техніки (випадкових знахідок) під час будівельних робіт». Стор. 1742–1743 «В разі виявлення підрядниками певних площ заростей папороті, білоусу, вересу кислих альпійських і субальпійських трав'яних угруповувань під час інженерно-геологічних вишукувань на ділянці монтажу ВЕУ, ці види будуть перенесені з площ орендованих земельних майданчиків, а також ВЕУ буде зміщено в межах буд майданчиків у віддалені частини площі земельної ділянки через близькість до біотопу». Однак дослідження впливу планованої діяльності мали бути проведені до початку реалізації планованої діяльності та описані у відповідних розділах звіту з оцінки впливу на довкілля з метою оцінки можливих впливів, їх масштабів, характеру, інтенсивності та складності задля попередження нанесення шкоди довкіллю. Також має детально бути описана процедура перенесення таких видів відповідними фахівцями, а не будівельниками.
- Виконавці звіту надають неповні дані з приводу площ, на яких буде проводитися діяльність та буде пошкоджено рослинний та ґрунтовий покрив, оскільки в своїх розрахунках беруть до уваги площу лише ділянок під будівництво, однак не враховують площі під будівництво дороги, ліній електропередач та інших інфраструктурних об'єктів під час зведення та використання яких буде завдано негативного впливу на види та оселища на значно більшій території.
- В звіті наявні численні помилки з неправильного трактування біологічних та географічних термінів та їх поєднання в нові терміни (наприклад, ландшафтна екосистема, ландшафтно-біотопний комплекс).
- Подана в таблиці 6 «Оцінка впливів ВЕС на оселища та види Полонини Боржава (“Polonyna Borzhava” — UA0000263), як елементу “Смарагдової мережі”, й рекомендовані заходи щодо їх зменшення» інформація має низьку якість та не відповідає вимогам, задекларованим авторами звіту в методиці проведення досліджень з *Appropriate Assessment*. Зокрема, на стор. 1776 некоректним є трактування терміну ландшафт, через що не було надано належну оцінку впливу зведення ВЕС на нього, адже ландшафтні комплекси є не тільки візуальним виглядом місцевості, а й складаються з різних компонентів природи — геологічної будови, ґрунтів, вод, повітря, рельєфу, клімату та біорізноманіття. На стор. 1778 наведені помилкові та некоректні рекомендації в пункті про зменшення впливу,

зокрема влаштування заходів з поліпшення лісів. На стор. 1779 некоректна рекомендація «проводити дослідження видр перед будівництвом». На стор. 1779 подано некоректні рекомендації, зокрема, присутні грубі помилки в поданні інформації про вплив на птахів та заходи, які мають проводитися. Стор. 1782–1783 вплив на ґрунти не досліджений належним чином, заходи зі зменшення впливу виписані некоректно. Використання формулювання «наскільки це можливо» не відповідає методикам оцінки впливу на території Смарагдової мережі.

На підставі викладеного вище, «Звіт про проведення незалежної оцінки за методом “Appropriate Assessments” щодо впливів будівництва та експлуатації ВЕС ТОВ “Атлас Воловець Енерджи” на полонині “Боржава” у Закарпатській області на об’єкти (оселища та види тварин/рослин) “Смарагдової мережі”» є недійсним. Для встановлення впливу ВЕС на види флори і фауни та оселища на території Смарагдової мережі «Polonyna Borzhava» мають бути проведені нові дослідження. Адже станом на сьогодні висновки про вплив на територію Смарагдової мережі сформовані не на основі фактів, а на основі припущень, що є не допустим під час ОВД.

Секретаріатом Бернської конвенції відкрито окрему справу з питань впливу на види та оселища Смарагдової території «Polonina Borzhava» (UA0000263) планованої діяльності, Міністерство екології та природних ресурсів України зобов’язане надавати інформацію щодо впливу планованої діяльності та звітувати перед Секретаріатом¹⁰.

Фактично планованим будівництвом будуть знищені перелічені види та будуть невиконані міжнародні зобов’язання України на виконання Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція, 1979 р.), оскільки на етапі ОВД та у висновку не надано оцінки території Боржавського хребта Смарагдової мережі, яка є важливою не лише для збереження біорізноманіття України, але і для всієї Європи (додаток 1). Зокрема, мова про ст.ст. 4–9 Конвенції.

2.2. *Порушення закону України «Про природно-заповідний фонд України»*

Відповідно до закону України «Про природно-заповідний фонд України», законодавством України природно-заповідний фонд охороняється як національне надбання, щодо якого встановлюється особливий режим охорони,

відтворення і використання. Україна розглядає цей фонд як складову частину світової системи природних територій та об’єктів, що перебувають під особливою охороною (Преамбула закону).

Відповідно до ст. 6 закону України «Про природно-заповідний фонд в Україні», території та об’єкти, що мають особливу екологічну, наукову, естетичну, господарську, а також історико-культурну цінність, підлягають комплексній охороні.

Відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд несуть особи, винні у:

- а) нецільовому використанні територій та об’єктів природно-заповідного фонду, порушенні вимог проектів створення та організації територій природно-заповідного фонду;
- б) здійсненні в межах територій та об’єктів природно-заповідного фонду, їх охоронних зон забороненої господарської діяльності;
- в) порушенні вимог щодо використання територій та об’єктів природно-заповідного фонду;
- г) перевищенні допустимих хімічних, фізичних, біотичних та інших впливів і антропогенних навантажень, порушенні вимог наданих дозволів на спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об’єктів природно-заповідного фонду;

Навколо Боржавського хребта та безпосередньо на ньому розташовані території природно-заповідного фонду України, оголошені в порядку статей 51–52 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», зокрема,

- гідрологічна пам’ятка природи місцевого значення «Озеро на полонині Боржава»;
- лісовий заказник місцевого значення «Темнатик»;
- заповідне урочище «Боржавські праліси»;
- заказник місцевого значення «Приборжавський»;
- лісовий заказник загальнодержавного значення «Розсішний»;
- загальнозоологічний заказник загальнодержавного значення «Потік Оса»;
- заповідне урочище «Березниківські праліси»;
- проектований національний природний парк «Ждимир» (Ужгородський національний університет);
- проектований національний природний парк «Боржава» (Ужгородський національний університет).

Кожен із зазначених об’єктів природно-заповідного фонду створений з метою охорони при-

родних комплексів, а також рідкісних видів флори та фауни. Законом заборонена будь-яка діяльність на цих територіях, що не відповідає меті створення цих територій, а відповідно створення вітропарку на них не планувалось, проте звіт з оцінки впливу на довкілля не оцінює впливу на ці об'єкти, хоча такий буде мати місце.

Аналіз звіту з ОВД дозволяє однозначно ствердити, що впродовж будівництва ВЕС через територію заказника «Темнатек» заплановано провести лінію електропередач, укріпити та розширити дорогу на ділянці довжиною до 470 м, можливий короточасний шумовий вплив та дефрагментація низки популяцій рідкісних тварин (стор. 1581 звіту у Додатку). Також на картах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, поданих у звіті (стор. 53) місце розташування заказника вказано невірно.

Незважаючи на це, робляться недостовірні висновки та у підрозділі 2.6.5. Звіту «Вплив на природно-заповідні території та об'єкти» зазначено, що «на території планованої діяльності не має територій та об'єктів, що включені до природно-заповідного фонду загальнодержавного або місцевого рівнів». «Із об'єктів ПЗФ місцевого значення на відстані понад 500 м від ВЕУ знаходиться лісовий заказник «Темнатик» (площею 1456 га), природоохоронній діяльності якого будівництво та експлуатація ВЕС не спричинять негативного впливу».

Щодо впливу на інші території ПЗФ, врахування їхніх положень, охоронних зон — інформація недостатня.

Отож, під час здійснення процедури оцінки впливу на довкілля будівництва вітрової електростанції 120 МВт на Полонині Боржава на території Воловецького та Свалявського районів Закарпатської області допущено порушення закону України «Про природно заповідний фонд в Україні», не оцінено вплив на заказник «Темнатик» та інші території природно-заповідного фонду, що вимагало проведення окремого дослідження, що є підставою для скасування висновку.

2.3. Порушено вимоги Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат

Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат (Конвенцію ратифіковано Законом від 07.04.2004 та Додатково див. Протоколи до Конвенції від 19.06.2008 від 27.05.2011 від 27.05.2011 від 26.09.2014) визначає вимоги до сталого розвитку Карпат з акцентом на розвиток місцевих ремесел, туризму та рекреації, та

зобов'язує країни дбати про чуттєві екосистеми Карпат, в які не вписується планована ВЕС.

Карпатська конвенція вимагає здійснення політики, спрямованої на збереження, стале використання та відтворення біологічного та ландшафтного різноманіття на всій території Карпат, вживання відповідних заходів для того, щоб забезпечувати високий рівень охорони та сталого використання природних та напівприродних середовищ існування, їхню цілісність і взаємозв'язок, а також видів флори і фауни, характерних для Карпат та, зокрема, охорону зникаючих видів, ендемічних видів та великих хижаків.

Україна повинна вживати відповідних заходів для включення цілей збереження та сталого використання біологічного та ландшафтного різноманіття до окремих напрямків державної політики, таких як гірське сільське господарство, гірське лісове господарство, управління басейнами річок, туризм, транспорт та енергетика, промисловість та гірничодобувна діяльність.

Розробляючи програми та політику просторового планування, особливу увагу, зокрема, слід звернути на: а) транскордонну транспортну, енергетичну і телекомунікаційну інфраструктуру та послуги; б) збереження та стале використання природних ресурсів; в) узгоджене планування міських та селищних прикордонних територій; г) запобігання транскордонному впливу забруднення; е) інтегроване планування землекористування та оцінка впливу на довкілля.

Незважаючи на вразливість природних комплексів карпатського регіону та міжнародні зобов'язання України, оцінка впливу на довкілля проведена із грубим порушенням вимог до сталого розвитку Карпат без акценту на розвиток, туризму та рекреації, навпаки, будівництво ВЕС значно обмежить рекреацію та, чуттєві екосистеми Карпат зазнають змін, які не були належним чином оцінені під час підготовки звіту з ОВД, а відповідно оскаржуваний висновок підлягає скасуванню.

2.4. Порушено вимоги Європейської ландшафтної конвенції (2006 р.) (Конвенцію ратифіковано Законом N 2831-IV від 07.09.2005)

«Охорона ландшафту» означає діяльність щодо збереження та підтримання важливих або характерних рис ландшафту, яка виправдовується його спадковою цінністю, зумовленою його природною конфігурацією та/або діяльністю людей. Полонина Боржава є візитною карткою не лише Закарпатської області, але і Львівської області,

оскільки Полонина Боржава проглядається із відомого курорту Славське, зокрема, гори Високий верх (витяг Захар Беркут).

Україна взяла на себе зобов'язання а) визнавати ландшафти у законі як суттєвий компонент оточення людей, як вираження різноманітності їхньої спільної культурної та природної спадщини, та як основу їх ідентичності; б) встановлювати та впроваджувати ландшафтну політику, спрямовану на охорону, регулювання і планування ландшафту шляхом прийняття конкретних заходів, викладених у статті 6; с) встановлювати порядок участі широкого загалу, місцевих і регіональних органів влади та інших сторін, заінтересованих у визначенні та впровадженні ландшафтної політики, згаданої у пункті б вище; d) включати ландшафт до власної регіональної і міської планової політики та до її культурної, екологічної, сільськогосподарської, соціальної та економічної політики, а також до будь-якої іншої політики, що може безпосередньо або опосередковано впливати на ландшафт. (Ст. 6).

Проте, під час оцінки впливу на довкілля будівництва вітрової електростанції 120 МВт на Полонині Боржава на території Воловецького та Свалявського районів Закарпатської області України в особі відповідача порушено зобов'язання щодо підвищення рівня обізнаності громадянського суспільства, приватних організацій та органів державної влади щодо цінності полони Боржава, її ролі для них. Не ідентифіковано власні ландшафти на всій її території, у тому числі на полонині Боржава, не оцінені ідентифіковані ландшафти, беручи до уваги особливі цінності, що їм надають зацікавлені сторони та населення, якого це стосується. Під час громадського обговорення не надано значення висловленим позиціям щодо цінності та якості ландшафтів полони Боржава. Зокрема, якщо особливість полони Боржава породжує туризм та можливість збору ягід (чорниць), не оцінено кількість заробітку кожного села в рік у порівнянні із 50 тис. євро (1 550 000 грн) у рік на район, які будуть знаходити як орендна плата за земельні ділянки. Один мешканець заробляє на чорниці в сезон до 30 000 грн¹¹. Якщо помножити на кількість працездатного населення у селі, то залежно від їх кількості суми значні. 300 мешканців зароблять 9 млн грн за сезон. Парапланерний і дельтапланерний спорт є національними видами спорту, відповідно до Реєстру видів спорту України¹² та Закону України «Про фізкультуру та спорт» створюють позитивний імідж країні, оскільки тут проводяться міжнародні змагання. Під час здійснення ОВД не враховано, що після втрати

Криму, це єдине в Україні місце для проведення міжнародних змагань із парапланеризму. Свого часу, ВРУ прийняла постанову про заходи щодо збереження території гори Климентієва (Узун-Сирт) в Автономній Республіці Крим, яка є важливим центром парапланеризму в Україні¹³.

З висновку з ОВД очевидно, що візуальний вплив ВЕС буде відчутний на сотні кілометрів, оскільки вітрогенератори буде видно з усіх навколишніх вершин, адже вони розташовуватимуться на висоті вище 1300–1500 метрів на хребті, а не в долині. Як показує міжнародний досвід, оцінки впливу на ландшафти це важливий аспект оцінки впливу на довкілля.

Таким чином, під час здійснення ОВД та прийняття оскаржуваного висновку відповідач не застосував положення ландшафтної політики та не гарантував охорону, регулювання та планування ландшафту, що свідчить про наявність підстав для скасування висновку.

2.5. Порушення Угоди про збереження кажанів в Європі (1999 р.), Конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція, 1999 р.), не виконання Угоди про Асоціацію в частині Директиви Ради ЄС від 02.04.1979 р. про збереження диких видів птахів (Пташина Директива), Директиви Ради ЄС про збереження природного середовища існування дикої флори і фауни (№92/43/ЄС) (Оселищна директива), Водної рамкової директиви тощо

Через особливість виникнення теплових висхідних потоків у різних частинах масиву, вітрові турбіни становитимуть значну потенційну небезпеку для птахів, що використовують ці потоки для набору висоти. Насамперед, це стосується хижих та інших великих перелітних птахів, більшість з яких занесена до Червоної книги України та різних природоохоронних списків європейського та світового значення. Особливу небезпеку турбіни становитимуть для тих видів птахів і кажанів, що переважно мігрують у нічний період доби.

На території Боржавського хребта виявлено 94 види птахів; серед них 8 видів, занесених до Червоної книги України (*Ciconia nigra*, *Tetrao urogallus*, *Falco peregrinus*, *Aquila pomarina*, *Circus gallicus*, *Bubo bubo*, *Strix uralensis* та *Aegolius funereus*). Полонини відіграють важливу роль для багатьох видів птахів, як у літній, так і зимовий періоди. В осінній період на схилах полонин відзначені численні зграї (до 70–80 ос. в одній зграї) припутня (*Columba palumbus*),

а також кормодобувні зграї зяблика (*Fringilla coelebs*), дроздів, костогриза (*Coccothraustes coccothraustes*). Окрім того, полонини часто є основними кормовими біотопами деяких хижих птахів, як денних (яструба великого *Accipiter gentilis*, канюка *Buteo buteo* та ін.), так і нічних (сов сірої *Strix aluco* і довгохвостої *Strix uralensis*), а також круків (*Corvus corax*), що гніздяться в сусідніх лісостанах (Башта А.-Т.В. Орнітофауна проєктованого національного парку «Ждимир»). Зведення вітрової електростанції може спричинити значну шкоду популяції птахів Боржавського хребта та прилеглих територій.

Велика видова різноманітність орнітофауни, насамперед гніздової, а також значне представництво рідкісних і зникаючих видів птахів, ссавців, рептилій та амфібій підтверджує потребу заповідання цієї території.

Питання кажанів взагалі залишається не дослідженим, оскільки період дослідження обраний пізньої осені та ранньої весни, коли більшість видів уже готується до зимівлі.

Водна рамкова директива вимагає врахування оцінки територій Смарагдової мережі у межах басейнів рік, проте це питання дослідженим в повній мірі не було. Така вимога закріплена на рівні національного законодавства¹⁴ постановою КМУ Про затвердження Порядку розроблення плану управління річковим басейном. Невиконання цієї вимоги у даному випадку є серйозним порушенням, оскільки на схилах Боржавського гірського масиву, де планується будівництво, формується значна частина стоку таких річок як Латориця та Боржава — головних приток транскордонної ріки Тиси.

З огляду на вищенаведене можна стверджувати, що поверхові дослідження для підготовки звіту з ОВД свідчать про свідоме порушення ряду природоохоронних угод, що матиме значний вплив у майбутньому не лише в межах України, але і у транскордонному контексті.

2.6. Порушення закону України «Про екологічну мережу»

З врахуванням пункту 4 статті 15 Закону України «Про екомережу», Зведена схема формування екомережі України, регіональні та місцеві схеми формування екомережі, програми у сфері формування, збереження та використання екомережі є основою для розроблення усіх видів проектної документації при здійсненні землеустрою, розробці містобудівної документації, а також здійсненні господарської та іншої діяльності». Планована діяльність порушить

цілісність екосистемних функцій складових елементів екомережі; збереження та екологічно збалансоване використання природних ресурсів на території екомережі; сприятиме втратам природних та напівприродних територій (зайнятих рослинними угрупованнями природного походження та комплексами, зміненими в процесі людської діяльності), розширення площі території екомережі.

З огляду на вищенаведене можна ствердити, що планована діяльність із спорудження ВЕС на Боржаві фрагментує територію та зробить її непридатною для охорони біорізноманіття, а мова іде про Вододільно-Карпатський середньогірно-високогірний екокоридор¹⁵, який зазначений зокрема у п'ятому звіті України на виконання Конвенції про охорону біорізноманіття.

В звіті подано недостатньо інформації щодо впливу на елементи екомережі, в разі негативного впливу на яку може бути порушено Закон України «Про екологічну мережу України». На стор. 1583 звіту зазначено, що «відповідно до схеми планування території Закарпатської області (затвердженої рішенням сесії ЗОДА від 17.05.2013 №731), розробленої на період до 2031 р., масив Боржава віднесено до проєктованої території екологічної мережі: через полонину Боржава проходить Полоннський екокоридор та бере початок гідрологічний коридор р. Боржава. Також масив Боржава є ключовою територією екологічної мережі Закарпатської області».

Отже, порушення закону України «Про екологічну мережу» під час здійснення ОВД привело до прийняття незаконного висновку, який підлядає скасуванню.

2.7. Порушення законів «Про охорону земель», «Про атмосферне повітря», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» планована діяльність буде чинити невластивий для полонини Боржава вплив, що відобразиться на впливі на здоров'я людей

Взимку Боржавський хребет відвідують туристичні групи, проводяться скі-тури, відбуваються навчання альпіністів. Наприклад, в грудні 2017 та 2018 років Клуб «Вертикаль» провів виїзди на Боржавський хребет груп більше ніж 50 чоловік одночасно, які пройшли більшу частину хребта. В селі Подобовець працює табір «Перша вершина», в якому діти щороку роблять своє перше сходження на вершини Боржавського хребта. Впродовж всієї зими здійснюються виходи малими групами туристів. Крім того,

як вже описувалося вище, влітку полонину активно відвідують туристи, парапланеристи, а також місцеві мешканці в зборі ягід та лікувальних трав.

Проте питання про вплив планованої діяльності на фактори, що мають вплив на здоров'я людей не оцінені в повній мірі. Зокрема, акустичні впливи; електромагнітні впливи; забруднення ґрунтів та знищення верхнього шару ґрунту; ризик підсилення водної ерозії на прилеглих територіях, зокрема через штучний відвід поверхневих вод з території електростанції, а також через створення протипожежних розривів між об'єктами, що входять до складу ВЕС, та лісовими масивами, створення стічних каналів вздовж доріг; вітрової ерозії; гравігенних процесів; забруднення атмосфери та негативні природні явища; збільшення поверхневого стоку та інші негативні ризики оцінено не було.

Нагадаємо, що ст. 16 Конституції України гарантує нам право на безпечне для життя та здоров'я довкілля, а ст. 1 закону України «Про санітарне та епідеміологічне благополуччя населення України» свідчить, що санітарне та епідемічне благополуччя населення — це стан здоров'я населення та середовища життєдіяльності людини, при якому показники захворюваності перебувають на усталеному рівні для даної території, умови проживання сприятливі для населення, а параметри факторів середовища життєдіяльності знаходяться в межах, визначених санітарними нормами.

Відповідно до ст. 15 згаданого закону підприємства, установи, організації та громадяни при розробленні і використанні нових технологій, проектуванні, розміщенні, будівництві, реконструкції та технічному переобладнанні підприємств, виробничих об'єктів і споруд будь-якого призначення, плануванні та забудові населених пунктів, курортів, проектуванні і будівництві каналізаційних, очисних, гідротехнічних споруд, інших об'єктів зобов'язані дотримувати вимог санітарного законодавства.

Ст. 1 Закон України «Про охорону земель» дає таке визначення система правових, організаційних, економічних, технологічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення для несільськогосподарських потреб, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму ви-

користання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Охорона земель оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного, природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення здійснюється шляхом включення цих земель до складу екологічної мережі, обмеження їх вилучення (викупу) для інших потреб та обмеження антропогенного впливу на такі землі. (ст. 50 закону).

Території, важливі для туристичної індустрії та житлові поселення, повинні бути розташовані на відстані, достатній для того, щоб уникнути будь-якого турбування від шуму та візуального впливу, зазначає І. М. Мацалак у статті «Актуальність використання ВЕС у невеликих населених пунктах на території Карпатського регіону»¹⁶. Проте як впливає із звіту про ОВД при видачі висновку з ОВД уповноваженим органом не були враховані ризики для людей, які відвідують полонину Боржава (туристи, спортсмени, збирачі чорниць тощо), що виникатимуть внаслідок експлуатації ВЕС. Зокрема, не враховані ризики ураження людей уламками лопатей вітряків у випадку аварій. Згідно ДСТУ 8339:2015 «Вітроенергетика. Вітроелектростанції. Оцінення впливу вітроелектростанцій на навколишнє середовище» радіус небезпечних зон становить $r_{\text{відл}} = H + D$, за швидкості вітру (4–25) м/с, $r_{\text{відл}} = H + 9D$, за швидкості вітру понад 25 м/с, де H — висота вежі; D — діаметр вітроколеса. Для ВЕС, що планується на Боржаві, це відповідно 149 і 1385 метрів. Туристичні маршрути проходять безпосередньо через ділянки, на яких планується становлення вітрових турбін, таким чином, зазначені вище відстані не дотримуються.

У стандарті також зазначені критерії вибору ділянки під ВЕС, зокрема «віддаленість від курортно-рекреаційних зон, місць відпочинку населення та інших прирівняних до них об'єктів». Згідно Схеми планування Закарпатської області, територія планованої діяльності відноситься до зон «рекреаційно-туристичні зони з центрами» та «гірсько-рекреаційних комплексів з центрами» (https://carpathia.gov.ua/sites/default/files/imce/130517_731-01.pdf) Таким чином, туристи та інші верстви населення, що відвідують полонину, перебуватимуть у небезпечних зонах ураження уламками конструкцій ВЕС у випадках аварій.

Щодо ризиків ураження уламками льоду з вітрових турбін взимку, ситуація аналогічна: у звіті з ОВД враховані рекомендації Світового

банку щодо відстаней до забудови і доріг, але не врахований ризик для людей, що перебувають на полонині у рекреаційній зоні. У відповіді суб'єкта господарювання випадки перебування людей на полонині в погодних умовах, які сприяють формуванню та падінню уламків льоду, названі «малоймовірними», що є небезпечним, зважаючи на те, що на Полонині Боржава обмерзання спостерігається з листопада по квітень. У той же час, у зазначений період з листопада по квітень, люди на полонині перебувають практично кожного дня: це туристи, альпіністи, лижники, сноубордисти і просто відпочиваючі.

Небезпечні зони радіусом 267 м (за даними звіту з ОВД) перекривають 7,5 км промаркованих туристичних маршрутів і займають понад 760 га площі полонини. Таким чином, ризик травмування людей у звіті з ОВД необґрунтовано применшений.

Якби уповноваженим органом були враховані вищезазначені зауваження щодо безпеки людей, ним було б видано висновок про неприпустимість планованої діяльності.

Згідно ст. 1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії», вітрова електростанція — це група вітрових електричних установок або окрема вітрова електроустановка, устаткування і споруди, розташовані на певній території, які функціонально пов'язані між собою і становлять єдиний комплекс, призначений для виробництва електричної енергії.

Планованою діяльністю група вітрових електричних установок в кількості 34 шт функціонально пов'язана між собою дорогами, лініями електропередач 35 і 110 кВ, а також лініями зв'язку і становлять єдиний комплекс вітрової електростанції потужністю 120 МВт.

Наклавши на зведений план інженерних мереж ВЕС (представлений на рис. 2.12 на стор. 69 звіту з ОВД) межі адміністративних районів, можна побачити, що санітарно-захисні зони (СЗЗ) вітряків, дорога і кабельна лінія електропередачі, прокладка якої передбачається траншейним методом, потрапляють на територію Пилипецької сільради Міжгірського району, а саме:

- близько 1,2 км дороги і кабельних ліній електропередачі розташовані на території Пилипецької сільради;
- приблизно 0,7 км² (70 Га) території Пилипецької сільради потрапляє до зони розльоту уламків льоду;
- приблизно 5,5 км² (550 га) території Пилипецької сільради потрапляє до санітар-

но-захисних зон (СЗЗ) вітрових установок (ВЕУ).

При цьому, у звіті з ОВД взагалі не зазначено, що територія планованої діяльності частково розташована на території Міжгірського району, і що вплив планованої діяльності також буде у значній мірі розповсюджуватись на територію Міжгірського району. Основними чинниками негативного впливу планованої діяльності на територію Міжгірського району є небезпека для життя і здоров'я його громадян і туристів; екологічні ризики і загроза зменшення потоку туристів.

2.8. *Порушення закону України «Про Червону книгу України»*

Відповідно до статті 11 Закону України «Про Червону книгу України», охорона об'єктів Червоної книги України забезпечується шляхом урахування спеціальних вимог щодо охорони об'єктів Червоної книги України під час розміщення продуктивних сил, вирішення питань відведення земельних ділянок, розроблення проектно-та проектної-планувальної документації, здійснення оцінки впливу на довкілля.

Враховуючи те, що перебування (зростання) на певній території рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, є підставою для оголошення її об'єктом природно-заповідного фонду України загальнодержавного значення, то під час виявлення червонокнижних видів — перевага повинна надаватися охороні цих територій, а не забудові.

В звіті з ОВД міститься інформація про наявність на території планованої діяльності реліктових та зникаючих видів, занесених до Червоної книги України та міжнародних охоронних списків. У разі будівництва ВЕС їм загрожує знищення, що є порушенням Закону України «Про Червону книгу України» та міжнародних зобов'язань України. Так, на стор. 1555–1558 звіту зазначено, що на ділянках виділених під ВЕС зростає понад 14 видів рослин, занесених до Червоної книги України, а також види, що охороняються Резолюцією № 6 Бернської конвенції.

На стор. 1567 зазначено, що оселища європейського значення, що охороняються Бернською конвенцією частково потрапляють в межі запроєктованих під забудову ділянок ВЕС, а також в зону створення інфраструктури ВЕС, насамперед на ділянці хребта між горами Стій і Великий Верх, включно з вершинами.

На стор. 1576 наведено результати досліджень безхребетних гідробіонтів на території запланованого будівництва ВЕС. У висновку зазначено, що на території будівництва наявні місця існування 16 видів безхребетних гідробіонтів і 4-х видів амфібій, з яких 1 вид включений до Червоної книги України, 4 види є регіонально рідкісними, 1 вид належить до II додатку Бернської конвенції. А на схилах гори Плай наявне важливе місце існування гідрофауни Карпат, яке потребує додаткових заходів охорони акваторії та площі водозбору.

На стор. 1578 наведено результати досліджень земноводних на території проєктованої ВЕС, де зазначено, що на території запланованого будівництва ВЕС наявні 3 види амфібій, занесені до Червоної книги України: тритон карпатський, тритон альпійський та кумка жовточерева. Виявлено їх місця існування та розмноження.

На стор. 1579 наведено результати дослідження ссавців на Боржавському хребті. У висновку зазначено, що на території проєктованої ВЕС виявлені місця існування бурозубки альпійської — виду, занесеного до Червоної книги України, реліктовий ареал цього виду знаходиться під загрозою антропогенного впливу. Місця існування виду виявлено безпосередньо на ділянках будівництва ВЕС № 4, 5, 13, 14, 17, 20, 21, 24, 28, 34. Під час будівництва їх буде знищено, про що зазначено в звіті. Також у висновках звіту зазначено, що дослідження нірних гризунів на Боржавському хребті проведено недостатньо.

Наведених у звіті з ОВД даних про наявність представників червонокнижних видів флори і фауни достатньо для формулювання висновку про неприпустимість проєктованої діяльності як такої що призведе до знищення об'єктів Червоної книги України, які належать до природних ресурсів загальнодержавного значення і підлягають особливій охороні на всій території України.

Однак, всупереч цьому, уповноважений орган (відповідач) видав висновок про припустимість проєктованої діяльності, чим порушив норми ст. 64, 68 закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», ст. 20, 21 «Про Червону книгу України». Відсутня інформація щодо заходів з уникнення знищення на ділянках будівництва ВЕС (ВЕС № 4, 5, 13, 14, 17, 20, 21, 24, 28, 34) оселищ бурозубки альпійської, виду занесеного до Червоної книги України. Відповідно до постанови КМУ «Про розмір компенсації за незаконне добування, знищення або пошкодження видів тваринного і рослинного

світу, занесених до Червоної книги України, а також за знищення чи погіршення середовища їх перебування (зростання)»¹⁷ вартість знищення однієї бурозубки альпійської коштує 600 грн (з врахування інфляції 1531 грн 20 коп.).

Тому висновок у звіті про можливість відлову та перенесення бурозубок без правильного аналізу є невірним, оскільки він відносить питання визначення кількості червонокнижних видів в межах проєктованої території під будівництво на розсуд забудовника, хоча цінність червонокнижного виду є важлива для довкілля України. Звичайно, що забудовнику краще буде не побачити всіх цінних видів.

З огляду на вище наведене проєктована під будівництво територія мала б бути оголошена національним природним парком, про що давно вже говорять у наукових колах. На базі цих досліджень територія Боржави була включена у екологічну мережу, а потім у Смарагдову мережу. Проте, проєктованим будівництвом порушуються норми закону України «Про Червону книгу України», зокрема ст. 11 та ст. 20 про оголошення територій з червонокнижними видами об'єктами природно-заповідного фонду.

2.9. Порушення законодавства про регулювання містобудівної документації, про Генеральну схему України

У ст. 12 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» за рішенням Кабінету Міністрів України розробляються схеми планування окремих частин території України: кількох областей, узбережжя Чорного та Азовського морів, гірських територій Карпат, територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, та інших територій з підвищеним техногенним навантаженням чи ризиком виникнення надзвичайних ситуацій.

Боржава належить до гірських територій Карпат, тому рішення про використання цих територій належить до компетенції Кабінету Міністрів України, а не районних адміністрацій.

Це окреме питання, яке зараз теж оспорується у суді, і доводить про свідоме порушення норм як чинного так і міжнародного законодавства.

2.10. Грубе порушення Wind energy developments and Natura 2000

http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/Wind_farms.pdf та https://search.coe.int/bern-convention/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680746245

Незважаючи на те, що ТОВ «Атлас Воловець Енерджи» замовив та опублікував окремий висновок (Appropriate Assessments), в якому фахівці екологі оцінили вплив будівництва Товариством ВЕС на полонині Боржава у Закарпатській області на об'єкти Смарагдової мережі та NATURA 2000 (при наявності такого) рекомендації «Wind energy developments and Natura 2000», яка регламентує принципи будівництва вітрових електростанцій на об'єктах Смарагдової мережі, були грубо порушені.

Спершу — на етапі стратегічної екологічної оцінки. Детальні плани території розробляли дуже швидко до набрання законом України «Про стратегічну екологічну оцінку» сили. Таким чином, було опущено першу рекомендацію Wind energy developments and Natura недопущення для забудови таких території ще на етапі СЕО.

У листі Бернської конвенції до Української природоохоронної групи зазначено: «As you know, according to Recommendation No. 8 (2012) of the Standing Committee to the Bern Convention on the national designation of adopted Emerald sites «the national designation of the adopted Emerald sites» will ensure that they are protected from external threats and subject to an appropriate regime for achieving a satisfactory conservation status of the species and natural habitats listed in Resolutions No. 4 (1996) and No. 6 (1998) present on the site, involving, if and where appropriate, management plans, administrative measures and contractual measures. I also note however, that wind energy developments and any other anthropogenic activity would not necessarily affect negatively an Emerald site and is not forbidden as such. However, there is a need for a careful planning and assessment (according to international standards) of any activity which has a potential for negatively affecting habitats and species of European importance which have triggered the designation of a given area as Emerald site».

Наводимо переклад: «Як відомо, згідно з Рекомендацією № 8 (2012) Постійного комітету Бернської конвенції про визначення на національному рівні прийнятих Смарагдових територій визначення на національному рівні прийнятих Смарагдових територій забезпечить їх захист від зовнішніх загроз та передбачає відповідний режим для досягнення задовільного стану збереження видів та оселищ, перелічених у Резолюціях № 4 (1996) та № 6 (1998), наявних на зазначених територіях, включаючи, якщо і де це необхідно, менеджмент плани, адміністративні заходи та заходи на договірній основі». Тобто, Україна має забезпечити необхідний природо-

охоронний режим та збереження оселищ та видів флори і фауни. «Я хочу зазначити, що розвиток вітрової енергетики або інша антропогенна діяльність не обов'язково матиме негативний вплив на об'єкт Смарагдової мережі і не заборонений як такий. Однак необхідно проводити ретельне планування і оцінку (відповідно до міжнародних стандартів) будь-якої діяльності, що може потенційно негативно вплинути на оселища та види, які мають європейське значення і наявність яких стала причиною віднесення цієї території до об'єктів Смарагдової мережі». Тобто має бути проведена спеціальна оцінка впливу на види та оселища й оцінена загроза планованої діяльності на стан їх популяцій.

Таким чином, аналізуючи звіт перед винесенням висновку, доцільно було проаналізувати, які існують вимоги до окремого висновку, який готувався з метою оцінки впливу планованої діяльності на птахів та співставити наявну у звіті інформацію, яка не була отримана відповідно до заявленого висновку, із матеріалами, наданими Західноукраїнським товариством охорони птахів, виконаних відповідно до вимог згаданих вище рекомендацій.

З огляду на вищенаведене вважаємо, що вимога висновку була передчасною, без наявних серйозних досліджень, що привело до того, що умови, сформульовані у висновку, неможливо виконати.

¹ <http://eia.menr.gov.ua>

² http://ecozakarp.at.gov.ua/?page_id=63

³ http://eia.menr.gov.ua/uploads/documents/1379/report_s/31da551ddaee324905884fad832e987d.pdf

⁴ https://grandhotelpylpets.com/marshrut_tur/

⁵ https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%88%D0%BB%D1%8F%D1%85%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B1%D1%96%D0%B3_%D1%88%D0%BB%D1%8F%D1%85%D1%83

⁶ *Закарпатська область схема планування території Том 1 Структура та територіальна організація господарського комплексу, напрямки її трансформації, прогноз чисельності та статтєво-вікового складу населення, прогноз та визначення пріоритетних напрямків розвитку господарського комплексу адміністративних одиниць області, основні напрямки планувального розвитку області та її системи розселення, основні техніко-економічні показники, документи. Пояснювальна записка*

⁷ <http://zaktour.gov.ua> — сайт, розроблений в рамках реалізації заходів Програми розвитку туризму і курортів у Закарпатській області на 2016–2020 рр.

- ⁸ <https://dyvys.info/2019/03/06/polonyna-rozbratuchomu-naukovtsi-vystupayut-proty-budivnytstva-vitroelektrostantsiyi-na-borzhavi/#>
- ⁹ <https://dyvys.info/2019/03/06/polonyna-rozbratuchomu-naukovtsi-vystupayut-proty-budivnytstva-vitroelektrostantsiyi-na-borzhavi/>
- ¹⁰ <https://www.coe.int/en/web/bern-convention/-/t-pvs-bureau-meeting-5>
- ¹¹ <https://zakarpattya.net.ua/News/183606-IAk-na-Zakarpatti-zarobliaiut-do-30-tysiach-hryven-pid-chas-zboru-chornyts-FOTO>
- ¹² http://www.dsmsu.gov.ua/media/2016/12/26/7/Reestr_viznanih_vidiv_sporty_v_Ykrayini_08.pdf
- ¹³ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1947-vi>
- ¹⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/336-2017-%D0%BF>
- ¹⁵ <https://www.cbd.int/doc/world/ua/ua-nr-05-uk.pdf>
- ¹⁶ <http://elar.nung.edu.ua/bitstream/123456789/5293/1/5786p.pdf>
- ¹⁷ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1030-2012-%D0%BF>

КОНКУРС ФОТОГРАФІЙ НА ЗАХИСТ ГІРСЬКИХ МАСИВІВ СВИДОВЕЦЬ І БОРЖАВА

Щоб зупинити руйнівні проекти, потрібно поєднати зусилля дуже багатьох людей: місцевих жителів, священнослужителів, туристів, прокурорів, суддів, депутатів та найвищих державних посадовців. Але більшість тих, хто уповноважений приймати рішення, які можуть вплинути на долю гірських масивів — не туристи і не жителі віддалених сіл, не біологи і не природоохоронці. Більшість тих, хто приймає рішення — ніколи не бачили ні Свидовець ні Боржаву на власні очі, тож їхнє серце не завмирає від того, якою колосальною втратою для України і світу стане знищення цих пам'яток природи. Ми не зможемо повезти всіх цих людей у гори. Натомість ми хочемо показати їм,

на скільки безцінною є природна краса цього гірського масиву.

МБО «Екологія–Право–Людина» та ГО «Вікімедіа Україна» провели конкурс на найкращі фото гірських масивів Свидовець та Боржава. Загалом на конкурс було подано 305 фотографій Полонини Боржава та 270 фотографій Свидовецького масиву.

Всі фото учасників конкурсу можна побачити у відповідних галереях на Вікісховищі:

Полонина Боржава https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Photo_Contest_Polonina_Borzhava_range

Свидовець https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Photo_Contest_Svydovets

ФОТОГРАФІЇ–ПЕРЕМОЖЦІ:

Полонина Боржава

Волошина Віра

https://commons.wikimedia.org/w/index.php?title=Category:Photo_Contest_Polonina_Borzhava_range&fileuntil=%D0%9D%D0%B5%D0%B9%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B0+%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B0.jpg#/media/File:%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%84%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B0.jpg

Misha Reme

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%B2%D0%B5%D1%87%D1%96%D1%80.jpg

Misha Reme

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D0%B0%D1%8E%D1%87%D0%B8_%D1%87%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%B9_%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C.jpg

Dmytro.ch

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%BF%D0%B0%D1%82%D0%B8,_%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B0.jpg

Ryzhkov Sergey

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:%D0%9B%D1%96%D0%B4_%D0%BD%D0%B0_%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%96_%D0%92%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%92%D0%B5%D1%80%D1%85.jpg

Ryzhkov Sergey

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:%D0%A2%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%B8_%D0%BD%D0%B0_%D0%B7%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B9_%D0%91%D0%BE%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D1%96.jpg

Свидовецький масив

Hurenko Artem

https://commons.wikimedia.org/w/index.php?title=Category:Photo_Contest_Svydovets&fileuntil=%D0%9E%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA+%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9+%28Sedum+annuum%29.jpg#/media/File:Dawn_over_the_Svidovets_massif.jpg

Hurenko Artem

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gerashaska_\(another_name_is_Dogyasca\)_is_a_high_mountain_lake.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gerashaska_(another_name_is_Dogyasca)_is_a_high_mountain_lake.jpg)

Julia Burlachenko

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:%D0%91%D1%83%D0%BA%D0%B8_%D0%BD%D0%B0_%D0%A1%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%86%D1%96.jpg

Misha Reme

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:%D0%92%D0%B8%D0%B4_%D0%BD%D0%B0_%D0%A1%D0%B2%D0%B8%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%86%D1%8C_%D0%B7_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B8_%D0%9A%D0%BE%D1%82%D0%BB%D0%B0.jpg

Misha Reme

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%BF%D1%96%D1%80%D0%B0%D0%BC%D1%96%D0%B4%D0%B0.%D0%96%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%BC.jpg

Не для продажи

